

RE-CITY

PLATAFORMA INTERNACIONAL
PER A LA SOSTENIBILITAT SOCIAL

INFORME RE-CITY

LES DESIGUALTATS A LES METRÒPOLIS, UNA COMPARATIVA GLOBAL

AUTORS: **RUBÉN GARCIA MONTES,**
JÚLIA MUMANY PESARRODONA,
MARC TATARET BATALLA
SUPERVISIÓ: **XAVIERRAMOS MORILLA**



AMB LA COL-LABORACIÓ DE:



AMB EL SUPORT DE:



Equip:

Direcció Fundació Catalunya Europa: Pau Mas Codina

Directora Projecte Re-City: Gemma Sendra Planas (2017-2018)

Coordinadora Projecte Re-City: Gina Abelló Sumpsi

Coordinadors Repte Desigualtat: Xavier Ramos Morilla (2019-2020)
Pere Almeda Samaranch (2017-2018)

Coordinador Xarxa d'Acadèmics: Xavier Ramos Morilla

Direcció del document: Xavier Ramos Morilla

Investigadors: Marc Tataret Batalla, Julia Mumany Pessarodona, Rubén García Montes, Laura Casado Luna i Mar Casas Cachinero.

Assistència Tècnica: Aina Amat Blai i Mireia Santacreu Esteban.

Agraïments:

Àrea Metropolitana de Barcelona, Ajuntament de Barcelona, Departament de Benestar de la Generalitat de Catalunya, Metròpolis, Fundació la Caixa, Palau Macaya, Fundació Pi Sunyer i els ajuntaments metropolitans, en especial els ajuntaments de Santa Coloma de Gramenet, Sant Boi de Llobregat i Gavà.

Març 2021

Taula de continguts

Resum executiu	4
1. Introducció.....	5
2. Metodologia	11
2.1 Marc conceptual	11
2.2 Criteris de selecció de les ciutats objecte de l'estudi.....	12
2.3 Dimensions, subdimensions i indicadors	15
2.4 Tècniques, dades i fonts	21
3. Indicadors de context	23
3.1 Població i densitat de població	23
3.2 PIB i PIB per càpita	26
3.3 Ingressos per càpita	29
4. Mesures de la desigualtat.....	31
4.1 El coeficient de Gini	31
4.2 El quocient s80/s20	33
4.3 Altres indicadors per mesurar la desigualtat	35
5. Factors desencadenants de la desigualtat	37
5.1 La política i la governança	37
Despesa pública local per habitant	40
Altres indicadors sobre la política i la governança	42
5.2 L'estructura econòmica	43
<i>Taxa d'atur</i>	44
<i>Ràtio d'ocupació femenina/masculina</i>	46
Altres indicadors sobre l'estructura econòmica.....	48
5.3 La globalització	48
<i>Percentatge de població estrangera</i>	49
Altres indicadors de la globalització	52
5.4 El canvi tecnològic i la innovació empresarial	53
<i>La taxa de patents per cada 10.000 habitants</i>	53
Altres indicadors sobre el canvi tecnològic	56
6. Conseqüències de la desigualtat	58
6.1 Salut	58
<i>Esperança de vida</i>	59
<i>Mortalitat infantil</i>	60
<i>Taxa de suïcidis</i>	62

Altres indicadors de salut	64
6.2 Seguretat pública	65
<i>Taxa d'homicidis per cada 100.000 habitants</i>	65
Altres indicadors sobre seguretat	67
6.3 Medi ambient	67
<i>Consum d'aigua</i>	68
<i>Contaminació per partícules (PM 2,5)</i>	70
<i>Contaminació per NO₂</i>	71
<i>Residus per càpita</i>	73
Altres indicadors sobre medi ambient	74
6.4 Desigualtat d'oportunitats	75
<i>Taxa d'alfabetització</i>	76
Altres indicadors sobre desigualtat d'oportunitats.....	78
6.5 Confiança institucional	78
<i>La participació electoral als últims i als penúltims comicis nacionals</i>	80
<i>El vot a opcions polítiques de tipus xenòfob i/o d'extrema dreta</i>	83
6.6 Inseguretat econòmica i autonomia vital.....	88
<i>Assequibilitat de l'habitatge</i>	88
Altres indicadors sobre inseguretat econòmica i autonomia vital.....	89
7. Bones pràctiques per combatre la desigualtat.....	91
7.1 A escala institucional	91
7.1.1 El mercat de treball	92
7.1.2 La política econòmica i fiscal	97
7.1.3 La política social.....	99
7.2 A escala empresarial	102
8. Conclusions.....	105
Referències utilitzades.....	108
ANNEX: Causalitat i perfils de metròpolis.....	113
Annex 1. Models i anàlisi amb regressions	113
1.1 Indicadors de context	113
1.2 Desencadenants	117
1.3 Conseqüències	123

Resum executiu

L'any 2017, es va impulsar el projecte *Re-City* amb l'objectiu d'aportar propostes de canvi i transformació real a les ciutats en relació amb els grans reptes globals d'avui, i el primer repte que s'ha afrontat ha estat combatre les desigualtats. Per tal de contextualitzar adequadament les propostes de canvi amb vista a reduir les desigualtats a les metròpolis, és necessari poder conèixer primer la distribució de la renda a les grans ciutats, les seves causes i les conseqüències que se'n poden derivar. Aquest document forma part d'aquest primer esforç per obtenir dades comparables a escala global en l'àmbit de les desigualtats metropolitanes. Amb aquesta finalitat, s'han recopilat 28 indicadors relacionats amb la desigualtat dels recursos, els seus factors desencadenants i les seves conseqüències, que s'han seleccionat a partir de les conferències i dels seminaris del cicle "Combatre les desigualtats" i del debat posterior amb experts locals.

Aquest informe vol ser una primera aproximació a la situació de les desigualtats a trenta grans ciutats del món i aportar conclusions interessants sobre la relació de la desigualtat amb les diferents variables seleccionades. Per a això, es fa una anàlisi descriptiva de tots els indicadors, que s'acompanya de gràfics de regressió per a cadascun d'ells (v. annex del document). Fruit d'aquest esforç, s'ha pogut observar que a la majoria de les ciutats analitzades hi ha una forta relació entre el PIB per càpita i la desigualtat. En el mateix sentit, factors com ara el pes de la despesa pública local sobre el PIB, la taxa d'atur o la taxa de patents per cada 10.000 habitants, poden ser desencadenants d'una desigualtat més gran. A més, la desigualtat impacta molt negativament en factors tan diversos com la taxa d'atur, l'esperança de vida, la taxa d'homicidis, la taxa d'alfabetització o l'augment del vot a partits xenòfobs i/o d'extrema dreta.

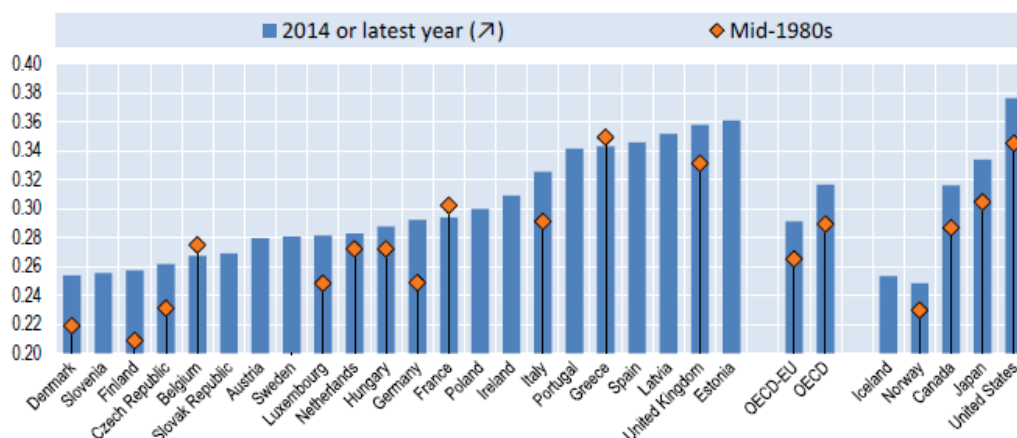
Els resultats que es presenten en aquesta publicació evidencien la importància de continuar estudiant el comportament de les desigualtats en l'àmbit de les ciutats. Concretament, ens hem trobat amb força limitacions, derivades de la manca d'una definició consensuada del concepte de *metròpolis*, de l'escassetat de dades comparables per a molts dels indicadors inclosos inicialment, i de la restricció material i temporal per poder incorporar moltes més ciutats a l'anàlisi. Això significa que els resultats obtinguts s'han de considerar una representació inicial de l'estat de la qüestió pel que fa a les desigualtats, que posa el focus en determinats elements que cal tenir en compte, tant des del pla acadèmic com des de les polítiques públiques.

1. Introducció

1.1 L'evolució recent de la desigualtat. Un repte global

L'edat d'or del capitalisme, com s'anomena el període comprès entre el final de la Segona Guerra Mundial i mitjan anys setanta, es va caracteritzar per un creixement i per un desenvolupament econòmic força distribuïts entre la població. El trencament d'aquesta tendència, arran de la fi del consens de Bretton Woods (1971) i de la crisi del petroli (1973), comporta un increment progressiu de la desigualtat als països desenvolupats, especialment als Estats Units i al Regne Unit (v. gràfic 1). Es desbanquen les polítiques keynesianes de l'època anterior, pel descrèdit de què van ser objecte als anys setanta, i se substitueixen per polítiques neoliberals centrades en el creixement econòmic. Malgrat que l'increment de la desigualtat es produeix a la majoria dels països del món, s'evidencia que té menys impacte en molts països de l'Europa continental que compten amb estats del benestar consolidats. Aquest patró també s'observa durant als anys noranta. En conseqüència, avui la desigualtat en la distribució de la renda i de la riquesa s'ha convertit en un dels reptes principals que afrontem com a societat, especialment als països desenvolupats, però no exclusivament.

Gràfic 1. Coeficient de Gini d'ingressos disponibles a mitjan anys vuitanta (2014)



Font: OCDE

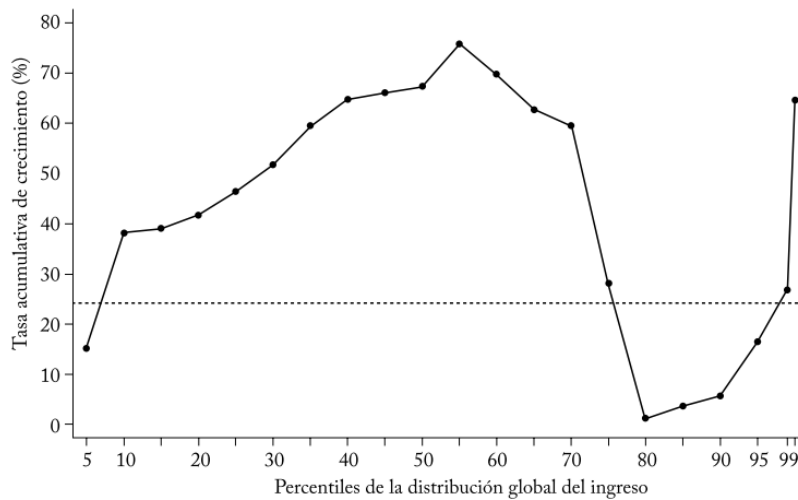
Paral·lelament al gir neoliberal, és important destacar que aquest augment de les desigualtats ha estat conseqüència de dos processos més, que també han afectat enormement l'economia mundial. En primer lloc, la globalització ha provocat l'obertura comercial i financera dels països, i això ha facilitat un increment substancial del comerç entre aquests. En segon lloc, els canvis de paradigma tecnològic que s'han produït als darrers anys, centrats inicialment en les tecnologies de la informació i la

comunicació (TIC) i posteriorment en l'àmbit de l'automatització, la robotització, les *big data* i la intel·ligència artificial.

Segons diversos autors, aquests canvis són rellevants per explicar la trajectòria recent de la desigualtat, en la mesura que no són independents d'aquesta, ja que la direcció actual del canvi tecnològic i la globalització respon als interessos de les elits econòmiques (Martínez García, 2013). Aquests fets van ser els principals causants de la Gran Recessió, a partir dels anys 2008 i 2009, i de la crisi institucional global derivada de la seva gestió. Un context que ha derivat en un increment generalitzat de les desigualtats i que palesa novament la necessitat d'introduir aquesta problemàtica com una prioritat en agendes polítiques mundials. En aquest sentit, es pot observar que ja és una prioritat per a molts partits polítics nacionals i també en l'àmbit internacional, amb l'aprovació de l'Agenda 2030 de les Nacions Unides l'any 2015, en què 193 estats membres reconeixen 17 objectius de desenvolupament sostenible que cal assolir per al 2030, un dels quals és la "reducció de les desigualtats" (ODS 10).

En aquest context d'increment de les desigualtats, s'observa que conviuen dues tendències oposades. D'una banda, disminueixen les desigualtats entre els països i, de l'altra, augmenten internament en la majoria d'ells. El famós gràfic de *l'elefant de Milanović* ens ajuda a explicar-ho, perquè reflecteix l'evolució global de la distribució de la renda en el període 1998-2008 (v. gràfic 2). L'eix de les abscisses indica com es distribueix la renda global en funció de la població, essent 0 la pobresa extrema i el 100 la màxima riquesa. L'eix de les ordenades indica el grau de creixement de la renda que experimenta la població entre els anys 1998 i 2008. Així, es produeix un procés de convergència econòmica en molts països en via desenvolupament durant aquests anys, especialment a la Xina i a l'Índia, que provoca un increment de l'acumulació de la renda entre els percentils de 0 a 50. Mentrestant, els ingressos de les classes mitjanes i treballadores dels països de l'OCDE, situats entre els percentils 55 i 90, decreixen i s'estanquen. Finalment, es produeix un increment de la proporció d'ingressos que reben les elits globals, situades en els percentils més alts.

Gràfic 2. Distribució global del creixement de la renda



Font: Lakner i Milanović (2015)

Aquesta desigualtat d'ingressos està associada a una sèrie de problemàtiques relacionades amb l'educació, l'economia,¹ la mobilitat social, la sanitat o el medi ambient (Stiglitz, 2013; Wilkinson i Pickett, 2006). Un increment de la desigualtat en un període relativament curt de temps, sense que els nivells absoluts de desigualtat siguin necessàriament alts, pot comportar també un retrocés en sectors com l'educació. N'és un exemple el cas de Suècia i els resultats dels seus estudiants a les proves PISA. Tanmateix, tal com ja s'ha argumentat, l'increment o la reducció de la desigualtat d'ingressos es deuen, en gran part, a les decisions polítiques que es prenen per gestionar-ho. Per aquesta raó, no hi ha cap explicació que pugui justificar la trajectòria que la desigualtat ha experimentat a tots els països (Alvaredo, Atkinson, Piketty i Sáez, 2013; Atkinson, Piketty i Sáez, 2011; Piketty i Sáez, 2001; Stiglitz, 2015).

De la mateixa manera, la COVID-19 i la gestió política que s'està fent de la pandèmia han suposat un nou impuls per a l'increment de les desigualtats, aquest cop a dintre dels països, però també entre ells. D'una banda, les *desigualtats preexistents* han fet que l'impacte de la COVID-19 hagi estat també desigual entre la població. A les ciutats més afectades per la COVID-19, els barris i les zones amb més densitat de població i amb més proporció de persones en situacions econòmiques desfavorides –menys accés a la sanitat, llars més petites i espais públics més reduïts, menys prevenció i més feines de risc que no s'aturen durant el confinament– són les que registren una

¹ Reducció de la demanda agregada.

presència més gran de la malaltia (vegeu els casos de Barcelona o Boston).^{2, 3} D'altra banda, si les polítiques públiques no actuen per limitar o per revertir aquesta tendència, els *efectes de la COVID-19* continuaran intensificant les desigualtats, en les seves múltiples dimensions: el gènere,⁴ la raça, el lloc de residència o els recursos socials, culturals i econòmics de què disposin les persones.

1.2 Objectius i estructura de l'informe

En un món que s'urbanitza ràpidament,⁵ les ciutats, i les aglomeracions urbanes es converteixen en un pol de desenvolupament econòmic constant, que atrau més persones a viure-hi. En conseqüència, recobren un nou protagonisme i esdevenen un dels actors principals a l'hora d'afrontar els diversos reptes globals, ja que és en aquestes centres on fenòmens com el canvi climàtic, els moviments migratoris i la desigualtat impacten amb més cruïsa. En la lluita per capgirar les tendències que ens enfronten a aquests múltiples reptes, les ciutats actuen més enllà dels marcs tradicionals dels estats. Busquen teixir noves aliances amb altres ciutats d'arreu del món amb les quals poder aprendre i liderar les transformacions necessàries. Aquestes sinergies poden ser molt efectives, ja que és des de les ciutats que es comprenen millor les problemàtiques i les demandes de la població.

L'interès de la Fundació Catalunya Europa per estudiar el paper global de les ciutats és fundacional i pren força a partir de l'impuls del projecte *Re-City*⁶ l'any 2017. En el marc d'aquest projecte, s'han volgut tractar grans reptes que afecten les societats, com la desigualtat, el canvi climàtic o la interculturalitat, amb diferents objectius: aportar propostes de canvi i de transformació real des de les ciutats, connectar la ciutat amb els debats globals, incidir en l'agenda pública i explorar la sensibilitat dels agents locals per compartir propostes de canvi.

El primer repte que es va tractar fou la desigualtat, entesa des d'una perspectiva multidisciplinària. Així doncs, aquesta publicació vol ser la resposta a un dels propòsits

² Borrell, C. (2020): "Desigualtats i Covid-19". *El Periódico*, 6 d'abril. Disponible a: <https://www.elperiodico.cat/ca/opinio/20200406/desigualtats-covid-article-carne-borrell-7919751> [Data de consulta: 8 d'octubre de 2020]

³ ACLU Massachusetts (2020): "Data show COVID-19 is hitting essential workers and people of color hardest". Disponible a: <https://www.aclum.org/en/publications/data-show-covid-19-hitting-essential-workers-and-people-color-hardest> [Data de consulta: 8 d'octubre de 2020]

⁴ Fernández-Luis, S.; Marbán Castro, E.; Pajín Iraola, L.; Saavedra Cervera, B.; Soto González, S. (2020): "¿Qué sabemos del impacto de género en la pandemia de la COVID-19?" Disponible a: <https://www.isglobal.org/-/que-sabemos-del-impacto-de-genero-en-la-pandemia-de-la-covid-19-> [Data de consulta: 9 d'octubre de 2020]

⁵ Segons l'ONU, actualment el 55 % de la població mundial viu en zones altament urbanitzades, xifra que s'estima que arribarà a ser del 70 % l'any 2050. *Vid.* Nacions Unides (2018): "Las ciudades seguirán creciendo, sobre todo en los países en desarrollo". Departament d'Afers Econòmics i Socials de l'ONU. Disponible a: <https://www.un.org/development/desa/es/news/population/2018-world-urbanization-prospects.html> [Data de consulta: 9 d'octubre de 2020]

⁶ Fundació Catalunya Europa (2020): *Re-City*. Plataforma Internacional per a la Sostenibilitat Social: <https://www.re-city.net/> [Data de consulta: 9 d'octubre de 2020]

del projecte *Re-City: entendre quina és la situació de la desigualtat –de les seves causes i de les seves conseqüències– en diferents metròpolis d'arreu del món.*

L'any 2020, la Fundació Catalunya Europa va publicar l'informe *La desigualtat a l'àrea metropolitana de Barcelona*,⁷ en què analitzava l'evolució de les desigualtats a l'àrea metropolitana de Barcelona (AMB) i les diferències entre els municipis que la conformen. L'informe mostra que la desigualtat d'ingressos a l'AMB va experimentar una reducció clara en el període 1985-2000 i un increment moderat a partir de l'any 2000. Si s'utilitza l'indicador $s80/s20$ ⁸ per mesurar la desigualtat, s'observa que aquesta és més elevada a Barcelona que a la resta de l'AMB, però en ambdós casos és inferior a la de Catalunya. D'altra banda, el document també evidencia importants diferències a dins de l'AMB amb relació al nivell d'instrucció de la població, l'accés a l'habitatge, el consum de recursos, l'esperança de vida o la participació social.

Aquest informe pretén oferir una perspectiva descriptiva de caràcter global, a partir de l'anàlisi comparada de la desigualtat entre ciutats d'arreu del món, centrant-se especialment en les ciutats europees. Per fer-ho, utilitza un marc conceptual de 25 indicadors, desenvolupat específicament per a aquest informe. Atès que s'adreça a l'AMB, se seleccionen trenta grans ciutats que formen part de l'Associació Mundial de Grans Metròpolis.⁹ També es tenen en compte criteris de representativitat regional i de disponibilitat de dades per totes elles (v. apartat 2.2. Criteris de selecció de les ciutats objecte de l'estudi).

Objectius específics de l'informe:

- Veure les similituds i les diferències en la desigualtat d'ingressos i les seves causes i conseqüències en una selecció de trenta grans metròpolis d'arreu del món.
- Veure possibles relacions entre els factors de la desigualtat.
- Identificar bones pràctiques d'aplicació local o regional que serveixin per combatre les desigualtats.

Pel que fa a l'estructura de l'informe, al capítol 2 es presenta detalladament la metodologia que s'ha seguit per fer la descripció i l'anàlisi dels indicadors. Al capítol 3,

⁷ Tataret Batalla, M.; García Montes, R.; Mumany Pesarrodonà, J.; Cachinero, M. (2020): *La desigualtat a l'àrea metropolitana de Barcelona* [PDF]. Barcelona: Fundació Catalunya Europa. Disponible a: <https://www.re-city.net/ca/publicacions/47/la-desigualtat-a-l-%C3%A0rea-metropolitana-de-barcelona.html>

⁸ Coeficient que mesura la desigualtat a través dels percentils de ràtios. S'interpreta com la relació entre la renda mitjana obtinguda pel 20 % de la població amb la renda més alta (quintil més alt) i la renda mitjana obtinguda pel 20 % de la població amb la renda més baixa (quintil més baix). És a dir, el valor obtingut mostra la diferència d'ingressos entre aquests dos grups poblacionals. Per tant, un valor més elevat d'aquest indicador significa més desigualtat.

⁹ Metròpolis: <https://www.metropolis.org/> [Data de consulta: 14 de setembre de 2020]

es presenten un seguit d'indicadors de context que ens serveixen com a primera imatge sobre la situació socioeconòmica de les diferents ciutats analitzades, i també per descartar relacions espúries entre aquestes variables i la desigualtat. Al capítol 4, es presenten dues mesures de la desigualtat en la distribució dels ingressos, a partir dels indicadors del coeficient de Gini i del quocient s80/s20. Al capítol 5, es descriuen les múltiples causes que desencadenen la desigualtat en la distribució de la renda, utilitzant diferents indicadors agrupats en quatre subdimensions: *a)* política i governança, *b)* estructura econòmica, *c)* globalització i *d)* canvi tecnològic. Al capítol 6, es descriuen els efectes de la desigualtat de recursos, mitjançant la utilització de diferents indicadors agrupats en sis subdimensions: *a)* salut, *b)* seguretat pública, *c)* medi ambient, *d)* desigualtat d'oportunitats, *e)* confiança institucional i *f)* inseguretat econòmica i autonomia vital. Tant el capítol 5 com el 6 cerquen d'establir relacions causals amb la literatura. Al capítol 7, es presenten una selecció de bones pràctiques per combatre les desigualtats en els àmbits local i regional, sorgides de les diferents discussions en el marc del cicle de conferències "Combatre la desigualtat" del projecte *Re-City*.

El present informe té un caràcter eminentment descriptiu i proporciona una primera visió sobre el comportament de les diferents ciutats pel que fa als indicadors del marc conceptual de la desigualtat. Aquesta no n'era la intenció inicial, sinó que l'objectiu era poder desenvolupar una anàlisi amb profunditat de les relacions de causalitat que existeixen entre els indicadors i el nivell de desigualtat. Però la manca generalitzada de dades de molts dels indicadors ha fet que la mostra fos molt reduïda. Conscients, però, que aquesta mostra no és suficientment representativa, a l'annex 1 es mostra l'anàlisi de regressió que s'ha aplicat per a cadascun dels indicadors i la desigualtat, seguint el mètode dels mínims quadrats. A partir d'aquí, es pot obtenir una noció general sobre l'existència o no d'una relació causal entre el factor concret i la desigualtat.

Finalment, les dades d'aquest informe s'han obtingut abans de l'inici de la pandèmia i, per tant, no reflecteixen l'impacte bidireccional entre la COVID-19 i les desigualtats. Tot i que ja es disposa d'informació relativa als efectes desiguals de la pandèmia sobre la població en funció de la seva situació socioeconòmica, de les seves característiques pròpies i del seu context,¹⁰ no serà fins als propers anys que disposarem de dades i d'estudis suficients i prou fiables per poder dur a terme una anàlisi sòlida de la relació entre la COVID-19 i les desigualtats.

¹⁰ Les desigualtats tenen múltiples dimensions que afecten les persones de manera diferent segons totes aquestes característiques de partida: el gènere, la raça, l'estatus migratori, el lloc de residència, el país d'origen o d'acollida, el tipus de polítiques aplicades, la cultura, els factors mediambientals, etc.

2. Metodologia

2.1 Marc conceptual

Les desigualtats són moltes i ben diverses, com també ho són les formes d'estudiar-les i de gestionar-les. Aquest informe té per objectiu conèixer-ne les causes i les conseqüències, i com mesurar la desigualtat a diverses ciutats del món, a partir de l'establiment d'un marc conceptual d'indicadors. El seu resultat és fruit d'un procés de recerca propi, però també, i sobretot, de les reflexions i dels debats que diferents actors (acadèmics, empreses i institucions) de perfils i disciplines diversos van emprendre en el marc del cicle de conferències "Combatre la desigualtat" del projecte *Re-City*, impulsat per la Fundació Catalunya Europa. En menor grau, també s'emmiralla en l'informe *Les desigualtats a l'àrea metropolitana de Barcelona* (FCE, 2020), en què s'analitzava l'evolució de les desigualtats a l'àrea metropolitana de Barcelona i les diferències entre els municipis que la conformen.

Concretament, el marc conceptual es construeix prenent com a referència les diferents aproximacions que diversos autors fan sobre la desigualtat, la majoria dels quals han participat en el cicle de conferències o han estat esmentats en les exposicions. Representa una perspectiva innovadora, ja que pretén aglutinar en un mateix treball tant les causes com les conseqüències de la desigualtat. Per fer-ho, ens hem basat en els autors següents i en aquesta literatura sobre la matèria:

En primer lloc, pel que fa a les *mesures*, hem utilitzat les principals mètriques que s'apliquen en el camp de l'estudi de la desigualtat en la distribució dels ingressos. La mesura més difosa i acceptada és l'índex de Gini, un instrument que ja es va aplicar per mesurar la desigualtat per primer cop a Dalton (1920). També s'ha incorporat el quocient $s80/s20$ com a mesura alternativa per calcular la diferència en la distribució de la renda entre els grups poblacionals amb més ingressos i aquells amb menys ingressos. D'altra banda, també s'han contemplat les mesures desenvolupades i/o popularitzades per Atkinson (1970), Palma (2011) o Piketty (2001): l'índex d'Atkinson, l'índex de Palma i els *top incomes*.

En segon lloc, pel que fa als *factors desencadenants* de la desigualtat, hem pres com a referències principals els treballs de l'OCDE *Divided We Stand: Why Inequality Keeps Rising* (OCDE, 2011) i *In It Together: Why Inequality Benefits Us All* (OCDE, 2015), i el treball dels investigadors del Fons Monetari Internacional (Dabla-Norris *et al.*, 2015), en què s'analitzen els desencadenants de l'increment de la desigualtat d'ingressos a tots els països de l'OCDE i que també es poden aplicar a altres països emergents. Assenyalen que el factor més determinant ha estat la desigualtat creixent dels salaris, però que també hi han tingut un paper molt significatiu aspectes com la reducció de la despesa pública i del caràcter redistributiu dels sistemes impositius des de mitjan anys noranta; la globalització i el canvi tecnològic, molt beneficiosos per a les persones

altament qualificades, per a les quals s'han creat nous llocs de treball més ben remunerats, però fortament perjudicials per a aquelles que duien a terme treballs més manuals, que han vist com se'ls han destruït o precaritzat els llocs de treball.

En tercer lloc, pel que fa a les *conseqüències* multidimensionals de les desigualtats, es tenen en compte els treballs de Wilkinson i Pickett (2009), Deaton (2015) o Stiglitz (2011), autors que defensen que les desigualtats en la distribució dels ingressos incideixen en aspectes com la salut de la població (esperança de vida), les oportunitats (mobilitat social), el medi ambient (generació de residus), la seguretat pública (taxa d'homicidis) o la confiança institucional (vots a partits xenòfobs).

Finalment, també s'inclou el treball de Therborn (2015), que amplia la perspectiva i explica la importància de distingir els tres tipus de desigualtat social que poden patir les persones: les vitals o d'oportunitat, les existencials i les materials o de recursos, fent referència a aspectes essencials com ara l'entorn familiar o cultural en què es desenvolupen, la capacitat de mobilitat social entre generacions, la importància del nivell educatiu o la situació de la salut, entre d'altres.

2.2 Criteris de selecció de les ciutats objecte de l'estudi

Aquest informe és un encàrrec de l'Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB), en col·laboració amb Metròpolis, una xarxa global de ciutats i metròpolis d'arreu del món, que serveix de plataforma per connectar, compartir experiències i mobilitzar un gran ventall de temes d'escala local i global. A més, vol servir com a punt de referència per a l'experiència en matèria de governança metropolitana. Es crea l'any 2004 i opera també com la secció metropolitana de l'Organització Mundial de Ciutats i Governos Locals Units (UCLG, segons les seves sigles en anglès).

En aquest sentit, la tria de les trenta ciutats que s'analitzen es fa a partir de diferents criteris. El primer respon a motius de caràcter polític. Com que l'AMB col·labora amb la Fundació Catalunya Europa i amb l'associació Metròpolis, es va promoure la selecció de les trenta ciutats de l'informe d'entre les 140 ciutats membres de Metròpolis, per tal de generar sinergies entre les dues entitats i enriquir l'Observatori Metròpolis.¹¹ El segon criteri respon a motius de representació geogràfica equitativa entre els diferents continents. Així, s'inclouen vuit aglomeracions urbanes d'Àsia, sis d'Àfrica, sis de l'Amèrica del Sud, set d'Europa i tres de l'Amèrica del Nord, però no se n'inclou cap d'Oceania. D'entre les ciutats de l'Amèrica del Nord, és important destacar que hi ha diferències socioeconòmiques molt notables que, si s'agrupen, poden no reflectir la realitat general del continent. Per exemple, s'hi inclou la ciutat de Mont-real, al Canadà, amb un perfil socioeconòmic més semblant al de les ciutats europees, mentre

¹¹ Metròpolis (2020): Observatory: <https://www.metropolis.org/observatory> [Data de consulta: 14 de setembre de 2020]

que Ciutat de Mèxic, a Mèxic, té unes característiques semblants a la resta de ciutats de l'Amèrica del Sud. D'entre les ciutats europees, hem seleccionat l'àrea metropolitana de Barcelona, en comptes de l'àmbit metropolità de Barcelona.¹² L'àrea metropolitana, amb 3,2 milions d'habitants, agrupa la ciutat de Barcelona i els 35 municipis del voltant, amb l'objectiu d'establir una continuació entre els resultats d'aquest informe i els de l'informe *La desigualtat a l'àrea metropolitana de Barcelona* (FCE, 2020).

Aquestes trenta ciutats seleccionades són estudiades per la seva condició de metròpolis, és a dir, grans ciutats que aglutinen un gran percentatge de la població, dels serveis i dels recursos del país. Aquesta tria tampoc no és casual, per tal com les grans aglomeracions urbanes s'erigeixen cada vegada més com a actors rellevants en la governança global, influint en l'agenda política mundial, més enllà dels estats. Així doncs, per tal de ser precisos en la descripció i l'anàlisi inicial, s'ha utilitzat la definició de metròpolis que fa l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE, 2013) i que també segueix la London School of Economics (LSE, 2018). Aquesta última, a través de l'equip LSE Cities, duu a terme la delimitació territorial de les metròpolis, que hem utilitzat per calcular-ne els diferents indicadors. Un dels reptes principals que hem afrontat en aquest treball és que el fet metropolità no disposa d'una definició estandarditzada i consensuada arreu del món.

En aquest sentit, l'OCDE i la Comissió Europea les categoritzen com a *àrees urbanes funcionals*, perquè són:

“Unitats econòmiques funcionals, constituïdes per municipis densament poblats (nuclis urbans), així com per municipis adjacents amb un alt grau d'integració econòmica amb els nuclis urbans, mesurats per fluxos de desplaçament al lloc de treball.” (*OECD Regions at a Glance*, 2013, p. 155)

D'aquesta manera, se superen limitacions anteriors i es poden superar les fronteres administratives de les metròpolis de diferents països del món. Per tal d'entendre quines ciutats s'inclourien en aquesta definició, s'especifiquen tres passos necessaris per a la seva delimitació. El primer és identificar un nucli urbà. Consisteix en un clúster de cel·les contigües d'1 km² amb una densitat de població de 1.500 habitants per km², com a mínim. El segon pas és connectar els nuclis urbans no contigus que pertanyen a la mateixa àrea urbana funcional. Es consideraran com a tals si més del 15 % de la població d'algun dels nuclis es desplaça a treballar a l'altre nucli urbà. I el tercer pas consisteix a delimitar l'interior de l'àrea urbana funcional. Qualsevol municipi que tingui, com a mínim, el 15 % dels seus residents ocupats treballant en un nucli urbà determinat es considerarà part de l'àrea urbana funcional. S'hi inclouen els municipis envoltats d'una única àrea urbana funcional i els municipis no contigus. D'aquesta

¹² L'àmbit territorial que s'hauria d'utilitzar, d'acord amb la metodologia d'LSE Cities, com veurem a continuació. L'àmbit metropolità de Barcelona sorgeix a partir de la subdivisió de Catalunya en àmbits de planificació territorial i té 4,8 milions d'habitants.

manera, les àrees urbanes amb una població superior als 500.000 habitants són considerades àrees metropolitanes (OCDE, 2013, p. 155, 163).

Pel que fa a la delimitació territorial de les metròpolis, la London School of Economics utilitza la mateixa tècnica descrita per l'OCDE i que s'ha explicat abans. Segons aquesta, les trenta àrees metropolitanes que s'identifiquen i que s'ha escollit analitzar en aquest informe són les següents:

Taula 1. Llista de les 30 metròpolis que s'incorporen a l'informe

METRÒPOLIS	PAÍS	CONTINENT
Bogotà	Colòmbia	Amèrica del Sud
Buenos Aires	Argentina	Amèrica del Sud
Quito	Equador	Amèrica del Sud
Montevideo	Uruguai	Amèrica del Sud
Río de Janeiro	Brasil	Amèrica del Sud
Santiago de Xile	Xile	Amèrica del Sud
Atlanta	Estats Units	Amèrica del Nord
Ciutat de Mèxic	Mèxic	Amèrica del Nord
Mont-real	Canadà	Amèrica del Nord
Bangkok	Tailàndia	Àsia
Delhi	Índia	Àsia
Istanbul	Turquia	Àsia
Jakarta	Indonèsia	Àsia
Seül	Corea del Sud	Àsia
Teheran	Iran	Àsia
Xangai	Xina	Àsia
Amman	Jordània	Àsia
Addis Abeba	Etiòpia	Àfrica
Dakar	Senegal	Àfrica
El Caire	Egipte	Àfrica
Johannesburg	Sudàfrica	Àfrica
Rabat	Marroc	Àfrica
Tunis	Tunísia	Àfrica
Atenes	Grècia	Europa
Barcelona	Espanya	Europa
Berlín	Alemanya	Europa
Bucarest	Romania	Europa
Lió	França	Europa
Lisboa	Portugal	Europa
Torí	Itàlia	Europa

Font: Elaboració pròpia

Un cop definits aquests límits, hem vist que el grau d'institucionalització de les metròpolis divergia molt entre elles i que, en alguns casos, no s'ajustava a la definició

feta a partir dels criteris de LSE Cities.¹³ A tall d'exemple, en aquest estudi hem analitzat ciutats que compten amb una àrea metropolitana fortament institucionalitzada, com Seül, Ciutat de Mèxic, Barcelona o Rio de Janeiro, i d'altres, com Delhi, on no hi ha cap institució que doni cabuda a tota la població estimada de la metròpolis. En els casos en què el fet metropolità estava institucionalitzat, l'extracció de dades d'àmbit metropolità ha estat més senzilla, ja que la majoria de les institucions metropolitanes disposaven de serveis d'estadística propis.

Finalment, pel que fa a l'àmbit temporal escollit per fer la descripció i l'anàlisi inicial dels diferents indicadors, s'ha optat per un període ampli, entre els anys 2010 i 2019. L'elecció d'aquest interval s'explica per la manca d'homogeneïtat en la recopilació i la presentació de les dades a les diferents metròpolis seleccionades. No obstant això, per a aquells indicadors amb sèries temporals disponibles, s'han agafat com a valor idoni les de l'any 2015 o posteriors.

2.3 Dimensions, subdimensions i indicadors

Per facilitar la comprensió i el tractament de les dades, l'estructura conceptual que se segueix presenta, com a primer punt, unes variables de context que serveixen per tenir una imatge general de la situació socioeconòmica de les ciutats, gràcies a les quals s'entenen millor les afectacions que poden tenir sobre altres variables analitzades. Són les anomenades *variables de control*, que serveixen per evitar possibles interferències entre variables a l'hora d'estudiar les seves relacions. Els indicadors que s'utilitzen són:

- La població i la densitat de població
- El PIB i el PIB per càpita
- Els ingressos per càpita

Després de presentar aquestes primeres variables de context, s'entra a valorar l'estat de la desigualtat, que es divideix en tres dimensions: 1) les mesures de la desigualtat, 2) els factors desencadenants de la desigualtat i 3) les conseqüències de la desigualtat de recursos. Aquestes es componen per diferents subdimensions, que ajuden a explicar alguns components d'aquestes dimensions.

a) Les mesures de la desigualtat

Aquesta primera dimensió té per objectiu descriure i mesurar les desigualtats de recursos o materials en un territori, entenent la desigualtat com la diferència d'ingressos entre la població. Per a aquesta, no hi ha subdimensions, ja que es compon de dos indicadors especialment importants, que permeten relacionar la desigualtat

¹³ Tal com hem comentat anteriorment, aquest és el cas de l'Àrea Metropolitana de Barcelona. Segons la metodologia de LSE Cities, la metròpolis de Barcelona té una població de 4,8 milions d'habitants, xifra superior als 3,2 milions d'habitants de l'AMB, la institució metropolitana actual.

d'ingressos dels territoris amb altres elements que la provoquen o en són conseqüència. Els indicadors són:

- El coeficient de Gini
- El quocient s80/s20

b) Els factors desencadenants de la desigualtat

Aquesta segona dimensió té per objectiu descriure i mesurar els elements que influeixen en la desigualtat o la causen. Segons l'OCDE (2011, 2015), Dabla-Norris *et al.* (2015) i altres autors ja esmentats, els factors desencadenants de les desigualtats són multidimensionals, de manera que resulta necessari incloure el nombre màxim d'elements possibles per tal d'obtenir una imatge més realista de la situació de desigualtat en els diferents territoris. Aquesta era la intenció inicial de l'informe, i amb aquesta finalitat es van definir diferents subdimensions, acompanyades d'indicadors concrets molt diversos. Tanmateix, la recerca s'ha vist molt limitada per la manca de dades disponibles per a la majoria d'aquests indicadors, cosa que ha afectat el resultat final de la dimensió. A continuació, s'inclouen tots els elements previstos inicialment i amb els quals finalment hem elaborat l'informe.

b.1) Política i governança. En aquesta primera subdimensió, es descriuen i es mesuren els efectes institucionals i les decisions polítiques sobre l'augment o la reducció de la desigualtat (Alvaredo, Atkinson, Piketty i Sáez, 2013).

Els indicadors utilitzats estan subratllats:

- Percentatge del salari mínim sobre el salari mitjà
- Participació del treball (*labour share*) i del capital (*capital share*)
- Percentatge de despesa pública respecte del PIB nacional o regional
- Despesa pública local per habitant
- Taxa de l'IRPF sobre les grans rendes
- Percentatge de sindicació

b.2) Estructura econòmica. L'estructura econòmica i del mercat laboral també influeix en la desigualtat, especialment quan hi ha cicles econòmics recessius, com han demostrat Sassen (2000) o Colomé, Farriols i Garcia-Montes (2020). Per tant, el que es busca amb aquesta subdimensió és veure com influeixen aquests elements en les desigualtats a les ciutats.

Els indicadors utilitzats estan subratllats:

- Percentatge de treballadors per sectors
- Percentatge de valor afegit per càpita, per sector econòmic

- Taxa d'ocupació femenina
- Taxa d'atur
- Treball precari i temporal

b.3) Globalització. El procés de globalització ha comportat múltiples transformacions a la societat, com indica Castells (2005), que han influït en la creació i la perpetuació de desigualtats, tant a dins dels territoris com entre ells (Wallerstein, 2005). Per tant, és rellevant tenir en compte aquesta realitat, que globalment inclou moviments de capital, de recursos i de persones.

Els indicadors utilitzats estan subratllats:

- Percentatge d'exportacions i d'importacions respecte del PIB: pretén valorar l'obertura comercial
- Taxa d'immigració

b.4) Canvi tecnològic i innovació empresarial. El procés d'innovació i de transformació tecnològica que es viu des de la Revolució Industrial genera un impacte absolut en les societats i, per tant, també contribueix a l'evolució de les desigualtats, tal com destaquen autors com Acemoglu (2003), Dabla-Norris *et al.* (2015) o Martínez García (2013).

Els indicadors utilitzats estan subratllats:

- Taxa de patents per cada 10.000 habitants
- Salari de les persones qualificades respecte de les persones no qualificades

c) Les conseqüències de la desigualtat

Aquesta tercera dimensió té com a objectius descriure i mesurar els efectes que tenen les causes de la desigualtat, i com aquestes conseqüències es perpetuen en la societat. Les subdimensions que s'utilitzen pretenen captar aquesta realitat multidimensional.

c.1) Salut. Aspecte de la desigualtat que han estudiat, des de diverses perspectives, autors com Wilkinson i Pickett (2009), Dalghreen i Whitehead (2006) o Cockerham (2017). La salut està relacionada especialment amb la capacitat adquisitiva, els patrons de consum, els costums socials i els aprenentatges adquirits, que al seu torn varien en funció de l'estatus socioeconòmic.

Els indicadors utilitzats estan subratllats:

- Esperança de vida
- Malalties mentals
- Causes de mort

- Mortalitat infantil
- Estat de salut percebuda
- Taxa de suïcidis
- Taxa d'alcoholisme
- Taxa de població obesa

c.2) Seguretat pública. Seguint Wilkinson i Pickett (2009), una de les conseqüències més notòries de l'augment de la desigualtat en la societat és l'increment dels problemes relacionats amb la seguretat pública i la criminalitat.

Els indicadors utilitzats estan subratllats:

- Taxa d'homicidis
- Taxa de criminalitat
- Percentatge de població penitenciària
- Nombre de policies per cada 1.000 habitants

c.3) Medi ambient. Un altre aspecte de la desigualtat que s'oblida sovint és l'impacte dels patrons de comportament el medi ambient, molt estudiat per Wilkinson i Pickett (2009).

Els indicadors utilitzats estan subratllats:

- Consum d'aigua
- Consum d'energia
- Residus per habitant
- Partícules de PM 2,5
- Partícules de NO₂
- GEH

c.4) Desigualtat d'oportunitats. Una altra forma en què es tradueix la desigualtat és la manca d'oportunitats, especialment en l'àmbit educatiu, com expliquen Goerlich i Villar (2009).

Els indicadors utilitzats estan subratllats:

- Mobilitat de classe social o d'ingressos
- Mobilitat educativa intergeneracional
- Equitat en l'accés als estudis superiors
- Percentatge d'alfabetització
- Resultats de les proves PISA
- Abandonament escolar prematur
- Població per nivell d'estudis acabats

c.5) Confiança institucional i participació social. Una conseqüència molt directa de la desigualtat és la progressiva desconfiança institucional que mostra la població, observable a través de les eleccions o en altres patrons de comportament que denoten aquest posicionament, com demostren Gordon Bechtel (2012, 2014), la UNAM (2019) i Etzioni Halevy (2019).

Els indicadors utilitzats estan subratllats:

- Percentatge de corrupció
- Participació electoral
- Percentatge de vot a opcions xenòfobes
- Confiança en els altres
- Voluntariat i participació cívica
- Confiança en les institucions

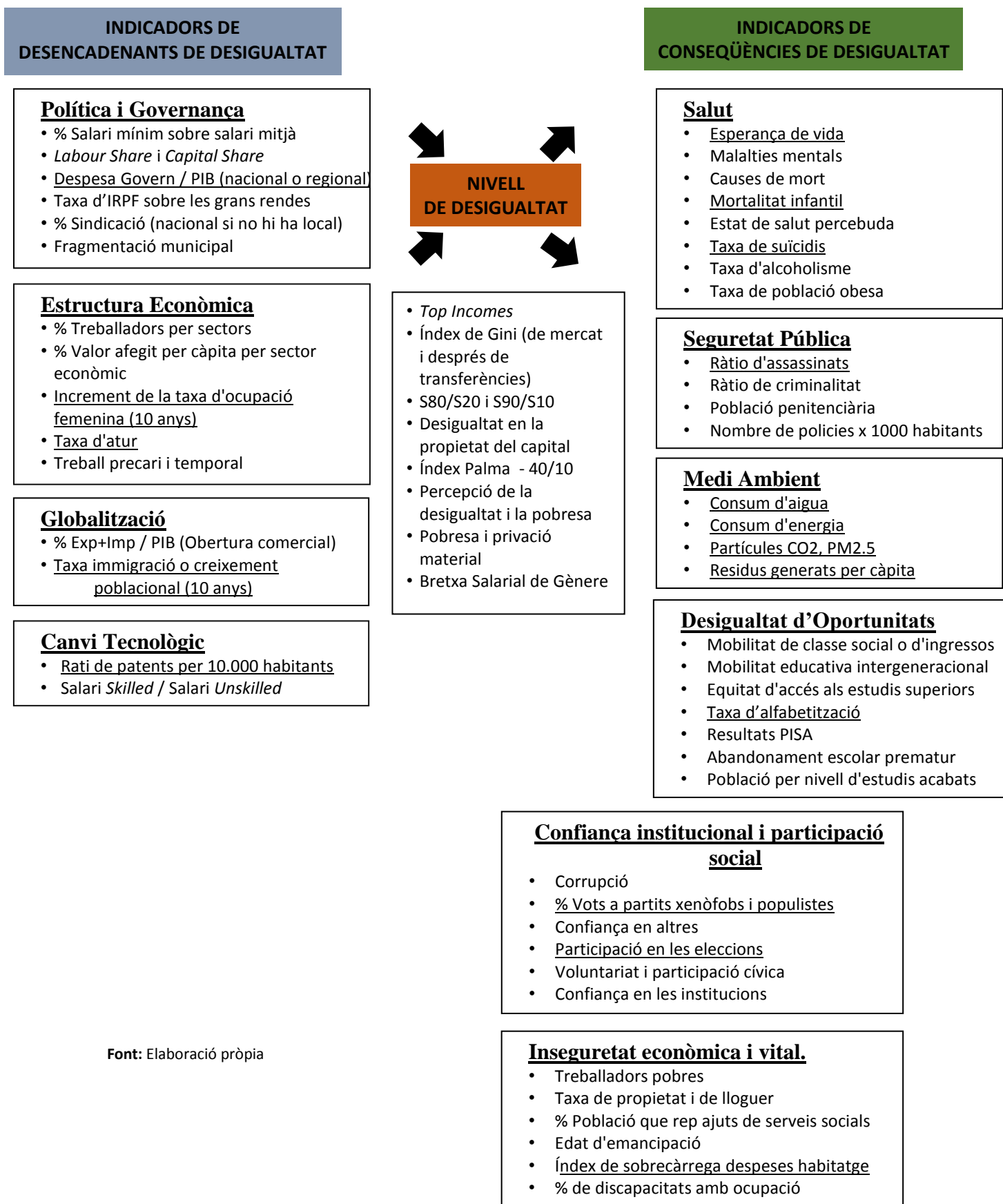
c.6) Inseguretat econòmica i vital. Una de les formes en què la desigualtat cristal·litza és a través de la precarietat. Aquesta es tradueix ràpidament en inseguretat econòmica i pèrdua d'autonomia vital, que dificulten el desenvolupament propi i poder dur a terme projectes personals.

Els indicadors utilitzats estan subratllats:

- Percentatge de treballadors pobres
- Edat d'emancipació
- Taxa de propietat i de lloguer
- Percentatge de població que rep ajuts dels serveis socials
- Despesa en habitatge sobre els ingressos
- Percentatge de treball informal
- Percentatge de persones amb discapacitat que estan ocupades

La majoria dels indicadors que es mostren en aquest informe inclouen objectius quantitatius que s'han fixat a escala mundial, a partir dels Objectius de Desenvolupament Sostenible de les Nacions Unides, i també a escala regional, a partir de les directrius fixades per la Comissió Europea. En alguns casos, aquests objectius són qualitius, atesa la dificultat o la im possibilitat de consensuar-ne uns valors específics. Si s'hi afegeixen és per facilitar la comparabilitat de les dades analitzades.

Figura 2. Quadre resum dels indicadors proposats i utilitzats.



Font: Elaboració pròpia

2.4 Tècniques, dades i fonts

Les *dades* que es fan servir en aquest informe són qualitatives i quantitatives. Les primeres es basen en la documentació bibliogràfica i en grups de discussió acadèmics. Pel que fa a les tècniques quantitatives, aquestes es limiten a una anàlisi descriptiva. A més, a l'annex 1 es presenten regressions de mínims quadrats entre els diferents indicadors i la desigualtat (mitjançant el coeficient de Gini).

Pel que fa a les *fonts*, la majoria són secundàries. Per recopilar dades metropolitanes i afavorir que les dades disponibles siguin comparables, hem seguit un criteri *top-down*. En primer lloc, hem cercat dades a les bases de dades internacionals; posteriorment, hem analitzat les bases de dades nacionals i, finalment, les bases de dades locals i regionals. La majoria de les dades de totes les ciutats s'han obtingut a partir de bases de dades internacionals; concretament, de dues grans bases de dades:

1. L'[Observatori de Metròpolis](#), la xarxa global de grans ciutats i àrees metropolitanes, que té 38 indicadors a escala metropolitana disponibles de 69 membres de la xarxa. D'aquesta font hem obtingut dades de diversos àmbits relacionats amb la desigualtat, com l'atur, la despesa pública, l'esperança de vida o la desigualtat d'ingressos.

2. L'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE), que és una de les institucions pioneres en la definició del fet metropolità. Disposa d'una base de dades, l'[OECD Metropolitan Database](#), que ofereix dades metropolitanes calculades a partir de la definició d'*àrea urbana funcional*. D'aquesta font hem obtingut dades de diversos àmbits relacionats amb la desigualtat, com el canvi tecnològic, l'educació o la renda disponible de les famílies.

També hem obtingut dades d'indicadors individuals d'altres fonts internacionals, com l'*Urban Environment and Social Inclusion Index* (UESI), per a les dades sobre els residus urbans i la contaminació per diòxid de nitrogen; l'[Associació Internacional de l'Aigua](#), per a les dades sobre el consum d'aigua; l'Organització Mundial de la Salut, per a les dades sobre la pol·lució per partícules, o les bases de dades sobre [ciutats](#) i [metròpolis](#) d'Eurostat, per a les ciutats europees.

Bases de dades nacionals

La majoria dels centres d'estadística dels països als quals pertanyen les ciutats seleccionades tenen dades d'àmbit urbà o metropolità i, per tant, han estat una de les principals fonts d'informació d'àmbit local que s'han utilitzat per a aquest estudi. De les bases de dades nacionals, s'ha obtingut informació de 24 de les 30 ciutats seleccionades. També s'han obtingut dades d'escala local a partir de les bases de dades dels departaments governamentals d'àmbit nacional, especialment dels departaments de Salut. D'altra banda, la majoria de les dades de participació electoral

s'han calculat a partir de fonts nacionals amb dades electorals per municipis o regions metropolitanas.

Bases de dades locals

Quan es fa referència a bases de dades locals, s'hi inclouen totes aquelles d'àmbit subnacional, és a dir, regionals, metropolitanas i locals. D'aquestes, se n'han obtingut per a 13 de les 30 ciutats. El fet de no haver consultat les bases de dades locals per a una ciutat concreta pot explicar-se tant per disponibilitat de dades en fonts d'ordre territorial d'actuació superior (nacional o internacional), com per la inexistència de fonts de dades d'àmbit local o regional.

A la taula 2, es presenten les fonts locals que s'han utilitzat per a cadascuna de les ciutats analitzades.

Taula 2. Fonts locals utilitzades en 13 ciutats

Ciutat	Fonts locals utilitzades
ATLANTA	Fulton County, Atlanta City Council Data, Georgia Department of Health
BARCELONA	IERMB, Ajuntament de Barcelona, Diputació de Barcelona, IDESCAT
BERLÍN	Statistik Berlin – Brandenburg
BOGOTÁ	Cámara de Comercio de Bogotá
BUENOS AIRES	Departamento de Estadística de Buenos Aires
EL CAIRE	Egyptian Journal of Forensic Sciences
CIUTAT DE MÈXIC	Gobierno de Ciudad de México
DELHI	Indian Journal of Medical Specialities
JAKARTA	Jakarta Province Statistics Indonesia
MONT-REAL	Institute National de Salut Publique du Québec
RIO DE JANEIRO	Sistema Municipal de Informações Urbanas
SEÜL	Seoul Metropolitan Government Statistics
XANGAI	Shanghai Municipal Statistics Bureau

Font: Elaboració pròpia

3. Indicadors de context

En aquest capítol, s'introdueixen un seguit d'indicadors bàsics que serveixen per contextualitzar la situació demogràfica i socioeconòmica de les trenta aglomeracions urbanes (a partir d'ara, ciutats) que hem seleccionat per desenvolupar l'informe (v. taula 1).

Els indicadors que s'analitzen són:

1. La població
2. La densitat de població
3. El PIB i el PIB per càpita
4. Els ingressos per càpita

Per a cadascun d'ells, s'inclouen gràfics que presenten la situació de les ciutats, des del valor més alt fins al més baix. En aquests gràfics, la situació particular de les ciutats europees s'identifica amb el color violeta, per facilitar-ne la comprensió. També s'afegeixen taules resum que calculen les mitjanes per als cinc continents en els casos en què es poden agrupar les ciutats analitzades. De nou, no hi ha cap ciutat que representi el continent d'Oceania.

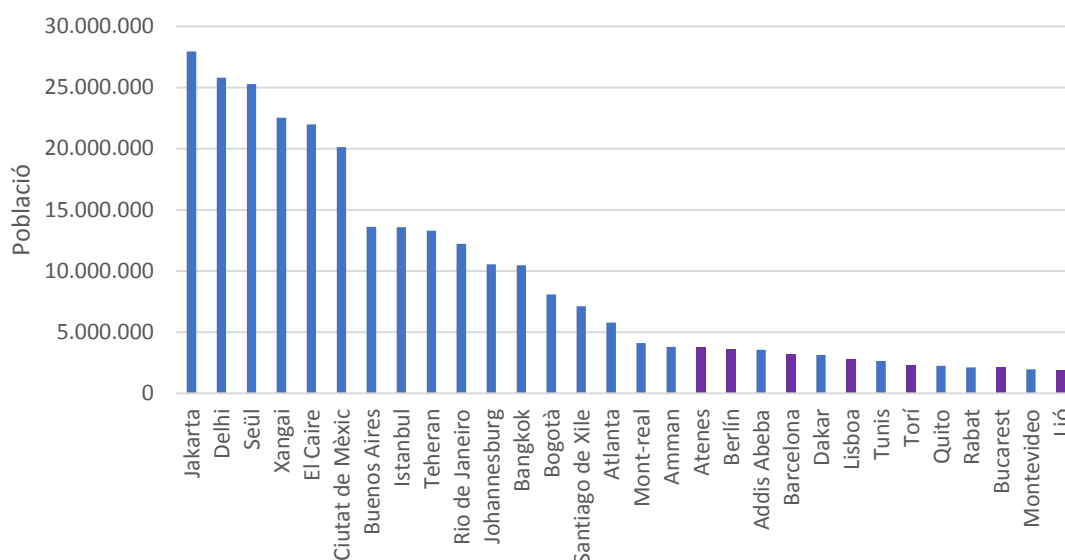
3.1 Població i densitat de població

Població

El gràfic 3.1.a mostra les diferències enormes que presenten les trenta ciutats pel que fa al nombre de població. Clarament, s'hi poden distingir tres blocs de ciutats. El primer, el de les ciutats menys poblades, que no arriben als 5 milions d'habitants, en el qual s'inclouen totes les ciutats europees més algunes altres. En aquest grup, Lió presenta la població més baixa, amb 1,9 milions d'habitants. Al segon bloc, s'agrupen les ciutats que sobrepassen els 5 milions d'habitants però no arriben als 15 milions, on s'inclouen ciutats llatinoamericanes, asiàtiques i africanes. Finalment, el tercer bloc aplega aquelles ciutats que sobrepassen els 20 milions d'habitants i que arriben fins als 28 milions, que inclou només ciutats asiàtiques. D'entre aquestes, Jakarta és la que té més població.

Particularment, les ciutats europees són les que tenen menys població: entre els 1,9 milions d'habitants de l'àrea metropolitana de Lió i els 3,8 milions d'habitants de l'àrea metropolitana d'Atenes. Barcelona se situa a prop de Berlin, amb una població de 3,2 milions d'habitants.

Gràfic 3.1.a. Població a les 30 ciutats (2010-2018)



Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Observatori Metròpolis

Aquesta mateixa informació també la proporciona la taula 3.1.a, que mesura la mitjana de població de les ciutats, agrupades en funció del continent al qual pertanyen. Les ciutats europees són les que presenten una població mitjana més baixa, que no arriba als 3 milions. A molta distància, se situen les ciutats de l'Amèrica del Sud, amb 10 milions d'habitants, seguides de les ciutats d'Àfrica, amb una mitjana de més de 14 milions d'habitants. Les ciutats de l'Amèrica del Nord tenen, de mitjana, uns 15 milions d'habitants, però això s'explica perquè també s'hi comptabilitza la Ciutat de Mèxic, que té prop de 20 milions d'habitants. Finalment, Àsia és el continent més poblat, amb una mitjana de prop de 22 milions d'habitants a les ciutats analitzades.

Taula 3.1.a. Població mitjana a les ciutats, agrupades per continents

Regió	Població mitjana de les ciutats
Europa	2.975.469
Àsia	21.578.693
Amèrica del Nord	15.164.149
Amèrica del Sud	10.154.768
Àfrica	14.276.246
Mitjana	16.622.881

Font: Elaboració pròpia

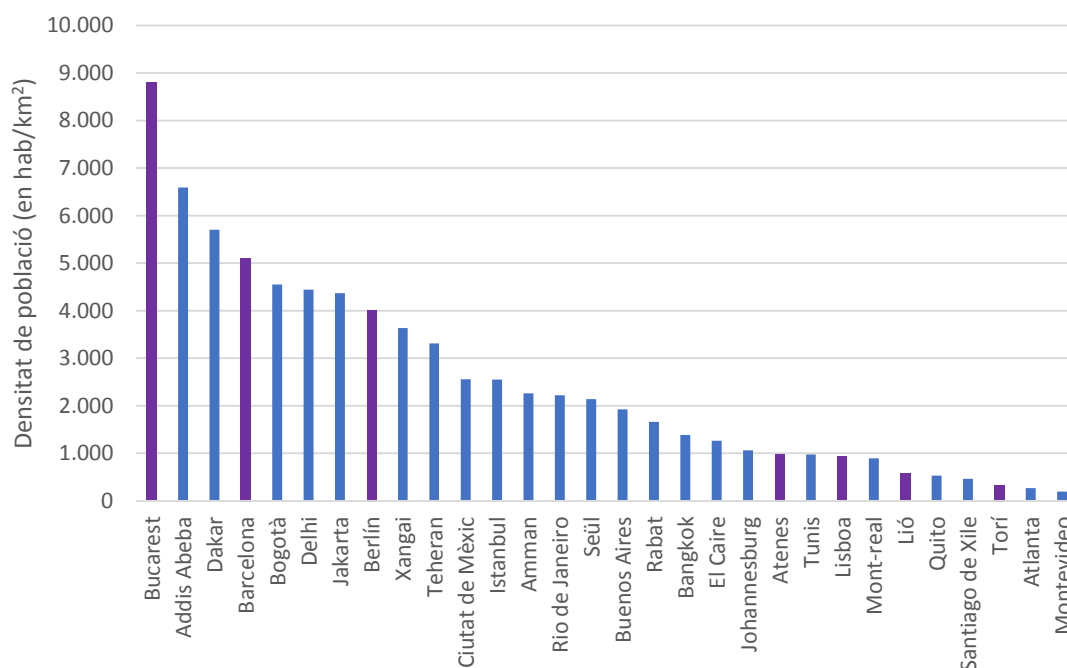
Densitat de població

El gràfic 3.1.b mostra les diferències enormes que presenten les trenta ciutats analitzades pel que fa a la densitat de població. En general, es pot veure que els resultats d'aquest indicador no es corresponen amb l'anterior, perquè hi ha ciutats que

concentren molta població en un espai molt reduït, mentre que n’hi ha d’altres que, malgrat tenir més població, la concentren en un espai molt més extens. En aquest sentit, la ciutat amb més densitat de població és Bucarest, amb 8.800 habitants per quilòmetre quadrat, i la que presenta menys densitat de població és Montevideo, amb 180 habitants per quilòmetre quadrat. En aquest indicador, la situació de Barcelona indica que és un dels àmbits territorials que té la densitat de població més elevada, amb més de 5.000 habitants per quilòmetre quadrat. Hi influeix, en gran part, l’Hospitalet de Llobregat,¹⁴ que és la ciutat amb més densitat de la Unió Europea.

Concretament, totes les ciutats europees tenen una quantitat de població força similar, però amb variacions importants pel que fa a la seva concentració. Com hem vist, Bucarest té una densitat de població de prop de 9.000 habitants per quilòmetre quadrat, seguida de Barcelona i Berlín, amb unes densitats de 5.000 i 4.000 habitants per quilòmetre quadrat, respectivament. En canvi, Torí tenia, l’any 2015, una densitat de població inferior als 500 habitants per quilòmetre quadrat.

Gràfic 3.1.b. Densitat de població a les 30 ciutats (2007-2018)



Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l’Observatori Metròpolis

La taula 3.1.b indica la mitjana de la densitat de població de les ciutats, agrupades en funció del continent al qual pertanyen. S’hi pot observar un resultat diferent del de l’indicador anterior. Les ciutats asiàtiques continuen tenint la densitat de població més alta, més de 3.300 habitants per quilòmetre quadrat, però també comparativament tenen més població. Després d’aquestes, les ciutats europees presenten també una

¹⁴ La Vanguardia (2016): “L’Hospitalet es la ciudad con más densidad de población de la Unión Europea”. Disponible a: <https://www.lavanguardia.com/local/baix-lobregat/20160907/41163798969/lohospitalet-ciudad-densidad-poblacion-union-europea.html> [Data de consulta: 5 d’octubre de 2020]

densitat de població de gairebé 3.000 habitants per quilòmetre quadrat, tot i tenir una població molt menor. De molt lluny les segueixen les ciutats de l'Amèrica del Sud, amb una densitat de població de prop de 2.100 habitants per quilòmetre quadrat, i les ciutats africanes, amb gairebé 2.000. Les que tenen la densitat de població més baixa són les de l'Amèrica del Nord i, a més, aquesta xifra mitjana s'eleva fins als 1.888 habitants perquè inclou la Ciutat de Mèxic; altrament, hauria estat més baixa.

Taula 3.1.b. Densitat de població mitjana a les ciutats, agrupades per continents

Regió	Densitat de població
Europa	2.930
Àsia	3.324
Amèrica del Nord	1.888
Amèrica del Sud	2.098
Àfrica	1.964
Mitjana ponderada	2.734

: Elaboració pròpia

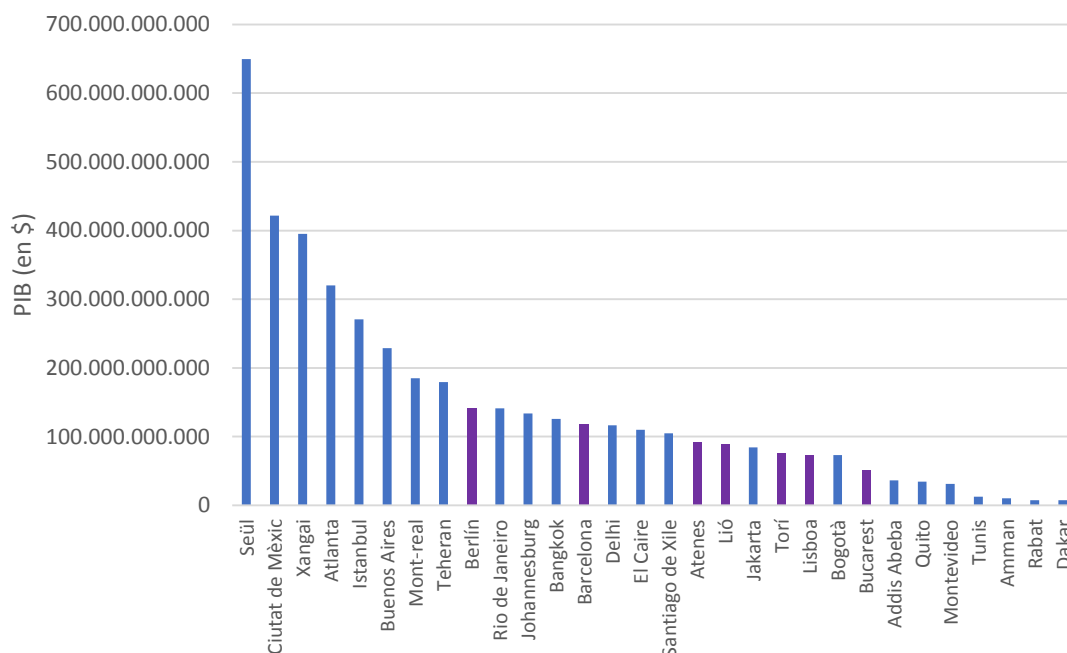
3.2 PIB i PIB per càpita

Producte interior brut

El gràfic 3.2.a mostra les diferències enormes en el PIB de les trenta ciutats analitzades. Mentre que la ciutat de Seül té un PIB de 650.000 milions de dòlars, a l'extrem contrari es troba la ciutat de Dakar, amb un PIB de 7.500 milions de dòlars. De fet, tret de Johannesburg, la majoria de les ciutats africanes presenten els nivells de PIB més baixos de l'escala, mentre que la resta de ciutats tenen una distribució menys concentrada. Aquesta variable es veu influenciada, entre d'altres factors, per la dimensió de cada ciutat, essent les ciutats més grans aquelles que generalment tenen un PIB més alt.

Concretament, d'entre les ciutats europees, Berlín és la que té el PIB més alt, de 140.000 milions de dòlars, i Bucarest, la que el té més baix, de 50.000 milions de dòlars. Barcelona és la segona ciutat amb el PIB més elevat, amb prop de 120.000 milions de dòlars, amb la qual cosa se situa en una posició mitjana entre totes les ciutats analitzades.

Gràfic 3.2.a. Producte interior brut a les 30 ciutats (2010-2018)



Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Observatori Metròpolis

A la taula 3.2.a, es pot veure una altra aproximació a les diferències en el PIB, a partir de calcular la mitjana d'aquest indicador agrupant les ciutats en funció del continent al qual pertanyen. D'aquesta manera, el PIB mitjà d'Àfrica és el més baix, amb 91.500 milions de dòlars, seguit del d'Europa, amb prop de 96.400 milions de dòlars. Molt per sobre se situen les ciutats llatinoamericanes, amb gairebé 140.000 milions de dòlars, seguides de les ciutats asiàtiques, amb un PIB mitjà de 267.000 milions de dòlars. Finalment, les ciutats de l'Amèrica del Nord són les que tenen una mitjana més alta del PIB, amb gairebé 370.000 milions de dòlars, atès que la Ciutat de Mèxic supera els 400.000.

Taula 3.2.a. Producte interior brut mitjà a les ciutats, agrupades per continents

Regió	PIB mitjà de les ciutats (en \$)
Europa	96.391.211.971
Àsia	266.880.008.441
Amèrica del Nord	369.759.839.950
Amèrica del Sud	139.591.625.287
Àfrica	91.575.763.755
Mitjana ponderada	218.140.801.776

Font: Elaboració pròpia

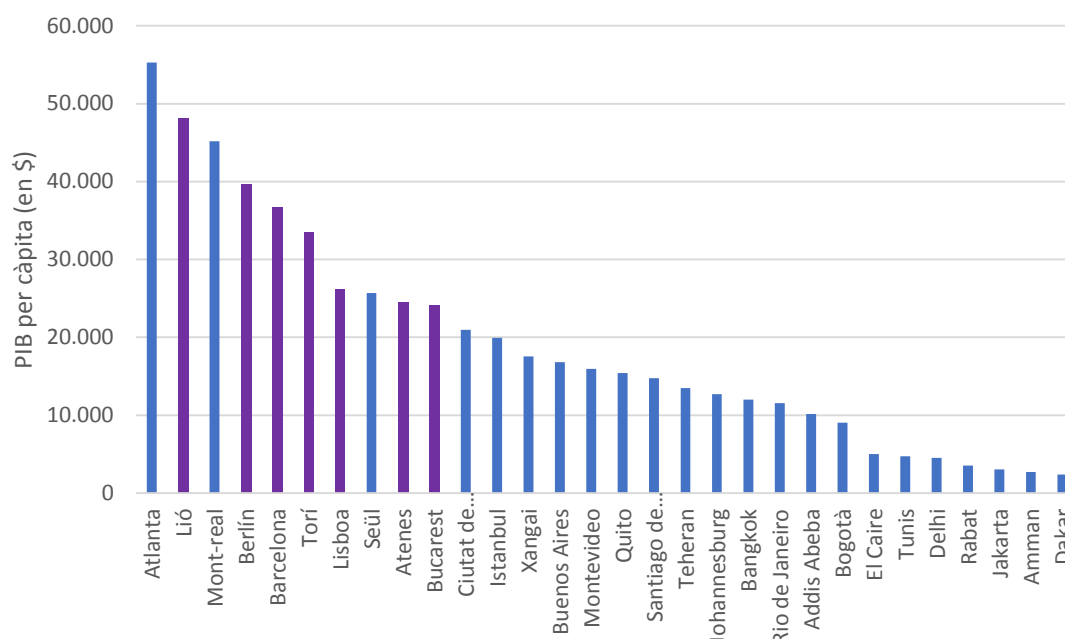
No obstant això, per tal d'obtenir una primera aproximació sobre el nivell de desenvolupament econòmic de les ciutats, és important fixar-se en el PIB per càpita, indicador que es presenta a continuació.

Producte interior brut per càpita

Aquest indicador s'ha fet servir sovint com a aproximació al nivell de desenvolupament econòmic i al nivell de benestar material de la població d'un indret determinat, tot i que el seu ús és objecte de diverses crítiques (v. Stiglitz, Sen i Fitoussi, 2010).

El gràfic 3.2.b mostra les diferències en el PIB per càpita de les trenta ciutats analitzades. Mentre la ciutat d'Atlanta té un PIB per càpita de 55.000 dòlars, a l'extrem contrari torna a aparèixer Dakar, amb un PIB per càpita de 2.400 dòlars. Concretament, entre les ciutats europees seleccionades, Lió té el PIB per càpita més elevat, amb una xifra que gairebé arriba als 50.000 dòlars per càpita. A l'extrem oposat, hi ha tres ciutats del sud i l'est d'Europa: Lisboa, Atenes i Bucarest, amb un PIB inferior als 28.000 dòlars per càpita en tots tres casos. Barcelona presenta un PIB per càpita comparativament alt, de 37.000 dòlars per habitant.

Gràfic 3.2.b. Producte interior brut per càpita a les 30 ciutats (2010-2018)



Font: Elaboració Pròpia a partir de dades de l'Observatori Metròpolis.

En general, s'observen uns resultats molt diferents respecte del PIB. La taula 3.2.b calcula la mitjana del PIB per càpita de les ciutats, agrupades en funció del continent al qual pertanyen. En aquesta, les ciutats europees i nord-americanes són les que, de mitjana, tenen uns PIB per càpita superiors a la resta, de 32.763 i 30.892, respectivament. Les ciutats llatinoamericanes i asiàtiques presenten un PIB per càpita

similar, de 13.000 dòlars. Finalment, el PIB per càpita a les ciutats africanes és més baix, de 7.000 dòlars.

Taula 3.2.b. Producte interior brut per càpita mitjà de les ciutats, agrupades per continents

Regió	PIB mitjà per càpita (en \$)
Europa	32.763
Àsia	12.829
Amèrica del Nord	30.892
Amèrica del Sud	13.569
Àfrica	6.987
Mitjana ponderada	15.351

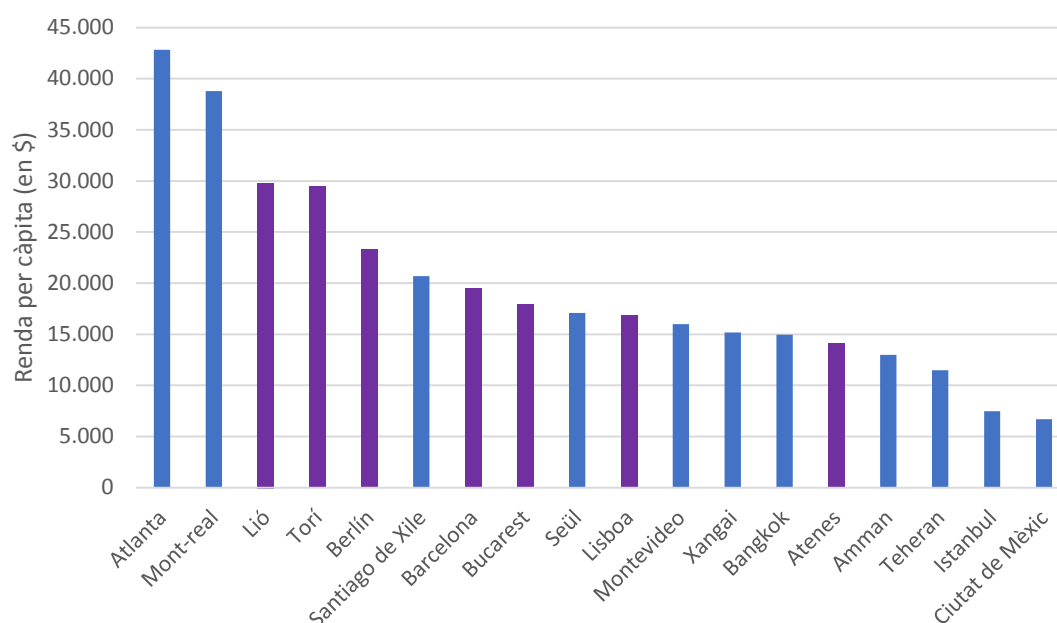
Font: Elaboració pròpia

3.3 Ingressos per càpita

Aquest indicador es mesura tenint en compte els ingressos declarats per les llars, preferiblement a les enquestes de condicions de vida (ECV, *Household surveys*). Un cop obtinguts els ingressos, se'n calcula la mitjana per càpita de totes les llars registrades, ja sigui de forma directa o indirecta. Després de calcular-se la mitjana de tots els territoris, es tradueix en dòlars nord-americans (US\$), segons el valor del 19 d'octubre del 2020.

El gràfic 3.3.a mostra menys diferències entre les 18 ciutats analitzades amb relació a l'ingrés per càpita. Això passa perquè aquest indicador no es troba disponible per a totes les ciutats objecte de l'informe. Així, mentre que el valor més elevat es troba a la ciutat d'Atlanta, amb uns ingressos per càpita de 43.000 dòlars, el valor més baix el té la Ciutat de Mèxic, amb uns ingressos per càpita de 6.676 dòlars. Concretament, a les ciutats europees els resultats sobre la renda per càpita són similars als de l'indicador anterior. Lió segueix en primera posició, amb una renda per càpita de gairebé 30.000 dòlars, seguida de Torí, amb 29.500 dòlars. Lisboa, Atenes i Bucarest se situen novament a l'extrem oposat, amb una renda per càpita inferior als 18.000 dòlars.

Gràfic 3.3.a. Ingressos per càpita a 18 ciutats (2013-2020)



Font: Elaboració pròpia

A la taula 3.3.a, podem observar aquests resultats de manera més gràfica, agrupant els ingressos mitjans per càpita de les ciutats en funció del continent al qual pertanyen. En aquest cas, però, els resultats descrits no són totalment representatius, ja que el nombre de ciutats s'ha reduït a gairebé la meitat respecte dels indicadors anteriors. En aquest sentit, igual que per al PIB per càpita, s'observa que a les ciutats europees els ingressos mitjans són més elevats, amb 20.704 dòlars, seguides de les ciutats de l'Amèrica del Sud, amb 19.685 dòlars. Les ciutats de l'Amèrica del Nord presenten una mitjana de 18.040 dòlars, que emmascara una gran polarització, atès que les tres ciutats que conformen aquest grup són les dues que presenten la renda més elevada (Atlanta i Mont-real) i la ciutat amb la renda per càpita més baixa (Ciutat de Mèxic). Les ciutats d'Àsia presenten els ingressos per habitant més baixos, amb 13.875 dòlars. No disposem de dades d'aquest indicador de cap ciutat africana.

Taula 3.3.a. Ingressos per càpita mitjà a les ciutats, agrupades per continents

Regió	Ingressos mitjans per càpita (en \$)
Europa	20.704
Àsia	13.875
Amèrica del Nord	18.040
Amèrica del Sud	19.685
Mitjana ponderada	15.986

Font: Elaboració pròpia

4. Mesures de la desigualtat

En aquest capítol, s'expliquen i s'analitzen dos indicadors molt utilitzats a l'hora de mesurar la desigualtat d'ingressos:

1. El coeficient de Gini
2. El quocient s_{80}/s_{20}

Ambdós indicadors són especialment importants perquè permeten relacionar la desigualtat dels territoris amb altres elements que la provoquen o que en són conseqüència. En aquest estudi, els utilitzarem per obtenir una primera imatge general de la distribució dels ingressos a les trenta ciutats seleccionades.

4.1 El coeficient de Gini

El coeficient de Gini és un indicador sintètic que expressa la desigualtat de la distribució d'ingressos entre la població d'un territori a partir d'un únic valor. Aquesta distribució té un interval que va de 0, que n'és el valor mínim i significava la igualtat màxima, a 1, que n'és el valor màxim i significa la desigualtat màxima.¹⁵ Aquest indicador no incorpora un llindar quantitatiu per sobre del qual es considera que una ciutat o un país es troba en una situació de forta desigualtat, si bé les Nacions Unides,¹⁶ a l'ODS 10 (Reducció de les desigualtats), consideren que un coeficient de Gini superior a 0,4 es podria considerar elevat.

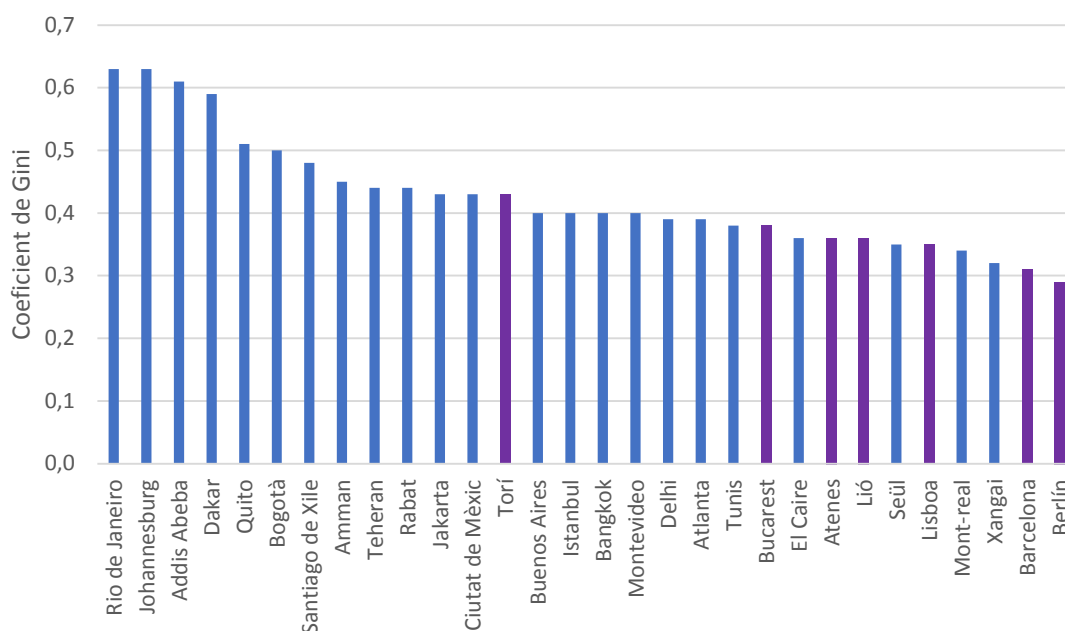
Al gràfic 4.1.a, es presenten les trenta ciutats segons el seu nivell de desigualtat, mesurat amb el coeficient de Gini, de més a menys desigualtat (d'esquerra a dreta). Segons el gràfic, la desigualtat dels ingressos entre les trenta ciutats presenta una distribució clarament dividida entre aquelles que superen el valor de 0,4 i aquelles que no el sobrepassen. Sobre les primeres, que reflecteixen, doncs, una desigualtat més acusada, destaquen els casos de Johannesburg i de Rio de Janeiro, amb un 0,63. I, d'entre les que no el sobrepassen i que, de fet, presenten una progressió favorable cap a la igualtat perfecta, hi ha els casos de Berlín, amb un 0,23, i Barcelona, amb un 0,31. És a dir, s'observen diferències notables entre el valor més baix i el més alt, però alhora hi ha una concentració majoritària bastant homogènia en els valors d'entremig.

¹⁵ El coeficient de Gini es calcula com el quocient entre l'àrea compresa entre la diagonal de la igualtat perfecta i la corba de Lorenz (a) i l'àrea del triangle que crea aquesta diagonal (a+b). La corba de Lorenz és la representació gràfica d'una funció de distribució acumulada i es defineix matemàticament com la proporció acumulada dels ingressos totals (eix y) que obtenen les proporcions acumulades de la població (eix x). La línia diagonal representa la igualtat perfecta dels ingressos. En situació de màxima igualtat distributiva, el coeficient de Gini seria igual a zero; a mesura que la desigualtat va augmentant, el coeficient de Gini es va apropant a 1 i la corba de Lorenz es va allunyant de la diagonal. Font: Idescat.

¹⁶ Departament d'Afers Econòmics i Socials de l'ONU (2020): "10. Reduced inequalities. Reduce inequality within and among countries". A: *The Sustainable Development Goals Report 2020*. Unstats.un.org. Disponible a: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2020/goal-10/> [Data de consulta: 9 de gener de 2021]

D'acord amb els criteris de les Nacions Unides, això significa que els nivells de desigualtat són acusats en una gran part de les ciutats.

Gràfic 4.1.a. Coeficient de Gini a les 30 ciutats (2003-2018)



Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Observatori Metròpolis

Si s'agrupen les trenta ciutats en funció del continent, com es fa a la taula 4.1.a, s'obté una imatge molt més nítida de l'explicació anterior. D'acord amb els plantejaments de Castells (1995), calculant la mitjana per regions del coeficient de Gini, es conclou que les ciutats d'Europa són les que presenten més igualtat d'ingressos, amb un valor mitjà del 0,35 i una diferència entre els extrems del 0,14 (entre Torí, amb un 0,43, i Berlín, amb un 0,29). Ambdues situacions es podrien explicar pel rol que aconsegueix la Unió Europea com a institució igualadora entre els seus estats membres, com defensa Therborn (2015). No obstant això, caldria disposar d'una mostra de ciutats molt més representativa per poder confirmar aquesta explicació. En canvi, les ciutats d'Àsia ja presenten uns valors de desigualtat moderadament més elevats, del 0,39, igual que les de l'Amèrica del Nord, amb un 0,41. Molt més allunyades es troben les ciutats d'Àfrica, amb una desigualtat del 0,47, que són superades per les ciutats de l'Amèrica del Sud, amb un 0,50.

Taula 4.1.a: Mitjana del coeficient de Gini de les ciutats, agrupades per continents

Regió	Població mitjana de les ciutats
Europa	0,35
Àsia	0,39
Amèrica del Nord	0,41
Amèrica del Sud	0,50
Àfrica	0,47
Mitjana	0,42

Font: Elaboració pròpia

4.2 El quocient s80/s20

L'indicador s80/s20 mesura la desigualtat a través de la distribució de la renda percebuda pels integrants de les llars que conformen el 20 % més ric i el 20 % més pobre de la població d'un territori, en un temps determinat. Es calcula a través de ràtios basades en els quintils; concretament, confronta la mediana de la renda del 20 % de la població més rica (quintil superior o s80) amb la mediana de la renda del 20 % de la població més pobre (quintil inferior o s20). Les dades que es presenten provenen d'enquestes i, a partir d'elles, es calcula la distribució de la renda i la mediana de la renda del 1r i del 5è quintils, i posteriorment ambdós valors es divideixen entre ells. El resultat obtingut mostra la diferència d'ingressos entre aquests dos grups poblacionals. Per tant, el valor ideal que indicaria absència de desigualtat seria 1. Per exemple, un valor de 5 per a aquest indicador significa que el 20 % de la població amb la renda més alta obté uns ingressos cinc vegades superiors als que obté el 20 % de la població amb la renda més baixa.

És important fer ús d'aquest quocient perquè complementa altres indicadors que poden presentar algunes limitacions. En el cas del coeficient de Gini, té una sensibilitat més gran pels canvis que es produeixen al centre de la distribució dels ingressos, que pels que es donen als extrems, és a dir, aquells que presenten uns valors més alts o més baixos (Atkinson, 1970). No obstant això, per calcular l'indicador s80/s20 només s'han trobat dades disponibles de 18 de les 30 ciutats seleccionades, fet que dificulta la seva comprensió i la comparació amb l'indicador anterior. En aquest sentit, per a l'indicador s80/s20 no s'ha conceptualitzat un llindar específic a partir del qual es considera que hi ha un nivell alt de desigualtat. Tanmateix, segons l'OCDE,¹⁷ es pot considerar que les ciutats o els països que presenten una ràtio de 3-4-5 tenen una desigualtat baixa, mentre que valors superiors s'interpreten com una desigualtat alta.

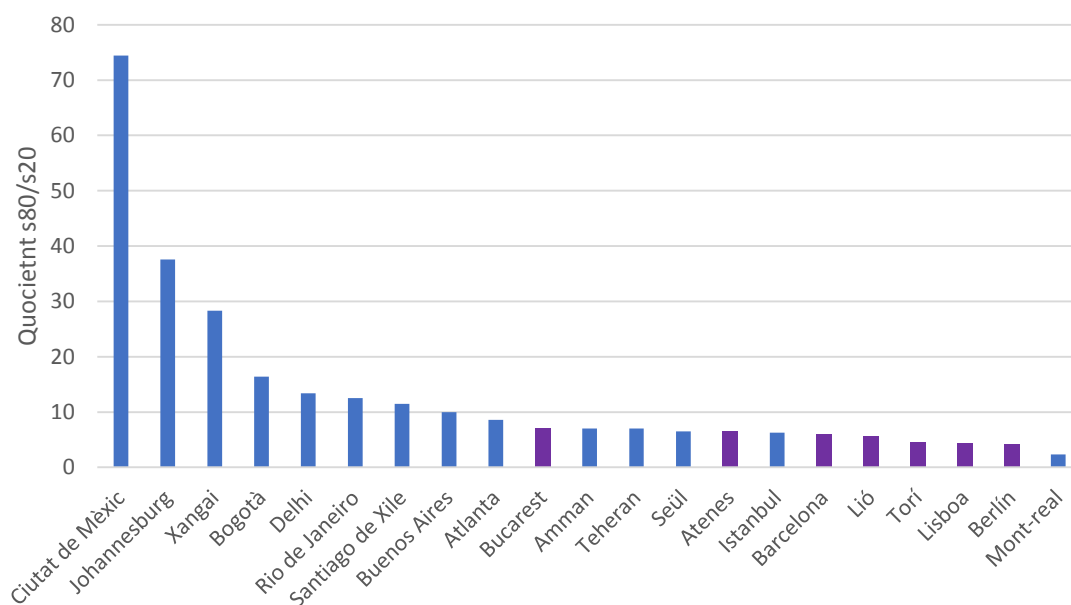
En aquest sentit, el gràfic 4.2.a permet observar una realitat diferent de la que ofereix el coeficient de Gini. La Ciutat de Mèxic destaca com la que registra la desigualtat més elevada d'entre totes les ciutats analitzades, amb una ràtio s80/s20 de 74,4, seguida a molta distància de Johannesburg i Xangai, amb unes ràtios de 37,6 i 28,3,

¹⁷ OCDE (2017): "Measuring Inequalities in Well-Being". A: *How's Life? 2017*. Cap. 2. https://www.oecd-ilibrary.org/sites/how_life-2017-6-en/index.html?itemId=/content/component/how_life-2017-6-en [Data de consulta: 8 de gener de 2021]

respectivament. Per contra, les que presenten menys desigualtat són Bucarest, amb una ràtio de 4,3, i Mont-real, amb 2,4. De manera que, entre la ciutat més desigual i la més igualitària de les seleccionades, hi ha una diferència de ràtio de 72 punts. En canvi, les més desiguals d'aquestes 21 ciutats, segons el coeficient de Gini, són Bogotà i Amman, i les menys desiguals són Xangai, Barcelona i Berlín (v. gràfic 4.1.a). A més, també podem dir que la distribució per l'indicador s80/s20 és més heterogènia.

Concretament, a les ciutats europees s'observa una diferència menor entre els nivells de desigualtat mesurats a partir de l'indicador s80/s20. Les ciutats de l'est i del sud d'Europa, representades per Bucarest, Atenes, Barcelona i Lisboa, mostren una desigualtat més gran pel que fa a la ràtio d'ingressos entre la població, amb valors de 7,1 6,5, 6 i 4,4, respectivament. En canvi, les ciutats del centre, com Berlín, Torí i Lió, presenten menys desigualtats, amb valors de 4,3, 4,6 i 5,6, respectivament. Aquesta mostra suposa un canvi respecte al coeficient de Gini, ja que, per exemple, Barcelona i Bucarest empitjoren la seva posició respecte a la desigualtat d'ingressos mesurada amb el coeficient de Gini, mentre que ciutats com Torí o Lisboa la milloren. Tanmateix, les ciutats analitzades són poques i no ens permeten extreure'n conclusions definitives.

Gràfic 4.2.a. Quocient s80/s20 a 21 ciutats (2010-2018)



Font: Elaboració pròpia

Si s'agrupen les 21 ciutats segons els continents on pertanyen i es calcula la mitjana de cadascun dels continents (v. taula 4.2.a), se n'obté un resultat semblant a l'obtingut pel coeficient de Gini. Tot i així, per a aquest segon indicador s'han trobat menys dades disponibles, i això dificulta poder extreure'n una conclusió ferma, ja que les dades no són del tot representatives. Europa continua essent el continent amb menys

desigualtat, amb un valor de 5,5, gràcies al paper anivellador que aconsegueix la Unió Europea (Therborn, 2015). La segueixen Amèrica del Sud i Àsia, amb unes ràtios d'entre 12 i 13, que ja es consideren una desigualtat alta. I entre els indrets on la desigualtat és molt elevada trobem Àfrica, que només es troba representada per Johannesburg, amb un quocient s80/s20 de 37,6. Finalment, l'Amèrica del Nord registra un quocient de 51,9. Aquest valor, com ja hem vist en el cas de la renda per càpita, amaga una situació de polarització extrema. La ciutat amb la ràtio més baixa, Montreal (2,4) i la que registra la ràtio més alta, Ciutat de Mèxic (74,4), es troben en aquesta regió. El pes poblacional de la Ciutat de Mèxic i el valor extrem del seu quocient s80/s20 fan que la mitjana de la regió es decanti cap al valor de la capital mexicana.

Taula 4.2.a. Mitjana de s80/s20 de les 18 ciutats, agrupades per continents

Regió	Població mitjana de les ciutats
Europa	5,5
Àsia	13,0
Amèrica del Nord	51,9
Amèrica Llatina	12,2
Àfrica	36,4
Mitjana	19,1

Font: Elaboració pròpia

4.3 Altres indicadors per mesurar la desigualtat

En aquest apartat, presentem un seguit d'indicadors que considerem rellevants per copsar la desigualtat en la distribució dels ingressos en l'àmbit metropolità, però que no hem pogut incorporar per manca de dades disponibles. Considerem que seria convenient incloure'ls entre els indicadors que publiquen les principals institucions públiques de les metròpolis.

Els top incomes

L'estudi dels ingressos que percep la població amb la renda més alta (*top incomes*) se centra en l'evolució del percentatge de renda que percep una part relativament petita de la població (per exemple, l'1 %, el 0,1 % o el 0,01 %). Atès que aquesta part de la població concentra una gran quantitat dels ingressos i de la riquesa del país, els canvis en la proporció dels ingressos que recauen aquests *top incomes* poden tenir un gran impacte en l'evolució de la desigualtat. L'estudi dels *top incomes* permet completar d'altres mesures, com el coeficient de Gini, atès que aquest no capta bé els canvis en la distribució de la renda als extrems de la distribució i, per tant, no pot indicar quina part de la població s'ha vist afavorida o perjudicada pels canvis en la distribució de la renda

o de la riquesa. La principal base de dades de *top incomes* és la [World Inequality Database](#).

L'índex de Palma

L'Índex de Palma és el quocient entre la renda del 10 % més ric de la població i del 40 % més pobre, i deu el seu nom a l'economista xilè José Gabriel Palma. Aquest indicador és rellevant, perquè sintetitza en un sol valor les desigualtats entre els extrems de la població en funció de la seva renda, que és on es concentra la desigualtat en la distribució de la renda, segons el seu ideòleg. L'Índex de Palma intenta resoldre algunes de les limitacions del coeficient de Gini, com que un mateix valor en aquest pot correspondre a dues distribucions de la renda diferents. El càlcul d'aquest indicador es pot consultar a les bases de dades del [Banc Mundial](#), de les [Nacions Unides](#) o de l'[OCDE](#), entre d'altres.

La bretxa salarial de gènere

La bretxa salarial de gènere mostra la diferència salarial entre les dones i els homes ocupats. L'indicador es calcula restant els salaris mitjans totals de les dones dels salaris mitjans totals dels homes, i dividir el resultat pels salaris mitjans totals dels homes i després multiplicar-lo per 100. Aquest indicador és rellevant per a l'estudi de la desigualtat, atès que, com va afirmar la professora Kate Pickett en la seva intervenció al cicle de conferències "Combatre les desigualtats", als països amb més igualtat d'ingressos l'estatus de la dona a la societat tendeix a ser superior i, per tant, la bretxa salarial és menor.

5. Factors desencadenants de la desigualtat

En aquest capítol, es descriuen onze indicadors que serveixen per explicar les causes de la desigualtat a les diferents ciutats. Aquests onze indicadors s'han classificat en quatre subdimensions, en funció del tipus de causes que tracten: les que tenen a veure amb la política i la governança, amb l'estructura econòmica, amb la globalització i amb el procés de canvi tecnològic i la innovació empresarial.

5.1 La política i la governança

La política i les institucions acompleixen un paper determinant en l'evolució de la desigualtat. L'Estat i la resta d'administracions públiques fan un rol d'agent regulador a la societat mitjançant la (re)distribució dels recursos entre la població, de manera més o menys equitativa. A més, les decisions polítiques determinen els dos factors subjacents que impulsen l'increment de les desigualtats arreu del món: la globalització i el canvi tecnològic. De fet, s'ha pogut observar que les accions de les institucions enfront la desigualtat són crucials, ja que països amb trajectòries similars en aquests processos de globalització i de canvi tecnològic han tingut evolucions diferents de la desigualtat (Alvaredo, Atkinson, Piketty i Sáez, 2013).

El sector públic pot influir en la distribució dels recursos a la societat amb mesures predistributives i redistributives. Per exemple, mitjançant regulacions sobre la producció i la competència, canvis en la legislació laboral, regulacions sobre el salari mínim, o bé enfortint o afeblint els mecanismes de negociació col·lectiva dels treballadors. Un dels impactes més significatius sobre la desigualtat s'assoleix amb la progressivitat del sistema impositiu, de la gestió dels recursos públics i del tipus d'impacte redistributiu: directa (subsidis d'atur o prestacions per jubilació o malaltia) o indirecta (igualtat en l'accés a l'educació i a la sanitat).

El punt de partida dels canvis polítics i institucionals que han influït en la trajectòria de la desigualtat als darrers quaranta anys és la crisi del model keynesià, la dissolució de l'URSS i l'inici de l'hegemonia de la ideologia neoliberal a principi dels anys vuitanta (Martínez García, 2013). Diversos autors defensen que aquest ha estat el principal factor que explica l'increment de la desigualtat als països de l'Europa occidental, en forma d'un increment de la concentració de la renda i de la riquesa en la població més rica de la societat (Guerra, 2013; Stiglitz, 2015).

En aquesta subdimensió, s'analitza:

1. El pes de la despesa pública local sobre el PIB
2. La despesa pública local per càpita

Pes de la despesa pública local sobre el PIB

Aquest indicador valora quin percentatge representa la despesa pública local dins del PIB de les ciutats analitzades. La seva rellevància ve del fet que és una aproximació a la capacitat d'intervenció del sector públic local: allà on les autoritats locals tenen més capacitat de despesa, també tenen més capacitat potencial de redistribuir els recursos. Així i tot, tenir més capacitat de despesa pública no implica necessàriament reduir les desigualtats, sinó que té més a veure amb els àmbits en què es decideix invertir i amb l'impacte final de les polítiques per tal de revertir les desigualtats d'ingressos. Així, més enllà d'esbrinar el pes de la despesa pública sobre el PIB, també seria important valorar els efectes que tenen cadascuna de les polítiques aplicades sobre les desigualtats, com ara l'impacte de les polítiques socials i de les polítiques impositives.

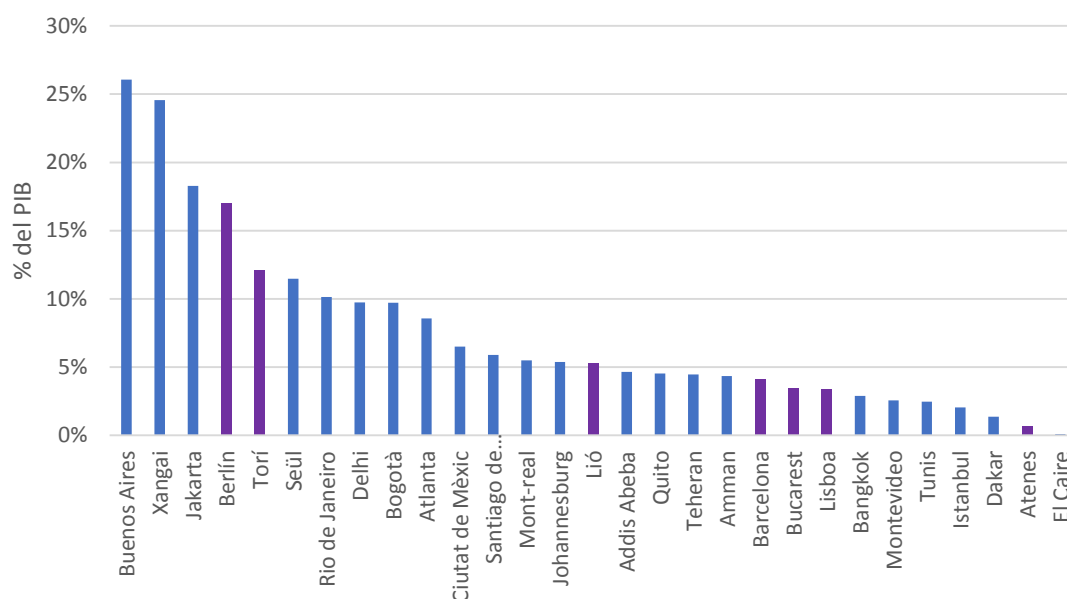
El resultat d'aquest indicador es presenta a través d'una taxa que és el resultat de dividir la despesa pública local d'un àmbit territorial pel seu PIB i posteriorment multiplicar-ho per cent. Per a aquest indicador, no es conceptualitza cap llinar quantitatiu que s'hagi d'assolir, si bé es creu que els estats i les ciutats en conjunt, tot i que de manera diferenciada en funció del seu nivell de desenvolupament, han d'incrementar la despesa pública si volen combatre efectivament les desigualtats,¹⁸ sobretot en el camp dels serveis essencials (educació, salut i protecció social) (ODS 1.a.2).¹⁹

Entrant a analitzar aquest indicador, el gràfic 5.1.a mostra una variació important pel que fa a la despesa pública de les 29 ciutats: mentre El Caire té una despesa pública del 0,8 % sobre el PIB, a Buenos Aires és del 26,07 %. Juntament amb El Caire, Atenes i Dakar tampoc no arriben a destinar a la despesa pública més del 3 % del seu PIB. I, juntament amb Buenos Aires, ciutats com Xangai i Jakarta destinen a despesa pública una proporció molt elevada del seu PIB, concretament el 24,55 % i el 18,27 %, respectivament. Entre les ciutats europees seleccionades, es pot observar una divisió molt clara en la despesa pública sobre el PIB entre les ciutats del centre d'Europa i les del sud, que reflecteix les retallades que s'hi van fer al llarg de la crisi econòmica. De fet, sis se situen per sota de la mitjana de les ciutats analitzades, entre elles Barcelona, amb una despesa pública del 4,10 % sobre el PIB, que la situa a la desena posició per la cua.

¹⁸ The Economist Intelligence Unit (2020): *El papel fundamental del gasto público eficaz para lograr la agenda 2030*. UNOPS. Disponible a: <https://www.unops.org/es/news-and-stories/news/effective-public-spending-key-to-achieving-agenda-2030> [Data de consulta: 9 de gener de 2021]

¹⁹ A/RES/71/313.

Gràfic 5.1.a. Despesa pública local sobre el PIB a 29 ciutats (2014-2018)



Font: Elaboració pròpia a partir de dades de la Xarxa Metròpolis

Pel que fa a la visió de les ciutats agrupades per continents, la taula 5.1.a mostra una mitjana que continua variant molt. Les ciutats africanes destaquen perquè són les que registren una despesa pública més baixa sobre el PIB, un 2,2 %, i, per tant, la presència de les institucions és menor en la seva economia. A continuació, hi trobem les ciutats d'Europa i de l'Amèrica del Nord, amb una despesa pública sobre el PIB del 6,6 % i del 6,8 %, respectivament. Aquesta situació podria explicar-se pel fet que ambdues regions han vist decreïxer la participació o la despesa de les institucions públiques des de la crisi econòmica del 2008, a partir de la qual es van desplegar polítiques d'austeritat per fer front als dèficits pressupostaris, especialment a la Unió Europea. Per contra, observem que la regió on les institucions presenten més despesa sobre el PIB és l'Amèrica del Sud, amb un 13,6 %, seguida d'Àsia, amb un 12,1 %.

Taula 5.1.a. Pes de la despesa pública local sobre el PIB de les ciutats, agrupades per continents

Regió	Pes mitjà de la despesa pública local sobre el PIB
Europa	6,6%
Àsia	12,1%
Amèrica del Nord	6,8%
Amèrica del Sud	13,6%
Àfrica	2,0%
Mitjana ponderada	9,9%

Font: Elaboració pròpia

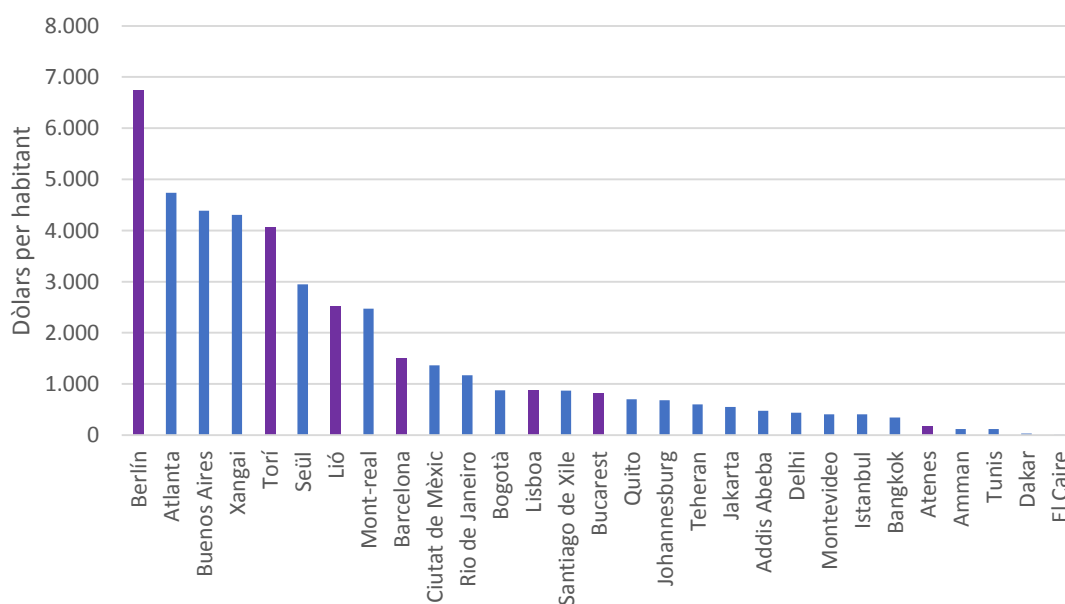
Com a complement d'aquest indicador, seria interessant analitzar si la diferència que s'observa entre les ciutats manté una correlació amb les polítiques a escala estatal.

Despesa pública local per habitant

Aquest indicador deriva del que s'ha presentat anteriorment i serveix per mesurar la distribució de la despesa pública d'una ciutat en funció dels seus habitants. La seva rellevància ve determinada perquè assenjala amb més precisió com repercuteix la despesa pública en la ciutadania, proporcionant més informació sobre les inversions en benestar.

Aquest indicador s'expressa en forma de taxa, que és el resultat de dividir la despesa pública local de les ciutats entre la seva població i després multiplicar-ho per cent. No s'ha trobat cap objectiu que s'hagi de complir a escala mundial, però, en consonància amb l'indicador anterior, s'entén que, si s'incrementa la despesa pública respecte del PIB, també n'augmentarà la distribució per càpita.

Gràfic 5.1.b. Despesa pública per càpita a 29 ciutats (2014-2018)



Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Observatori Metròpolis

El gràfic 5.1.b permet observar una gran diferència en la despesa pública per càpita entre les 29 ciutats i també amb relació a la despesa pública absoluta. Les ciutats que obtenen més bons resultats en aquest indicador són les europees i americanes, especialment Berlín, amb 6.755,3 dòlars per càpita, seguida de lluny per Atlanta. En canvi, les ciutats africanes són les que tenen una despesa pública per càpita més baixa, especialment Rabat, El Caire i Dakar, amb uns 32 dòlars per càpita. Les ciutats de l'Amèrica del Sud presenten uns valors de despesa pública per càpita propers als 1.000

dòlars, excepte Buenos Aires, que registra un dels valors més elevats, que supera els 4.000 dòlars. Les ciutats asiàtiques, en general, se situen a la cua de la despesa pública per càpita, excepte Xangai i Seül, amb més de 4.000 dòlars i gairebé 3.000, respectivament, de despesa pública per càpita. Entre les ciutats europees, s'observen valors molt diferents, fet que es podria explicar, en primer lloc, per les grans diferències en les economies d'aquests països i, en segon lloc, per les polítiques d'austeritat desplegades arran de la crisi del 2008. Al capdavant hi ha Berlín, amb 6.755,40 dòlars per càpita, i a la cua Atenes, amb 167,9 dòlars per càpita. Barcelona presenta una despesa pública sobre el PIB de les més baixes, però en la despesa per càpita el seu valor està molt per damunt de la majoria. Malgrat que la mostra és reduïda, s'observa una diferència entre les regions del centre d'Europa, com Alemanya, França i el nord d'Itàlia, i les regions mediterrànies i de l'est d'Europa, on s'inclouen Barcelona, Lisboa, Bucarest i Atenes. Les primeres presenten uns nivells de despesa pública per habitant més elevats que les segones.

Taula 5.1.b. Despesa pública mitjana per càpita de les ciutats, agrupades per continents

Regió	Despesa pública mitjana per càpita (en \$)
Europa	2.433,82
Àsia	1.508,41
Amèrica del Nord	2.166,45
Amèrica del Sud	1.981,27
Àfrica	223,44
Mitjana ponderada	1.543,96

Font: Elaboració pròpia

Pel que fa a la visió de les ciutats agrupades per continents, la taula 5.1.b mostra una mitjana que continua variant molt. Les ciutats africanes són les que, de mitjana, tenen una despesa per càpita més baixa, de 220 dòlars. Res comparable amb la resta de les ciutats, ja que les que les segueixen són les asiàtiques, amb una despesa pública per habitant de 1.500 dòlars. Les ciutats de l'Amèrica del Sud destinen gairebé 2.000 dòlars a la despesa pública per càpita, un valor molt proper a les ciutats de l'Amèrica del Nord, que hi destinen 2.166 dòlars per càpita de mitjana. Finalment, les ciutats europees són les que destinen més despesa pública per habitant, amb gairebé 2.500 dòlars. No obstant això, per al càlcul d'aquest indicador també s'han de tenir en compte les diferències de població en les diferents ciutats.

Altres indicadors sobre la política i la governança

En aquest apartat, presentem dos indicadors que considerem bàsics per entendre els factors desencadenants de la desigualtat en l'àmbit metropolità relacionats amb la política i la governança, però que no hem pogut incorporar per manca de dades. Tanmateix, considerem que seria rellevant incloure'ls entre els indicadors que publiquen les principals institucions públiques de Barcelona.

Salari mínim

Els efectes del salari mínim sobre la desigualtat són controvertits. D'una banda, un increment del salari mínim podria comportar un increment dels ingressos de la cua de la distribució i, per tant, una compressió de la banda salarial, i reduir la desigualtat (Godoy i Reich, 2019). Segons Jaumotte i Osorio Buitron (2015), quan es dona el cas contrari, és a dir, una reducció del salari mínim en relació amb el salari de la mediana, s'associa a una desigualtat més gran d'ingressos. Per contra, hi ha qui sosté que un increment del salari mínim desincentiva la contractació i que, fins i tot, podria incrementar l'atur i reduir els ingressos d'una part de la població (sovint la més vulnerable econòmicament). Per mesurar el possible impacte d'un increment del salari mínim, seria pertinent conèixer quina part de la població està percebent un salari proper al salari mínim per poder valorar l'abast dels possibles increments del salari mínim.

Grau de sindicació / Grau de cobertura sindical

Tradicionalment, el rol dels sindicats ha estat fonamental per a la consecució i el manteniment dels drets laborals i socials, si bé avui s'enfronten a diverses crisis, essent-ne les més preocupants la individualització del mercat laboral i la crisi de confiança institucional per part de la població. El grau de sindicació és rellevant, perquè no tan sols incideix en les condicions laborals de la població, sinó que resulta una mesura de la capacitat de mobilització d'una societat per defensar o millorar les seves condicions de vida.

Diversos autors han assenyalat que un grau més baix de sindicació dels treballadors (*union rate*) està relacionat amb l'increment de la desigualtat per l'acumulació d'ingressos del 10 % més ric de la població (*top incomes*) (Dabla-Norris *et al.*, 2015; Dew-Becker i Gordon, 2008; Jaumotte i Osorio Buitron, 2015).

Tanmateix, cal fer un matís important a utilitzar el grau de sindicació dels treballadors com a possible causa del nivell de desigualtat de renda d'un país o d'una ciutat. Aquest matís està relacionat amb el grau de cobertura dels convenis sectorials o d'empresa. Hi ha països que, malgrat tenir un grau de sindicació baix, tenen un grau de cobertura alt, de manera que les condicions laborals dels treballadors sindicats s'apliquen també als

treballadors no sindicats (OCDE, 2011). Per tant, considerem necessari calcular ambdós indicadors.

Impostos / Taxes sobre les grans rendes

Aquest indicador mesura la pressió fiscal que suporten les persones ubicades en el tram superior del sistema impositiu. La inclusió d'aquest indicador és rellevant perquè està relacionat amb la progressivitat del sistema impositiu. Com més progressiu és aquest, més impacte té en la reducció de les desigualtats d'ingressos, perquè les rendes més altes podran acumular menys riquesa. Atès que cada país compta amb un sistema impositiu propi, per poder comparar la pressió impositiva en la nostra selecció de ciutats hem decidit calcular-la per a un mateix nivell de renda: 100.000 dòlars anuals. Aquesta relació es mostra a Dabla-Norris *et al.* (2015), que presenten dades sobre els canvis (majoritàriament reduccions) en els tipus impositius de les rendes altes entre 1960 i 2009 i mostren el seu impacte en l'increment de la renda capturada per la població més rica. Als darrers quaranta anys, s'ha produït una disminució de la pressió fiscal sobre les rendes més altes i sobre les empreses a molts països del món, situació coneguda com "*race to the bottom*", que posa en perill la sostenibilitat dels estats del benestar.

L'indicador es calcula tenint en compte els diferents trams impositius que s'aplicarien a un habitant amb una renda anual de 100.000 dòlars a cadascuna de les ciutats analitzades i, per tant, s'expressa en el percentatge d'ingressos que una persona amb una renda alta ha de pagar en impostos. En aquest sentit, el càlcul d'aquest indicador en la majoria dels casos no es pot aplicar únicament a les ciutats, ja que les competències en matèria de sistemes impositius són d'àmbit estatal. Per a aquest indicador, tampoc no es pot establir un objectiu concret que hagin d'assolir els estats, ja que depèn directament de les seves necessitats econòmiques i de les preferències polítiques i socials.

5.2 L'estructura econòmica

L'estructura econòmica d'un indret pot amplificar o reduir l'efecte de les forces que han impulsat la desigualtat als darrers quaranta anys (canvis polítics i institucionals, transformació tecnològica i globalització). Les característiques d'aquesta estructura econòmica, com ara la concentració de mà d'obra en sectors determinats i les diferències en la productivitat d'aquests sectors, tindran un impacte sobre altres variables instrumentals per determinar el nivell de desigualtat: els tipus de contractes, l'atur estructural o la taxa d'ocupació i activitat (femenina i masculina).

Amb la intenció de poder mesurar les diferències d'estructura econòmica entre les

ciutats analitzades, en aquesta segona subdimensió es mesuren dos indicadors:

1. Taxa d'atur
2. Ràtio ocupacional femenina

Taxa d'atur

Aquest indicador comptabilitza la població que es troba en “cerca activa” de feina. La seva rellevància s'explica perquè, a la societat capitalista i globalitzada actual, gran part dels ingressos dels treballadors provenen del treball, especialment a les grans ciutats, on s'acumulen empreses, persones i capital (Sassen, 2000). La desigualtat d'ingressos disponibles està molt associada al treball, concretament al fet de tenir-ne o no. Quan aquest es perd, els recursos que proporciona l'Estat en forma de prestació i subsidi d'atur, entre d'altres, generalment són inferiors als salaris percebuts prèviament. Per tant, l'increment de la taxa d'atur té un efecte directe sobre l'augment de les desigualtats per motius salarials, però alhora indirecte en l'augment de les desigualtats en general.

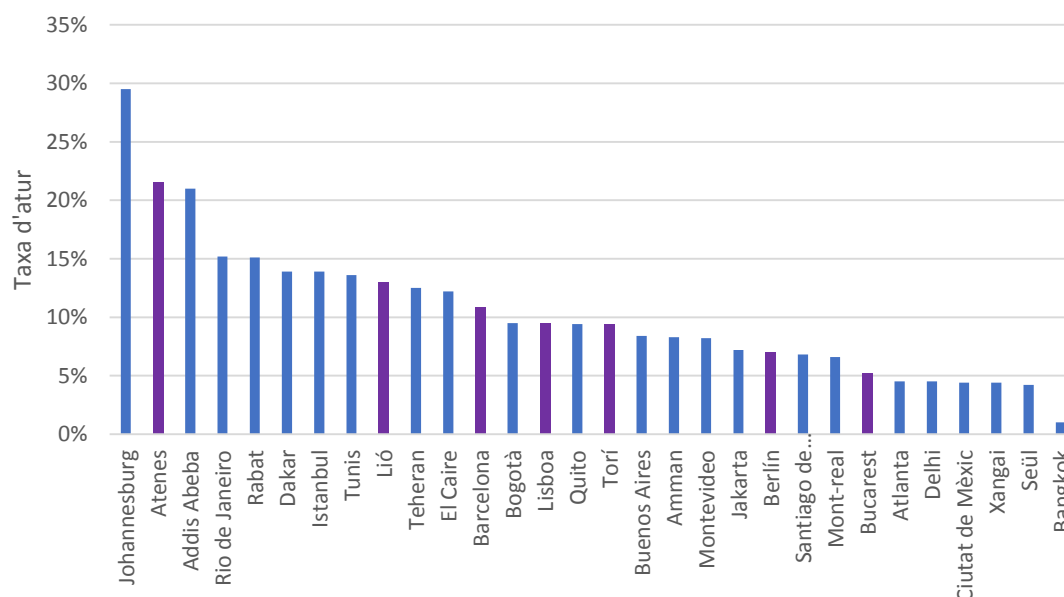
Segons l'OCDE (2011, 2012), en alguns països, com ara Espanya, el paper de l'increment de l'ocupació abans del 2011 havia estat més intens en la reducció de les desigualtats que el creixement de la desigualtat salarial vinculada al canvi tecnològic i a la globalització. Ara bé, la crisi econòmica exerceix una pressió addicional a la distribució dels salaris a causa també de l'increment de l'atur. Una desigualtat més gran incrementa els reptes econòmics, polítics i ètics ja que té el risc de deixar enrere un nombre més gran de persones, en una economia en evolució constant.

El resultat d'aquest indicador es presenta en forma de taxa, que és el resultat de dividir la població desocupada de la ciutat entre la població activa de la ciutat i multiplicar-ho per cent. Per a aquest indicador, les Nacions Unides, a través de l'ODS 8 (Treball decent i creixement econòmic), indiquen que per al 2030 cal assolir taxes d'ocupació per a gairebé tota la població.²⁰

El gràfic 5.2.a mostra una taxa d'atur molt diversa entre les trenta ciutats analitzades. Hi ha una gran diferència entre el valor més baix, que és el de Bangkok, amb un 1 % d'atur, i el més alt, de Johannesburg, amb un 29,5 %. S'observa que la majoria de les ciutats analitzades no superen el 15 % d'atur, i un terç d'aquestes registren un atur baix, d'entre el 4 % i el 7 %. Aquestes són, per exemple, Seül amb un 4,25 % d'atur, i Ciutat de Mèxic, amb un 4,4 % d'atur. Només tres ciutats superen el 20 %: Addis Abeba, amb el 21 %; Atenes, amb el 21,6 %, i Johannesburg, amb el 29,5 %.

²⁰ Departament d'Afers Econòmics i Socials de l'ONU (2020): “10. Decent work and economic growth. Promote sustained, inclusive and sustainable economic growth, full and productive employment and decent work for all”. A: *The Sustainable Development Goals Report 2020*. Unstats.un.org. Disponible a: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2019/goal-08/> [Data de consulta: 5 de gener del 2021]

Gràfic 5.2.a. Taxa d'atur a les 30 ciutats (2010-2017)



Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Observatori Metròpolis

Si se'n vol tenir una visió més general, la taula 5.2.a calcula la mitjana de la taxa d'atur de les ciutats, agrupades pels continents als quals pertanyen. Les ciutats de l'Àfrica del Nord registren un atur mitjà més baix, d'un 4,7 %, seguides de les ciutats asiàtiques, amb un 6,4 % d'atur de mitjana. Les ciutats llatinoamericanes tenen un atur mitjà moderadament alt, del 10,2 %, igual que les ciutats europees, en què és de l'11,5 %. Concretament, aquest últim resultat s'explica perquè hi ha un factor compensatori. Mentre les ciutats del sud d'Europa tenen valors superiors al 10 %, com Atenes, Lió i Barcelona, les ciutats del centre i de l'est d'Europa presenten una taxa d'atur que no sobrepassa el 10 %, essent Berlín i Bucarest les ciutats amb un valor més baix. De nou, caldria tenir informació sobre més ciutats per tal de poder afirmar aquesta clara divisió geogràfica. Les ciutats africanes són les que, de mitjana, tenen un atur més elevat, del 17,4 %. Aquests resultats poden estar influïts per molts altres factors, com el percentatge de treball informal. Caldria estudiar també aquest indicador per obtenir una imatge més completa de la realitat del mercat de treball.

Taula 5.2.a. Taxa mitjana d'atur de les ciutats, agrupades per continents

Regió	Taxa mitjana d'atur
Europa	11,5 %
Àsia	6,4 %
Amèrica del Nord	4,7 %
Amèrica del Sud	10,2 %
Àfrica	17,4 %
Mitjana ponderada	8,9 %

Ràtio d'ocupació femenina/masculina

Aquest indicador mesura la ràtio de dones ocupades en el mercat laboral respecte dels homes. La seva rellevància pel que fa a les desigualtats ve determinada per diferents motius. El primer, perquè tradicionalment moltes dones s'han hagut de responsabilitzar de les tasques de cura de familiars i de la llar, treballant sense ser assalariades, i això s'ha traduït en una gran dependència econòmica de la parella. Hi ha hagut una desigualtat d'ingressos molt evident, per raons de gènere, que progressivament s'ha anat reduint a mesura que més dones s'han anat incorporant al mercat laboral. En segon lloc, perquè, tot i produir-se aquesta incorporació massiva de la dona al mercat de treball, les desigualtats de gènere persisteixen en tant que els llocs de treball també es feminitzen. Casualment, una proporció més gran de dones es concentren en llocs de treball associats al sector dels serveis i de les tasques de cura, que alhora solen ser també els més mal pagats (Colomé, Farriols i Garcia-Montes, 2020). I, en tercer lloc, atenent la teoria marxista de l'exèrcit de reserva i de com la incorporació de les dones al món laboral pot influir en l'estructura del mercat de treball i en la distribució dels salaris, factors claus per a l'increment o el decreixement de la desigualtat.

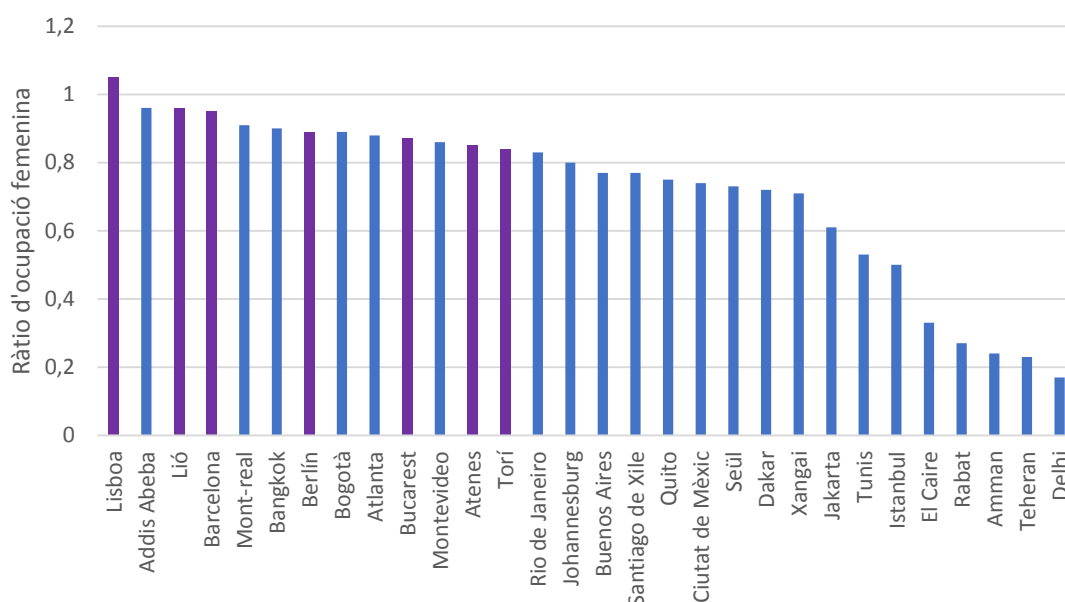
El càlcul de l'indicador és el resultat de dividir el nombre total de persones ocupades en una ciutat entre el nombre de dones ocupades en ella. Per a aquest indicador, les Nacions Unides,²¹ als ODS 5 (Igualtat de gènere), 8 (Treball decent i creixement econòmic) i 11 (Reducció de les desigualtats), inclouen l'objectiu mundial de ràtio 1, entesa com la situació en què s'ha assolit una igualtat real en l'ocupació entre homes i dones.

El gràfic 5.2.b mostra clarament que, per a gairebé totes les ciutats analitzades, la proporció de dones ocupades en el mercat de treball és inferior a la dels homes. Exceptuant el cas de Lisboa, totes les altres ciutats obtenen una ràtio inferior a 1, que significa que, per a cada home ocupat, hi ha menys d'una dona ocupada. Les altres dues ciutats que s'hi acosten són Lió i Addis Abeba, ambdues amb una ràtio de 0,96. Per contra, les ciutats amb menys presència de dones en el mercat de treball són Delhi, amb 0,17; Teheran, amb 0,23, i Amman, amb 0,24. Les disparitats entre ciutats es poden explicar per factors culturals i socials que impedeixen a les dones incorporar-se al món laboral amb la mateixa normalitat amb què ho fan els homes. Al mateix temps, quan es parla de desigualtat d'ingressos per raons de gènere, no només s'han de tenir en compte les dificultats que troben les dones a l'hora d'accedir al món laboral, sinó també les dificultats per ascendir a posicions professionals de més

²¹ Departament d'Afers Econòmics i Socials de l'ONU (2020): "10. Reduced inequalities. Reduce inequality within and among countries". A: *The Sustainable Development Goals Report 2020*. Unstats.un.org. Disponible a: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2020/goal-10/> [Data de consulta: 9 de gener de 2021]

responsabilitat i més remuneració. Aquestes encara continuen estant protagonitzades per homes, situació que es coneix com a “sostre de vidre”.

Pel que fa a les ciutats europees, s’observa una situació força favorable per a les dones, tot i que encara amb marge de millora. Hi ha una lleu dispersió entre el millor valor, que és el de Lisboa, amb una ràtio d’1,05, i el pitjor valor, el de Torí, amb una ràtio de 0,84. Barcelona es troba en una bona posició i la seva ràtio gairebé assoleix la igualtat entre homes i dones. En el cas de Lisboa, en el mercat de treball hi ha més dones ocupades que homes. La situació particular de Portugal respecte de la resta dels països europeus s’explica perquè al segle xx va créixer la demanda laboral al país i les dones van passar a ocupar massivament els llocs de treball. Aquesta demanda va trencar amb les normes socials preestablertes (Cardoso i Morin, 2018).



Gràfic 5.2.b. Ràtio d'ocupació femenina a les 30 ciutats (2010-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Observatori Metròpolis

Valorant aquesta situació des d'un punt de vista més general, la taula 5.2.b mostra la ràtio mitjana d'ocupació femenina a les ciutats, agrupades pels continents als quals pertanyen. Les ciutats europees són les que presenten una situació més favorable pel que fa a la inserció laboral de les dones, amb una ràtio de 0,91. Les segueixen les ciutats de l'Amèrica del Sud, amb una ràtio de 0,81, i les de l'Amèrica del Nord, amb una ràtio de 0,79. Aquest últim valor està molt influït pel de la Ciutat de Mèxic, que no arriba a 0,8. En canvi, les ciutats africanes i asiàtiques són les que presenten una ràtio mitjana més baixa de població femenina ocupada, un 0,53. En ambdues regions, els factors culturals i socials encara juguen un paper determinant en la poca inserció de les dones en el mercat laboral.

Taula 5.2.b. Ràtio mitjana d'ocupació femenina a les ciutats, agrupades per continents:

Regió	Ràtio mitjana d'ocupació femenina
Europa	0,91
Àsia	0,53
Amèrica del Nord	0,79
Amèrica del Sud	0,81
Àfrica	0,53
Mitjana ponderada	0,63

Font: Elaboració pròpia

Altres indicadors sobre l'estructura econòmica

En aquest apartat, es presenta un indicador que considerem clau per entendre els factors que desencadenen la desigualtat en l'àmbit metropolità relacionats amb l'estructura econòmica, però que no hem pogut incorporar per manca de dades. Considerem que seria rellevant incloure'l entre els indicadors que publiquen les principals institucions públiques a escala metropolitana.

Contractes a temps parcial i contractes temporals

Els efectes de la temporalitat i de la parcialitat del treball sobre el nivell de desigualtat són controvertits (a diferència del que succeeix amb l'atur). D'una banda, els canvis en la legislació i en les institucions laborals que afavoreixen l'aparició de determinats llocs de treball a temps parcial i temporal relacionats amb la precarietat laboral poden incrementar la desigualtat salarial (*labour income inequality*) (OCDE, 2012). Això és degut al fet que s'eixampla la divisió entre els treballadors a jornada completa i amb contractes indefinits i els que treballen a temps parcial i/o tenen contractes temporals, amb la qual cosa apareix el que es coneix com a mercat de treball dual, que normalment també va associat a una divisió generacional i de gènere (Àrea de Drets Socials, 2018; Dabla-Norris *et al.*, 2015; Zufiaur, 2009). D'altra banda, l'augment de la flexibilitat laboral pot anar acompanyat d'un increment de la taxa d'ocupació (OCDE, 2011), cosa que tendria a incrementar els ingressos disponibles de les famílies amb menys recursos (atès que són les que presenten les taxes més altes de desocupació) i, per tant, comprimiria la distribució d'ingressos per la part baixa.

5.3 La globalització

Segons Castells (1995), el procés de globalització iniciat als anys setanta del segle passat comporta un procés de transformació mundial a tots els sectors, especialment al productiu, l'econòmic, el social i el cultural. Concretament, com explica Wallerstein

(1989), si hi ha un fenomen que caracteritza aquest procés de globalització és l'augment de l'intercanvi de població, capital i béns, amb el qual s'estableixen unes relacions desiguals entre els països.

La globalització ha comportat un increment del moviment de persones entre països. I aquest augment de la migració ha pogut tenir un impacte gairebé automàtic en la desigualtat als països de recepció, pel fet que els immigrants que arriben a un nou país normalment se situen a la cua de la distribució dels ingressos i, per tant, la franja de població amb pocs recursos s'amplia i la desigualtat s'incrementa gairebé per definició.

Si, en comptes d'analitzar la desigualtat al punt de recepció, analitzem l'impacte de la migració sobre la desigualtat global (arreu del món), trobem que, com afirma Bourguignon (2017), la migració fa que la desigualtat global es redueixi, ja que normalment va associada a un increment de la renda de les persones migrades. De tota manera, Bourguignon alerta que, davant el possible augment de la desigualtat al país de recepció, hi ha el perill que les persones migrades siguin utilitzades com a arma política, si no s'expliquen de forma transparent les conseqüències econòmiques i culturals del fenomen migratori.

La globalització ha incrementat la competència internacional, vinculada especialment (en la primera fase de la globalització) a les activitats intensives en treball poc qualificat. També ha anat acompanyada d'una deslocalització de les activitats productives (i, per tant, dels llocs de treball) cap a països amb salaris més baixos, fet que s'ha vist facilitat pel canvi tecnològic i per la possibilitat de gestionar i coordinar processos productius complexos des de diferents parts del món. A més, la globalització també ha comportat una reducció del preu de gran part dels productes, que ara són importats (roba, aliments o productes tecnològics).

La falta de dades ha limitat l'anàlisi als moviments migratoris, entesos com una resposta dels individus que cerquen oportunitats de millorar les seves condicions materials de vida. A les ciutats, aquest indicador cobra una importància especial, ja que són llocs on s'acumulen el capital humà i la mà d'obra (Sassen, 2000).

Percentatge de població estrangera

El fenomen migratori es relaciona amb la desigualtat pel fet que les persones es desplacen dels seus llocs d'origen perquè en aquests no hi poden desenvolupar els seus projectes de vida. Paral·lelament, quan aquestes persones marxen dels seus països i arriben als països de recepció, en ambdós casos es produeix un impacte important sobre els salaris de la població. Als països d'origen, la mà d'obra disponible disminueix i això pressiona els salaris a l'alça. No obstant, i s'incrementen les remeses rebudes per parts dels nacionals residents a altres països, i que representen una font d'ingressos vitals per a moltes famílies. En canvi, als països de recepció, la mà d'obra disponible augmenta i pressiona els salaris a la baixa, però també s'incrementa el

consum i creix el PIB (Foresti, 2020). Respecte a la fase recent de migracions, hi ha autors que assenyalen que l'impacte salarial de la immigració es concentra en la generació anterior d'immigrants que van arribar al país abans (Ottaviano *et al.*, 2006).

El càlcul d'aquest indicador s'obté a partir de dividir el nombre de població estrangera entre el nombre de població total, i multiplicar el resultat per cent. Per a aquest indicador, no s'indica cap fita que s'hagi d'assolir, perquè s'entén que és positiu i favorable al desenvolupament de les societats que hi hagi moviments migratoris entre elles.

El gràfic 5.3.a mostra grans disparitats pel que fa al percentatge de la població estrangera de les trenta ciutats analitzades. Destaca que la meitat tenen menys del 3 % de població estrangera, essent les ciutats que presenten un percentatge més baix Bogotà amb un 0,30 %, Addis Abeba amb un 0,80 % i Jakarta amb un 0,10 %. Això indica que en aquestes ciutats segurament el percentatge de les persones que emigren és molt més important. Per contra, les ciutats que registren un índex més alt de recepció de persones estrangeres se situen majoritàriament al bloc de l'Atlàntic nord i entre elles destaquen Barcelona i Mont-real, amb gairebé un 20 % d'immigració, i Atenes que sobrepassa aquest índex. Entre les excepcions, hi ha Amman, amb un 36,40 %; Buenos Aires, amb un 30,80 %, i Rabat, amb un 23 %, en tant que actuen com a pols d'atracció de migrants d'altres territoris propers que hi cerquen noves oportunitats. Concretament, la ciutat d'Amman s'ha caracteritzat històricament per acollir molta migració provinent de la conca del Mediterrani oriental i de les regions de l'Orient Mitjà.²² El mateix s'observa a Buenos Aires, atès que l'Argentina és un dels majors països receptors de migrants de l'Amèrica del Sud. Pel que fa a Rabat, actua com a ruta migratòria d'entrada a Europa i també hi és molt rellevant la immigració provinent de França i d'Algèria.²³

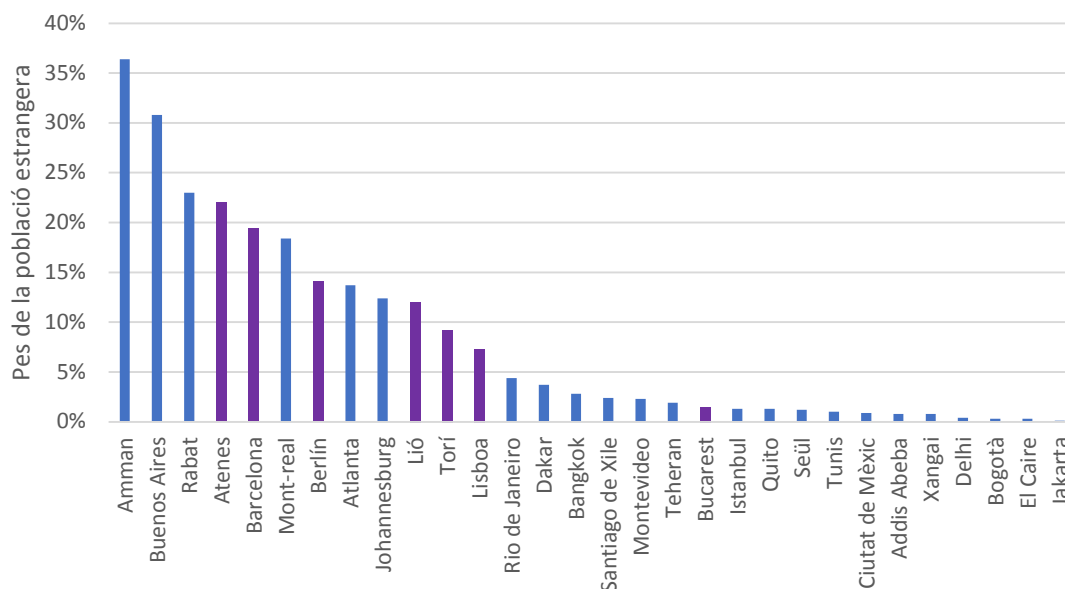
En el cas concret de les ciutats europees, s'observen grans variacions pel que fa al percentatge de població estrangera que hi arriba. Aquestes diferències responen a la magnitud dels diversos fluxos migratoris que els països europeus han rebut des de principis de segle, per raó de la seva localització geogràfica més propera, per les oportunitats econòmiques que ofereixen o perquè són una destinació tradicional de migrants de determinats països, entre d'altres raons. Novament, la ciutat europea amb més migració és Atenes, amb més del 20 %, seguida de Barcelona, amb gairebé el mateix percentatge, que equival a gairebé un estranger per cada cinc residents. Mentre que a la primera hi arriben moltes persones provinents d'Albània, de l'Europa

²² UCLG, CIDPM i UN-Habitat (2018): *Perfil migratorio de la ciudad de Ammán*. International Centre for Migration Policy Development, p. 1. Disponible a: https://www.uclg.org/sites/default/files/amman_city_migration_perfil_ejecutivo.pdf [Data de consulta: 16 de novembre de 2020]

²³ Expansión (2019): "Marruecos - Inmigración 2019". datosmacro.com. Disponible a: <https://datosmacro.expansion.com/demografia/migracion/inmigracion/marruecos> [Data de consulta: 16 de novembre de 2020]

de l'Est i de Turquia,²⁴ a la segona hi trobem molts xinesos, filipins i llatinoamericans.

Gràfic 5.3.a. Percentatge de població estrangera a les 30 ciutats (2005-2017)



Font: Elaboració pròpia a partir de dades de la Xarxa Metròpolis

Taula 5.3.a. Percentatge mitjà de població estrangera a les ciutats, agrupades per continents

Regió	Població estrangera (en % sobre el total)
Europa	13,4 %
Àsia	1,9 %
Amèrica del Nord	5,8 %
Amèrica del Sud	11,1 %
Àfrica	4,6 %
Mitjana ponderada	5,0 %

Font: Elaboració pròpia

Si ens fixem en com es distribueix el percentatge de població estrangera entre els continents, a la taula 5.3.a s'hi poden observar diferències notables. Les ciutats europees són les que presenten un percentatge més alt de població estrangera, un 13 %, seguides de les ciutats de l'Amèrica del Sud, amb un 11 %. Les ciutats de l'Amèrica del Nord tenen, de mitjana, un 6 % de població estrangera, però això és així perquè també es comptabilitza la Ciutat de Mèxic, que figura entre les ciutats que reben menys població migrada de totes les analitzades. En canvi, les ciutats africanes

²⁴ Expansión (2019): "Grecia - Inmigración 2019". datosmacro.com. Disponible a: <https://datosmacro.expansion.com/demografia/migracion/inmigracion/grecia> [Data de consulta: 16 de novembre de 2020]

registren un percentatge de població estrangera del 4,6 %. Finalment, les ciutats asiàtiques són les que reben menys població estrangera: només un 2 %. D'aquest resultat, es pot deduir que en aquestes ciutats és molt més important el flux de l'emigració cap a d'altres països.

Altres indicadors de la globalització

En aquest apartat, es presenten un seguit d'indicadors que considerem bàsics per entendre els factors desencadenants de la desigualtat en l'àmbit metropolità relacionats amb la globalització, però que no els hem pogut incorporar per manca de dades. Considerem que seria rellevant que s'incloguessin entre els indicadors que publiquen les principals institucions públiques.

Obertura comercial

Aquest indicador calcula el pes del comerç exterior en l'economia, que també es coneix com a *obertura comercial*. El comerç exterior o obertura comercial és el percentatge del PIB equivalent a la suma de les exportacions i de les importacions en un període i en un àmbit determinats. Aquest indicador és rellevant en la literatura sobre desigualtat i globalització (Bourguignon, 2017; Dabla-Norris *et al.*, 2015; OCDE, 2011) per mesurar l'impacte de la globalització comercial.

Dew-Becker i Gordon (2008) sostenen que l'impacte de la globalització comercial i financera va tenir lloc durant el període d'obertura comercial, moment en què es van deslocalitzar gran part de les activitats manufactureres que feien treballadors poc qualificats amb sous alts als països desenvolupats cap a països en via de desenvolupament. En el cas dels Estats Units, això es va produir als anys vuitanta i, segons els autors, és en aquesta dècada que es pot apreciar l'impacte més gran de la globalització sobre la desigualtat. Després d'una reestructuració econòmica inicial, segons aquests mateixos autors, l'impacte de la globalització sobre la desigualtat es va reduir, de manera que la globalització no explicaria l'augment de la desigualtat des dels anys noranta fins avui.

Indicadors per mesurar la globalització financera:

La globalització financera és la faceta de la globalització que està relacionada amb el moviment de capitals. Segons l'OCDE (2011), relaxar la regulació sobre la inversió estrangera directa (*foreign direct investment* o FDI) per tal d'atraure més inversió estrangera està associat a una major desigualtat salarial. Per tant, un dels nous indicadors que s'han d'incloure per tal de mesurar els factors desencadenants de la desigualtat pot estar relacionat amb la inversió estrangera directa, com ara el pes de la FDI sobre el PIB.

Atès que considerem que el moviment de capitals és rellevant per entendre l'impacte de la globalització sobre la desigualtat en la distribució d'ingressos, a continuació presentem dues propostes d'indicadors que es podrien calcular en el futur, a partir dels per l'OCDE va utilitzar en el seu informe *Divided We Stand* (2011):

1. Les obligacions internacionals = suma d'accions i deute en mans d'estrangers al teu país i inversió estrangera directa sobre el PIB
2. Els actius internacionals = suma d'accions i deute en mans de nacionals a l'estranger i inversió estrangera directa nacional a l'estranger sobre el PIB

5.4 El canvi tecnològic i la innovació empresarial

Des de la Revolució Industrial, els darrers dos segles han estat marcats pel canvi tecnològic i per la innovació empresarial, dos factors que han causat un gran impacte en l'economia i en la societat. Sobretot als darrers trenta anys, aquests dos processos han estat relacionats amb el desenvolupament i l'expansió de les tecnologies de la informació i de la comunicació (TIC) i, més recentment, de l'automatització i la robotització dels processos productius. Mentre que les TIC han resultat molt beneficioses per a la mà d'obra altament qualificada, l'automatització ha provocat que molta mà d'obra mitjana i poc qualificada fos prescindible. En termes globals, molts acadèmics coincideixen a afirmar que el canvi tecnològic ha portat a incrementar les desigualtats.

Concretament, el canvi tecnològic està relacionat amb l'augment de la desigualtat salarial, perquè incrementa el diferencial salarial entre els treballadors més formats i els que tenen menys formació (*skill premium*). Els augments de productivitat associats a la tecnologia beneficien les persones amb una qualificació més alta, les quals ja gaudeixen de salaris més alts (Acemoglu, 2003; Dabla-Norris *et al.* 2015; Martínez García, 2013).

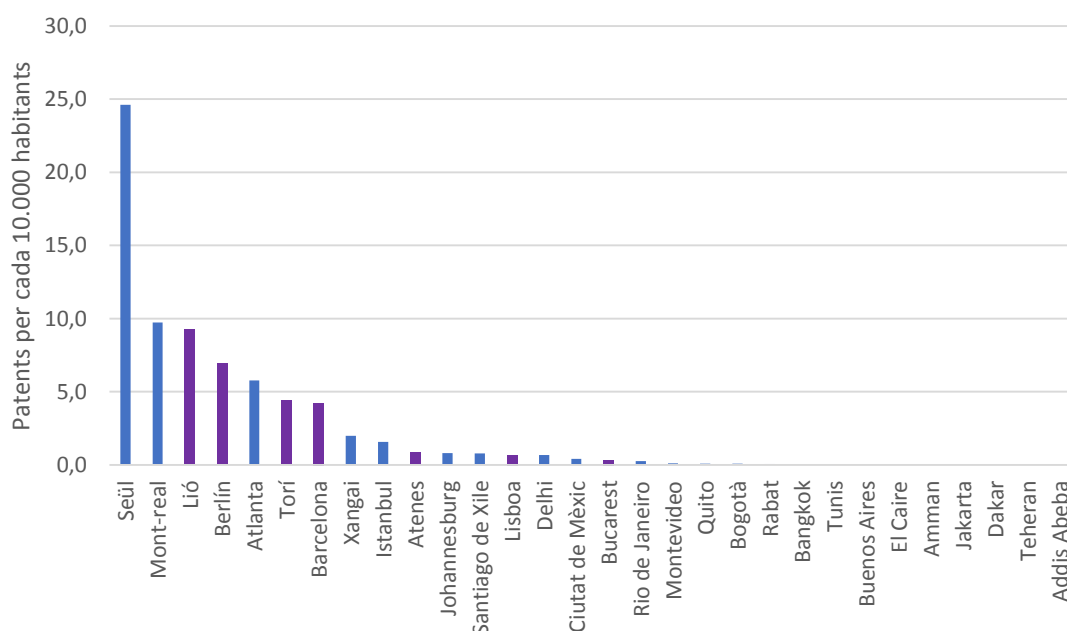
Hi ha diferents posicions amb relació a l'impacte de la tecnologia sobre la desigualtat. Martínez García (2013) considera que la tecnologia és un factor endogen, molt relacionat amb la política econòmica i amb les inversions de l'Estat. Aquesta mateixa consideració fa Acemoglu (2003), però amb un enfocament diferent, perquè considera el canvi tecnològic com la resposta als factors productius presents a l'economia i la seva abundància. En canvi, l'OCDE (2011) concep el canvi tecnològic com un factor exogen en la seva anàlisi dels factors determinants de la desigualtat.

La taxa de patents per cada 10.000 habitants

Per calcular l'impacte del canvi tecnològic sobre la desigualtat, s'ha emprat com a indicador la taxa de patents per cada 10.000 habitants, com fa l'OCDE (2011) a

l'informe *Divided We Stand*. El càlcul de l'indicador es produeix dividint el nombre de patents de les ciutats entre 10.000 i multiplicant per cent. No tenim una fita consensuada per a aquest indicador, ja que les fites que es marquen estan relacionades amb un indicador pel qual no existeixen dades de l'àmbit metropolità: la inversió en recerca i desenvolupament.

Gràfic 5.4.a. Sol·licituds de patents per cada 10.000 habitants a les 30 ciutats (2008-2013)



Font: Elaboració pròpia

El gràfic 5.4.a mostra que hi ha una gran variació entre les trenta ciutats pel que fa a les patents presentades per cada 10.000 habitants. La majoria registren menys d'una patent per cada 10.000 habitants, fet que explica una situació de poca innovació tecnològica. Els casos més destacats són Addis Abeba i Teheran, amb una taxa de 0 i 0,003 patents, respectivament, per cada 10.000 habitants en el període 2008-2013, i també Dakar, Jakarta o Amman. Per contra, a l'altre extrem destaca la posició de Seül, amb 24,6, seguida per Mont-real i Lió, amb una taxa superior a 9 patents per cada 10.000 habitants. Valorant la situació específica de les ciutats europees, s'hi observen diferències importants. D'una banda, Lió i Berlín són les que presenten més bons resultats, amb valors de 9,2 i 6,9 patents per cada 10.000 habitants, respectivament, mentre que Barcelona registra unes 4 patents anuals per cada 10.000 habitants. D'altra banda, trobem ciutats com Bucarest, Atenes o Lisboa, que presenten un nombre de patents inferior a 1 per cada 10.000 habitants.

Taula 5.4.a. Sol·licituds de patents per cada 10.000 habitants a les ciutats, agrupades per continents

Regió	Patents per cada 10.000 habitants
Europa	3,6
Àsia	5,1
Amèrica del Nord	2,7
Amèrica del Sud	0,2
Àfrica	0,2
Mitjana ponderada	3,1

Font: Elaboració pròpia

Amb una visió més general, la taula 5.4.a ens mostra la mitjana de les sol·licituds de patents per cada 10.000 habitants de la nostra selecció de ciutats, agrupades en funció dels continents als quals pertanyen. Podem observar que hi ha dos grans grups de regions: d'una banda, aquelles regions que presenten més de 2,5 patents per cada 10.000 habitants (Àsia, Europa i Amèrica del Nord) i, de l'altra banda, aquelles que gairebé no presenten patents (Amèrica del Sud i Àfrica). Entre les primeres, destaca Àsia, amb més de 5 patents per cada 10.000 habitants entre els anys 2008 i 2013. La posició destacada d'Àsia s'explica pel fet que en aquesta regió hi ha Seül, que presenta una taxa de patents per cada 10.000 habitants que és deu vegades superior a la de la segona ciutat asiàtica, Xangai. Europa i Amèrica del Nord presenten una taxa de patents per cada 10.000 habitants propera a 3.

Per a aquest indicador, és especialment evident que els resultats que es mostren no són representatius del grau d'innovació real, ja que la nostra selecció de ciutats no inclou alguns dels centres tecnològics i de recerca més importants a escala mundial, com ara Singapur, Tòquio, Pequín, Boston, San Francisco, Nova York o Cambridge, entre d'altres. Per això, els valors que se n'obtenen no coincideixen amb l'explicació que suggereix la literatura acadèmica sobre la matèria.

Tanmateix, tot i no haver-hi inclòs més ciutats, hauria estat interessant explorar també la influència indirecta i les interferències que poden tenir terceres variables. Seguint la bibliografia esmentada (OCDE, 2011; CaixaBank, 2014; Colomé, Farriols i Garcia Montes, 2020), l'indicador sobre el nombre de patents per cada 10.000 habitants inclou diferents variables que podrien estar alterant la relació existent, relacionades amb el treball i amb l'educació. D'una banda, el mercat laboral i la seva estructura es veuen influenciats per la innovació tecnològica, ja que una major innovació educativa redueix la temporalitat laboral i millora l'estructura salarial. D'altra banda, la influència de la innovació tecnològica sobre el mercat laboral pot estar modificant, al seu torn, les característiques i les necessitats educatives de la població, que s'haurà d'adaptar a les necessitats empresarials.

Altres indicadors sobre el canvi tecnològic

En aquest apartat, presentem tres indicadors que considerem essencials per entendre les conseqüències de la desigualtat en l'àmbit metropolità, però que no hem pogut incorporar per manca de dades. Considerem que seria rellevant que s'incloguessin entre els indicadors que publiquen les principals institucions públiques metropolitanes.

Skill premium

Es tracta de l'indicador més utilitzat a l'hora de parlar de la relació entre el canvi tecnològic i la desigualtat (Acemoglu, 2003b; Dabla-Norris *et al.*, 2015; OCDE, 2011). Hi ha autors que afirmen que el creixement de l'*skill premium* és el principal factor que explica l'increment de la desigualtat als països desenvolupats. L'*skill premium* ens mostra el quocient entre el salari mitjà de la població amb educació superior (qualificada) i el salari mitjà de la població amb educació bàsica (poc qualificada).

L'increment de la demanda relativa de treballadors qualificats arran de la tercera revolució industrial i de la quarta ha impulsat l'*skill premium* i, per tant, ha augmentat la dispersió salarial. També cal tenir en compte l'oferta relativa de població qualificada i no qualificada. En aquells països en què la demanda de treballadors qualificats hagi estat més gran que l'oferta de treballadors qualificats, l'*skill premium* serà més gran que en aquells en què l'oferta s'hagi ajustat millor a la demanda (i viceversa).

L'*skill premium* és menor a Europa que als Estats Units. Acemoglu (2003) hi troba tres possibles explicacions. La primera, una major oferta relativa de treballadors qualificats a Europa que als Estats Units (el cas extrem podria ser el d'Espanya). La segona, unes institucions de treball fortes, que comprimeixen els salaris. La tercera, l'adopció de determinades tecnologies per tal d'incrementar la productivitat dels treballadors menys qualificats, com a resultat de la compressió salarial, que redueix l'*skill premium*.

Indicadors sobre les TIC i de recerca i desenvolupament

El càlcul de la despesa en recerca, desenvolupament i innovació (R+D+i) i el grau de tecnificació de les empreses (TIC) habitualment es posen en relació amb el canvi tecnològic. En el cas de la despesa en R+D+i, cal diferenciar entre la despesa pública i la privada. La despesa privada per càpita en recerca i desenvolupament s'ha incrementat des de l'any 1980 a la majoria dels països de l'OCDE, mentre que la despesa pública en R+D com a percentatge del PIB ha disminuït a la majoria de països de l'OCDE. L'increment de la recerca i el desenvolupament ha comportat un increment de la demanda de treballadors qualificats.

Per tant, seria interessant analitzar l'evolució dels indicadors següents:

1. Pes de la inversió de les empreses en recerca i desenvolupament (BERD) sobre

- el PIB.
2. Pes de la inversió en tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) sobre el total de formació de capital no residencial.
 3. Percentatge de treballadors al sector de les TIC sobre els treballadors del sector privat.

6. Conseqüències de la desigualtat

6.1 Salut

El llibre *The Spirit Level* (2009), de Richard Wilkinson i Kate Pickett, mostra la relació que existeix entre la desigualtat i determinats problemes socials i de salut. Un dels indicadors que aquests autors fan servir és l'esperança de vida a diferents països del món, i sostenen que existeix un lligam entre aquesta i el grau de desigualtat d'un indret, a través del mecanisme psicosocial i de l'ansietat d'estatus. El llibre assenyala que l'indicador més rellevant per entendre l'esperança de vida als països menys desenvolupats no és la desigualtat, sinó el nivell de renda per càpita absolut. En canvi, als països desenvolupats, la desigualtat és una variable clau per entendre l'esperança de vida de la població, atès que s'observa una forta correlació entre riquesa i esperança de vida a partir dels 15.000 dòlars per càpita.

Quan Pickett i Wilkinson van publicar *The Spirit Level* l'any 2009, la correlació entre desigualtat i problemes socials i de salut ja es coneixia, i es començaven a fer estudis que analitzaven aquestes relacions al llarg del temps. Van teoritzar sobre quins eren els canals que vinculaven els problemes socials i de salut amb la desigualtat i, per fer-ho, es van basar en els experiments de la psicologia que duïen a terme alguns psicòlegs evolucionistes per tal de desenvolupar la teoria sobre l'ansietat d'estatus i les seves conseqüències.

La teoria psicosocial és la teoria que relaciona la desigualtat d'ingressos amb els problemes socials i de salut. Postula que la desigualtat incrementa l'ansietat d'estatus, que és font d'estrès crònic i, al seu torn, causa de problemes socials i de salut.

L'estatus esdevé més important quan la distància entre els rics i els pobres és més gran. La desigualtat determina, per si mateixa, les diferències d'estatus a les societats, les quals tenen conseqüències profundes. Quan relacionem la desigualtat d'ingressos amb els problemes socials i de salut, estem utilitzant la desigualtat d'ingressos com la mètrica per diferenciar l'estatus socioeconòmic.

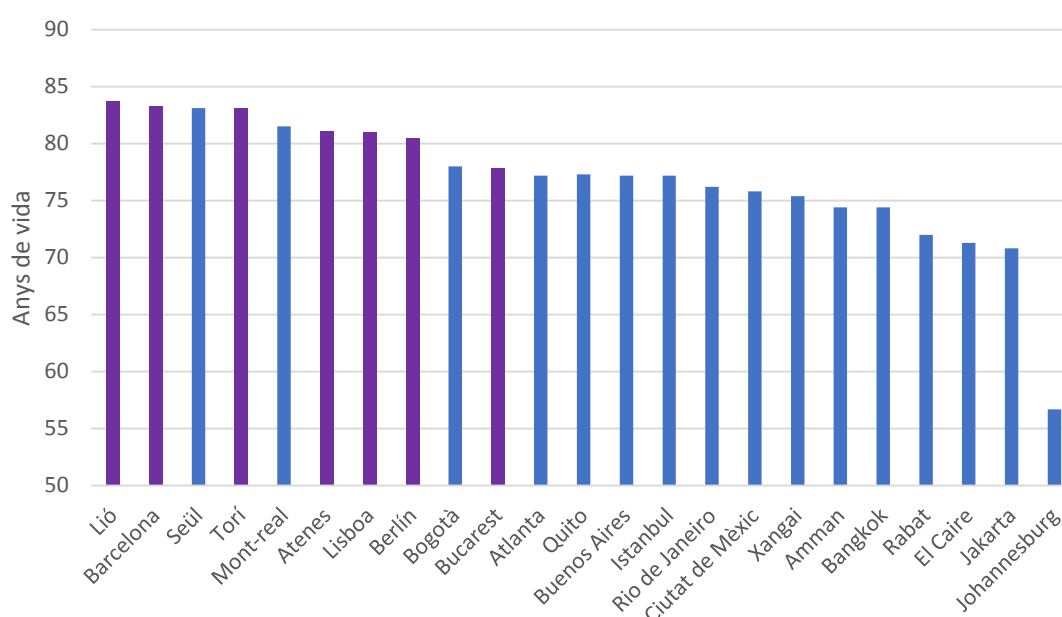
En aquest apartat, presentem dades de tres indicadors per tal d'aproximar-nos a l'impacte de les desigualtats sobre la salut de la població:

1. L'esperança de vida en néixer
2. La taxa de mortalitat infantil
3. La taxa de suïcidis

Esperança de vida

L'esperança de vida en néixer s'interpreta com el nombre d'anys que, de mitjana, pot esperar viure una generació de nounats si les condicions de mortalitat no varien en el futur. Per a aquest indicador, les Nacions Unides no van voler fixar un objectiu a assolir a escala mundial, sinó que van preferir mesurar-la en funció de l'objectiu de mortalitat infantil de 25 morts per cada 1.000 naixements.²⁵ La Unió Europea sí que fixa un objectiu quantitatiu, entenent que la xifra desitjable és la més alta que s'assoleixi en qualsevol regió del territori, en aquest cas, la de la Comunitat de Madrid, amb 84,2 anys. Tanmateix, les dades per a aquest indicador disten molt de poder ser directament comparables, perquè són molts els factors (econòmics, socials, polítics, culturals) que influeixen positivament o negativament en l'esperança de vida. A més, només es disposa de dades de 22 de les 30 ciutats, fet que també limita l'obtenció d'una imatge suficientment representativa de la realitat global.

Gràfic 6.1.a. Esperança de vida en néixer a 22 ciutats (2014-2017)²⁶



Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Observatori Metròpolis

Al gràfic 6.1.a, podem veure les dades de l'esperança de vida en néixer a les ciutats seleccionades. Les ciutats amb una esperança de vida més alta són Lió, Barcelona i Seül, amb més de 83 anys. Johannesburg és, amb diferència, la ciutat amb l'esperança de vida més baixa, amb 57 anys, lluny de la ciutat que la segueix per la cua, que és Jakarta, amb una esperança de vida superior als 70 anys. Pel que fa concretament a les ciutats europees, es poden dividir clarament en tres grups. A la primera posició, hi

²⁵ Departament d'Afers Econòmics i Socials de l'ONU (2020): "3. Good health and well-being. Ensure healthy lives and promote well-being for all at all ages". A: *The Sustainable Development Goals Report 2020*. Unstats.un.org. Disponible a: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2019/goal-03/> [Data de consulta: 7 de gener de 2021]

²⁶ Amb una excepció: les dades de Rabat són del 1998.

trobem Lió, Barcelona i Torí, amb una esperança de vida que se situa al voltant dels 83 anys. Atenes, Lisboa i Berlín tenen una esperança de vida inferior, a l'entorn dels 81 anys. A una certa distància, hi trobem Bucarest, amb una esperança de vida de més de 77 anys. D'altra banda, pel que fa a Rabat, els resultats s'han d'interpretar amb precaució, ja que les dades es corresponen a l'any 1998.

La taula 6.1.a ens mostra l'esperança de vida mitjana de les ciutats, agrupades per continents. El valor més alt es registra a les ciutats europees, amb una mitjana de 81,5 anys, seguides de les ciutats de l'Amèrica del Sud, amb una esperança mitjana de vida de 77 anys. Les ciutats de l'Amèrica del Nord tenen una esperança de vida molt similar, de 76,8 anys de mitjana, sobretot perquè incorporen la Ciutat de Mèxic, que a penes sobrepassa els 75 anys de vida. També en els 76 anys de mitjana es troben les ciutats d'Àsia. La regió on les ciutats presenten una esperança de vida més baixa és Àfrica, amb una mitjana de 66,9 anys, que és un valor baix.

Taula 6.1.a. Mitjana de l'esperança de vida en néixer a les ciutats, agrupades per continents

Regió	Mitjana de l'esperança de vida
Europa	81,5
Àsia	76,1
Amèrica del Nord	76,8
Amèrica del Sud	77,0
Àfrica	66,9
Mitjana ponderada	75,4

Font: Elaboració pròpia

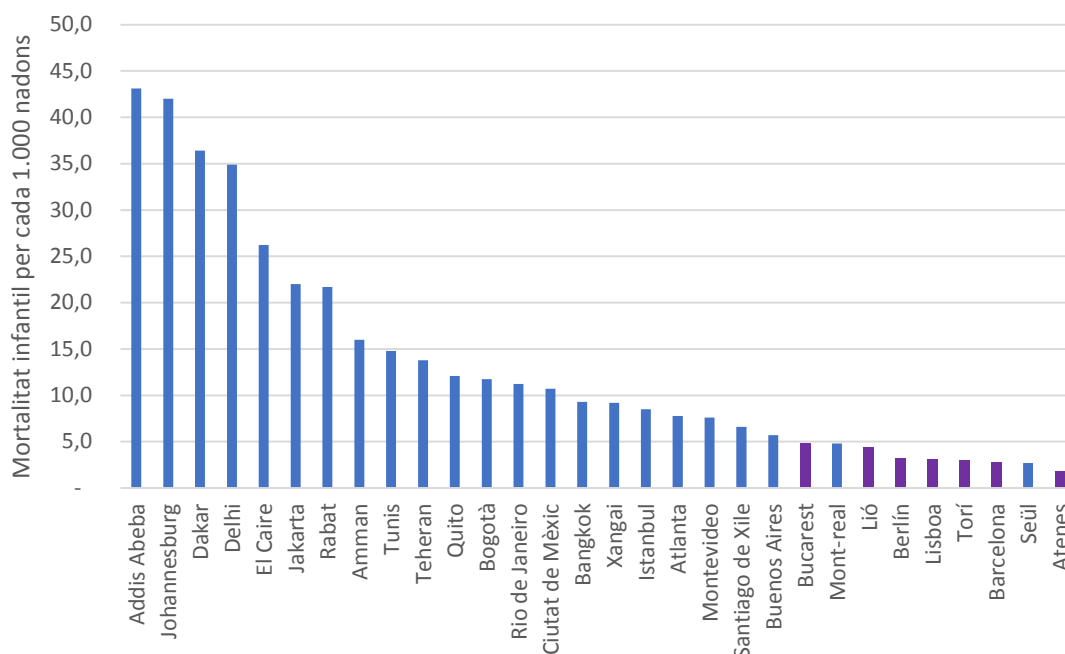
Mortalitat infantil

Aquest indicador assenyala els nadons que han mort abans de complir el primer any de vida per cada 1.000 nadons nascuts vius. Com ja s'ha explicat per a l'indicador anterior, les Nacions Unides defineixen que l'objectiu mundial que s'ha d'assolir és de menys de 25 infants morts per cada 1.000 de menys de cinc anys i de 12 nadons morts per cada 1.000 noutats.

El gràfic 6.1.b mostra les grans diferències en mortalitat infantil que es registren a les trenta ciutats seleccionades. A un extrem, hi trobem els casos d'Addis Abeba i Johannesburg, amb més de 40 nadons morts per cada 1.000 nascuts vius. Aquests índexs gairebé quadrupliquen l'objectiu fixat per les Nacions Unides. A l'extrem oposat, hi ha Atenes, Seül i Barcelona, amb 2-3 nadons morts per cada 1.000 nascuts vius. Concretament, la mortalitat infantil a les ciutats europees seleccionades presenta uns valors molt semblants, que estan molt per sota de les altres regions analitzades i

molt per sobre de l'objectiu fixat, atès que les set ciutats se situen en un interval d'entre 2 i 5 nadons morts per cada 1.000 nascuts vius.

Gràfic 6.1.b. Mortalitat infantil a les 30 ciutats (2011-2017)



Font: Elaboració pròpia

La taula 6.1.b ens mostra la mortalitat infantil mitjana per regions. Com podem veure, les ciutats d'Europa són les que en presenten uns índexs més baixos, amb una mitjana de 3 nadons morts per cada 1.000 nascuts. Les segueixen, molt de lluny, les ciutats de l'Amèrica del Nord i de l'Amèrica del Sud, amb una mitjana propera als 9 nadons morts per cada 1.000 habitants en ambdós casos. Superant per poc l'objectiu fixat per les Nacions Unides, les ciutats d'Àsia registren, de mitjana, 15,8 nadons morts per cada 1.000 habitants. Per contra, la regió amb més mortalitat infantil és Àfrica, amb una mitjana de 31,2 nadons morts per cada 1.000 nascuts vius.

Taula 6.1.b. Taxa de mortalitat infantil a les ciutats, agrupades per continents

Regió	Mitjana de la taxa de mortalitat infantil
Europa	3,1
Àsia	15,8
Amèrica del Nord	9,3
Amèrica del Sud	8,8
Àfrica	31,2
Mitjana ponderada	15,5

Font: Elaboració pròpia

Taxa de suïcidis

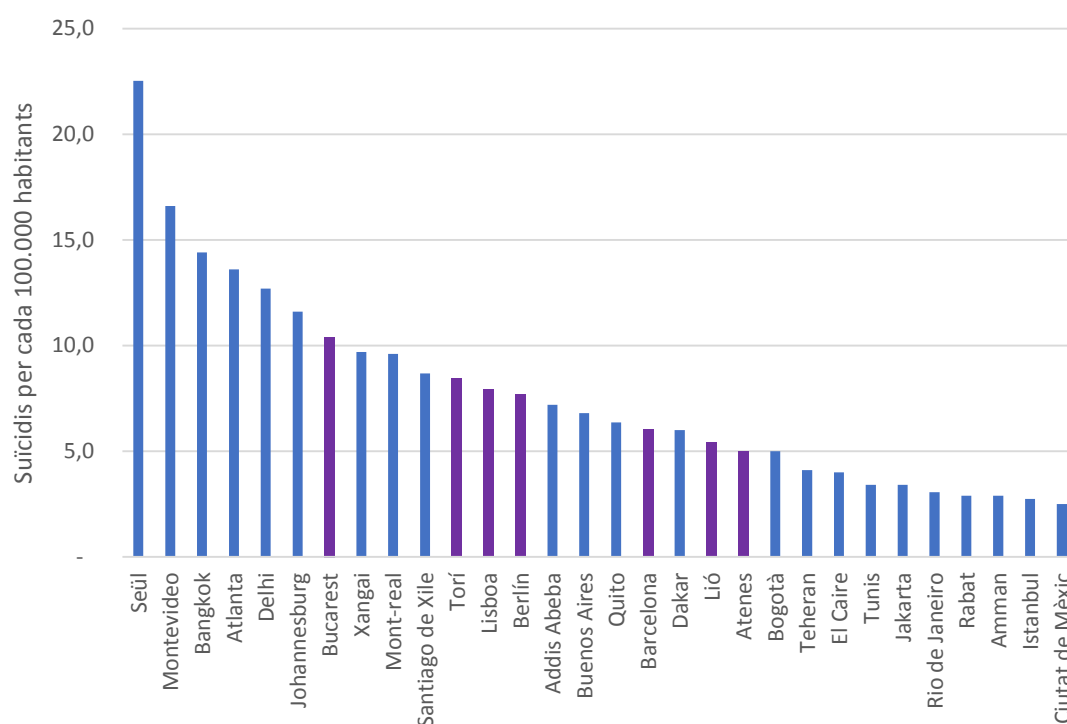
Ann Case i Angus Deaton (2015) analitzen el creixement de les anomenades *deaths of despair* (“morts per desesperança”) als Estats Units. Es fixen sobretot en l’increment de la taxa de mortalitat entre la població de mitjana edat i troben que les causes principals d’aquest increment es relacionen amb processos psicosocials, bàsicament amb l’augment de les morts per suïcidi i de les relacionades amb les drogues i l’alcohol. Segons l’Organització Mundial de la Salut (OMS),²⁷ el suïcidi és un fenomen que afecta tots els països del món, si bé l’any 2016 el 79 % es van produir en països d’ingressos baixos o mitjans. Els països s’han anat comprometent a combatre aquesta situació i, en aquest sentit, destaca la inclusió d’aquest indicador al Pla d’acció sobre la salut mental 2013-2020, en què els estats membres de l’OMS van acordar treballar per assolir una fita mundial de reducció de les taxes nacionals de suïcidis en un 10 % l’any 2020. Aquest indicador també s’inclou a l’ODS 3.4 de les Nacions Unides, que estableix que, d’aquí al 2030, “s’hauria de reduir en un terç la mortalitat prematura per malalties no transmissibles, mitjançant la seva prevenció i tractament [...]”. Per tant, d’aquesta informació es deriva que l’objectiu ideal seria el més proper a 0, per aconseguir revertir al màxim les morts per suïcidi.

El gràfic 6.1.c assenyala la taxa de suïcidis per cada 100.000 habitants i s’hi observen variacions importants entre les trenta ciutats. Seül és, de lluny, la ciutat més afectada, amb més de 20 suïcidis per cada 100.000 habitants. De fet, les morts per suïcidi constitueixen un problema crònic i de gran preocupació a Corea del Sud, especialment entre els joves i els adolescents.²⁸ La segona ciutat amb més suïcidis, en termes relatius, és Montevideo, amb 16,6 per cada 100.000 habitants, seguida de Bangkok, amb 14 suïcidis per cada 100.000 habitants. Pel que fa a les ciutats d’Àfrica, destaca el cas de Johannesburg, amb 11-12 suïcidis per cada 100.000 habitants. A les ciutats europees, els valors són molt diversos. Bucarest té una taxa de més de 10 suïcidis per cada 100.000 habitants, seguida de Torí, amb 8,4. En canvi, Barcelona i Atenes presenten unes taxes més baixes, de 6 i 5 suïcidis per cada 100.000 habitants, respectivament. El valor més baix es registra a la Ciutat de Mèxic, amb 2,5 suïcidis per cada 100.000 habitants.

²⁷ OMS (2019): “Suicidio”. Disponible a: <https://www.who.int/es/news-room/fact-sheets/detail/suicide> [Data de consulta: 15 de gener de 2021]

²⁸ Arenas, M. (2019): “El alto porcentaje de suicidios aumenta la preocupación en Corea del Sur, China y Japón”. Asianortheast.com, 9 d’agost. Disponible a: <https://asianortheast.com/el-alto-porcentaje-de-suicidios-aumenta-la-preocupacion-en-corea-del-sur-china-y-japon/> [Data de consulta: 13 de gener de 2021]

Gràfic 6.1.c. Taxa de suïcidis per cada 100.000 habitants a les 30 ciutats (2015-2020)



Font: Elaboració pròpia

La taula 6.1.c mostra la taxa mitjana de suïcidis de les ciutats, agrupades per continents. Com s'ha apuntat, les ciutats asiàtiques són les que registren una taxa més alta de suïcidis, amb una mitjana de 10,2 per cada 100.000 habitants. Les segueixen les ciutats europees, amb 7,1, i les de l'Amèrica del Sud, amb 6,2. Les regions amb la taxa de suïcidis més baixa són Àfrica i Amèrica del Nord, amb valors d'entre 6,1 i 5,6 suïcidis per cada 100.000 habitants. En el cas de l'Amèrica del Nord, veiem que el valor mitjà amaga grans diferències entre la taxa de suïcidis d'Atlanta (13,6) i Mont-real (9,6) i la taxa de suïcidis de la Ciutat de Mèxic, la més baixa d'entre les ciutats seleccionades.

Taula 6.1.c. Taxa mitjana de suïcidis a les ciutats, agrupades per continents

Regió	Taxa mitjana de suïcidis
Europa	7,1
Àsia	10,3
Amèrica del Nord	5,6
Amèrica del Sud	6,2
Àfrica	6,1
Mitjana ponderada	8,2

Font: Elaboració pròpia

Altres indicadors de salut

En aquest apartat, es presenten dos grups d'indicadors que considerem essencials per entendre les conseqüències de la desigualtat sobre la salut en l'àmbit metropolità, però que no hem pogut incorporar per manca de dades. Com en casos anteriors, considerem que resultaria convenient que s'incloguessin entre els indicadors que publiquen les principals institucions públiques de les metròpolis.

Malalties mentals

Segons Wilkinson i Pickett, a les societats en què hi ha molta desigualtat, la població registra un alt grau d'ansietat d'estatus, la qual cosa està relacionada amb malalties com la depressió, conductes de trastorns alimentaris o trastorns obsessius compulsius. És per això que proposem calcular el percentatge de persones amb risc de tenir una mala salut mental. Per al cas de Catalunya i de l'àmbit metropolità de Barcelona, aquest indicador es pot calcular a partir de l'índex de salut mental (índex *Gold*), obtingut de l'Enquesta de salut de Catalunya. Les dades es presenten per regió sanitària. Les regions sanitàries no coincideixen exactament amb cap àmbit territorial dels analitzats fins ara.

Autopercepció de la salut

Aquest indicador mostra la població que percep la seva pròpia salut com a bona o molt bona. Com a mostra, l'Organització Mundial de la Salut (OMS, 2000) estableix diverses dimensions per mesurar la salut. En termes generals, podem parlar de *salut objectiva* i *salut subjectiva* (autopercebuda). Els indicadors de salut que es proposen en aquest estudi són, majoritàriament, mesures de salut objectiva, amb l'excepció de l'indicador d'autopercepció de la salut (pròpia).

Kate Pickett i Richard Wilkinson van cercar els estudis que s'havien publicat en l'àmbit internacional que relacionessin la salut amb la desigualtat d'ingressos (Pickett i Wilkinson, 2015) d'ençà de l'aparició del seu llibre *The Spirit Level* (2009) i en van trobar nou. Set d'aquests estudis donaven suport a les relacions causals entre desigualtat i problemes socials i de salut que es mostren al llibre. Els dos estudis que no establien cap relació entre la salut i la desigualtat d'ingressos utilitzaven dades de salut autopercebuda (*self-reported health*). El que van constatar els autors és que als països que tenen una esperança de vida elevada hi ha menys gent (en percentatge) que percep la seva salut com a bona que en altres països, com els Estats Units, que es troben en una posició endarrerida entre els països desenvolupats pel que fa a les dades objectives sobre la salut.

Taxa de població amb sobrepès o obesitat (en percentatge)

La taxa d'obesitat és un dels indicadors que Kate Pickett i Richard Wilkinson fan servir per mesurar la relació entre els problemes socials i de salut i la desigualtat. Aquest indicador proporciona el percentatge de persones amb un índex de massa corporal (IMC) associat al sobrepès o a l'obesitat.

6.2 Seguretat pública

A les societats més desiguals, es registra més frustració i malestar entre la població (Wilkinson i Pickett, 2009; Daly, Wilson i Vasdev, 2001). En aquestes societats, la confiança en els altres disminueix i s'hi observa més conflictivitat social, amb un augment del grau de violència i d'inseguretat (FMI, 2015). En els indrets amb menys desigualtats, la taxa d'homicidis és menor, hi ha menys població empresonada (la qual cosa depèn, a banda de la criminalitat, de la duresa del sistema judicial i de la reincidència d'aquells que han comès delictes) i hi ha menys despesa en seguretat.

Els criminòlegs han estat estudiant els efectes de la desigualtat sobre el nivell de violència de les societats i els epidemiòlegs han estudiat els efectes de la desigualtat sobre la salut, però no ha estat fins fa poc que s'ha començat a treballar de manera multidisciplinària i s'ha entès que una sola causa, la desigualtat d'ingressos, té múltiples efectes sobre totes dues qüestions.

En aquest apartat, presentem dades d'un indicador relacionat amb l'impacte de la desigualtat sobre la seguretat de la població a les ciutats:

1. La taxa d'homicidis

Taxa d'homicidis per cada 100.000 habitants

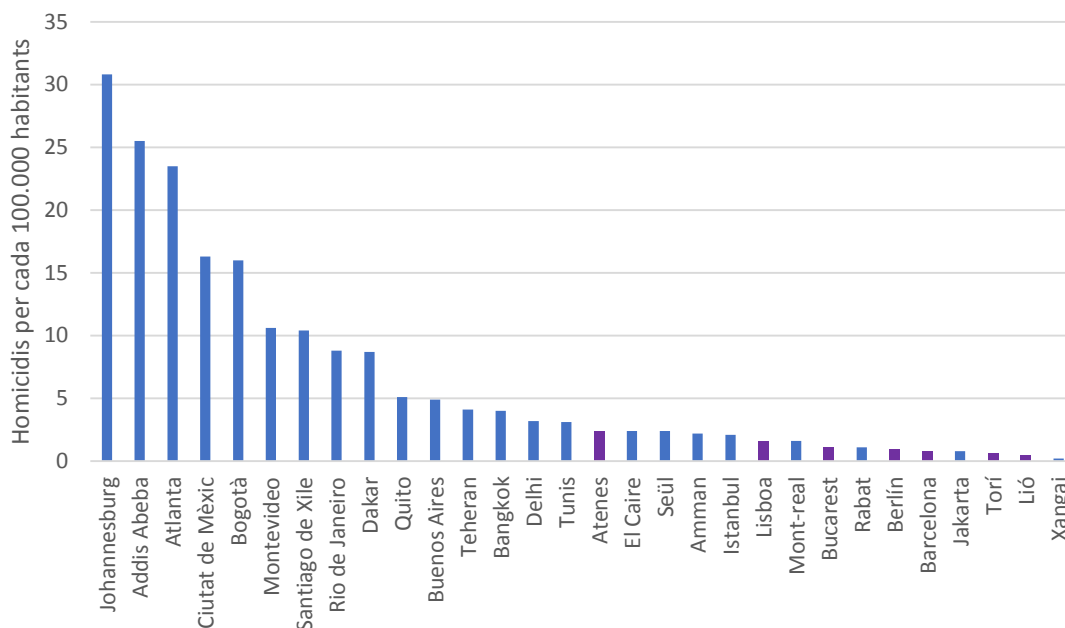
Aquest indicador mostra el nombre d'homicidis (morts de persones de forma intencional i il·legal a mans d'altres persones) per cada 100.000 habitants en un any determinat. Per a aquest indicador, no hi ha un objectiu concret quantitatiu que s'hagi de complir, sinó que les Nacions Unides,²⁹ a través de l'ODS 16.1, entén que l'objectiu és reduir substancialment el nombre de víctimes per homicidis, idealment a 0. De fet, les seves estadístiques mostren que globalment la taxa d'homicidis ha baixat poc, del 6,8 l'any 2000 al 5,8 l'any 2018, que es tradueix, aproximadament, en 440.000 víctimes per homicidi al món cada any. En aquest sentit, s'insisteix en la necessitat de fer més

²⁹ Departament d'Afers Econòmics i Socials de l'ONU (2020): "16. Peace, justice and strong institutions. Promote peaceful and inclusive societies for sustainable development, provide access to justice for all and build effective, accountable and inclusive institutions at all levels". A: *The Sustainable Development Goals Report 2020*. Unstats.un.org. Disponible a: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2020/goal-16/> [Data de consulta: 12 de gener de 2021]

esforços a reduir aquesta taxa, sobretot a l'Àfrica i a l'Amèrica Llatina, per tal que al 2030 la mitjana mundial d'homicidis per cada 100.000 habitants no superi la taxa de 5,2.

Al gràfic 6.2.a, s'observa una gran heterogeneïtat entre les trenta ciutats. A un extrem, trobem el cas de Johannesburg, a Sudàfrica, amb més de 30 homicidis per cada 100.000 habitants. A l'altre extrem, Xangai, amb 0,2 homicidis per cada 100.000 habitants. La majoria de les ciutats presenten una taxa inferior als 5 homicidis per cada 100.000 habitants. Destaca, però, l'alt valor de la ciutat d'Atlanta, amb 23,5 homicidis, que s'explica, en gran part, per la facilitat de disposar d'armes entre la població. Barcelona, Torí i Lió són les ciutats europees de la nostra selecció que presenten una taxa més baixa d'homicidis, amb menys d'1 homicidi per cada 100.000 habitants. En canvi, Atenes és la ciutat amb una taxa més alta, amb gairebé 2,5 homicidis per cada 100.000 habitants.

Gràfic 6.2.a. Taxa d'homicidis a les 30 ciutats (2008-2016)



Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Observatori Metròpolis

La taula 6.2.a ens mostra la taxa mitjana d'homicidis per regions. Hi podem apreciar com Europa i Àsia són dues regions amb una taxa d'homicidis molt baixa, d'entre 1 i 2 homicidis per cada 100.000 habitants. En canvi, les ciutats de l'Amèrica del Nord i d'Àfrica presenten taxes d'homicidis molt més altes, de 15,7 i 11,5, respectivament. En el cas de les primeres, el valor s'ha d'analitzar amb precaució, ja que resulta de la mitjana entre dues ciutats amb valors molt alts (Atlanta i Ciutat de Mèxic) i Mont-real, amb només 1,6 homicidis per 100.000 habitants. Entremig, se situen les ciutats de l'Amèrica del Sud, amb una mitjana de 9,1 homicidis per cada 100.000 habitants.

Taula 6.2.a. Taxa mitjana d'homicidis per cada 100.000 habitants a les ciutats, agrupades per continents

Regió	Taxa mitjana d'homicidis
Europa	1,2
Àsia	2,1
Amèrica del Nord	15,7
Amèrica del Sud	9,1
Àfrica	11,5
Mitjana ponderada	6,1

Font: Elaboració pròpia

Altres indicadors sobre seguretat

Més enllà dels indicadors presentats, considerem que seria rellevant incloure altres indicadors més dins del conjunt d'indicadors que ja publiquen les principals institucions públiques de les metròpolis, perquè donarien informació més precisa sobre el grau de vulnerabilitat dels habitants de les ciutats. No obstant això, la seva anàlisi no s'inclou en aquest informe perquè no se n'han trobat dades. Són els següents:

1. Nombre de policies per cada 100.000 habitants
2. Taxa de població penitenciària

Policies per cada 100.000 habitants

Segons Wilkinson i Pickett (2009), les societats més desiguals necessiten més tenir més treballadors en sectors relacionats amb la seguretat, com policies, guàrdies de seguretat o l'exèrcit, i dediquen una porció molt gran de recursos de la societat a la seguretat.

Taxa de població penitenciària

Es proposa calcular quina proporció de la població es troba empresonada (població empresonada per cada 100.000 habitants). Com ja hem dit a l'inici de l'apartat, la proporció de població empresonada depèn de la criminalitat, de la duresa del sistema judicial i de la reincidència dels qui han comès delictes.

6.3 Medi ambient

Tant el nivell de consum com el tipus de consum són una manera de reflectir l'estatus social. Wilkinson i Pickett (2009) mostren que el nivell de desigualtat en una societat porta a voler remarcar aquest estatus i, per tant, a consumir més en tots els àmbits.

Una conseqüència d'aquest consum elevat de béns i serveis a les societats més desiguals s'observa en els recursos naturals (consum d'aigua, d'energia) i es tradueix en una generació més gran de residus i un menor reciclatge d'aquests. Sempere (2008) exposa l'expansió de la societat de consum actual i l'exemplifica.

En aquest apartat, presentem dades de quatre indicadors per aproximar-nos a l'impacte mediambiental de les ciutats:

3. El consum d'aigua
4. La contaminació per PM 2,5
5. La contaminació per NO₂
6. Els residus generats per càpita

També es presenten un seguit d'indicadors que considerem necessaris per entendre les conseqüències de la desigualtat sobre el l'impacte mediambiental de la població metropolitana i que no s'han pogut calcular a partir de les dades disponibles.

Consum d'aigua

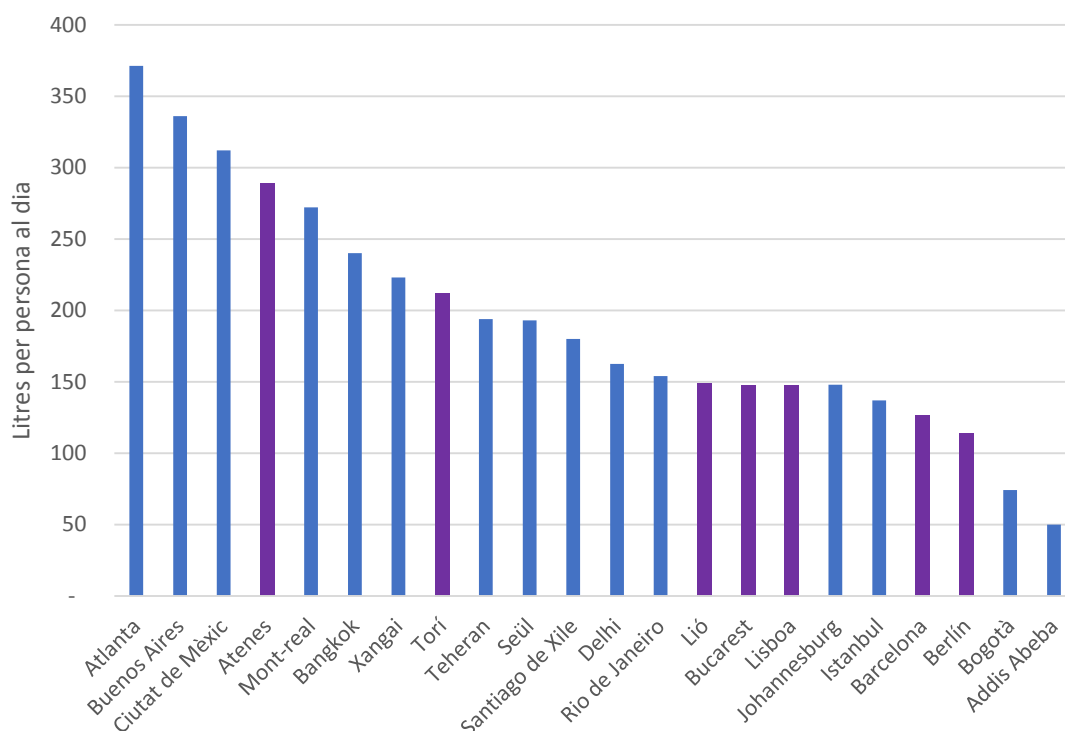
El gràfic 6.3.a mostra el consum domèstic d'aigua per habitant a les trenta ciutats seleccionades i s'hi observen variacions molt significatives entre elles. Els factors que hi entren en joc són diversos, com ara la quantitat d'aigua disponible, el preu de l'aigua, els usos principals a què es destini, l'existència de polítiques mediambientals de consum responsable i el consum per exhibir l'estatus social (amb piscines i jardins, per exemple). Per a aquest indicador, no hi ha un objectiu quantitatiu fixat, si bé les Nacions Unides³⁰ entenen que cal trobar un equilibri entre garantir que tota la població mundial tingui accés regular a l'aigua i aconseguir que el consum mundial d'aquest recurs sigui sostenible, per tal que se'n pugui assegurar un abastament equitatiu entre tota la població.

En aquest sentit, a un extrem hi ha el cas d'Atlanta, amb un consum d'aigua de 371 litres diaris per habitant i, a l'altre extrem, Addis Abeba, amb un consum de 50 litres diaris per habitant. Per a aquest indicador, és difícil extreure un patró de comportament pel que fa al tipus de ciutats i el seu consum d'aigua, atès que les que en consumeixen més són molt diverses entre si. Després d'Atlanta, hi ha Buenos Aires, amb uns 340 litres diaris per habitant, i Atenes, que no arriba als 300 litres. Unes quantes ciutats més sobrepassen els 200 litres diaris per habitant, però la majoria de les ciutats seleccionades en registren un consum inferior, especialment les d'Àfrica. Entre les ciutats europees, també hi ha diferències significatives. Com hem vist, Atenes és la ciutat europea amb un consum més alt, seguida a molta distància de Lió, Lisboa i Bucarest, que es troben al voltant dels 150 litres per habitant al dia. En canvi,

³⁰ Nacions Unides (2021): "Goal 12: Ensure sustainable consumption and production patterns". *Sustainable Development Goals*. Disponible a: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-consumption-production/> [Data de consulta: 22 de gener de 2021]

Barcelona i Berlín tenen un consum d'aigua d'uns 120 litres per habitant al dia.

Gràfic 6.3.a. Consum domèstic d'aigua a 22 ciutats (2012-2017)



Font: Elaboració pròpia

La taula 6.3.a mostra que el consum domèstic mitjà d'aigua és marcadament més elevat a les ciutats nord-americanes, amb 318 litres per càpita. Tanmateix, la resta de ciutats registren un consum mitjà molt semblant entre elles, de 203 litres les sud-americanes, 190 les asiàtiques i 173 les europees. Les ciutats africanes són les que presenten un menor consum diari d'aigua, amb 123 litres per habitant al dia, que és gairebé la meitat de la resta.

Taula 6.3.a. Consum mitjà d'aigua per càpita (en litres/dia) a les ciutats, agrupades per continents

Regió	Consum mitjà d'aigua per càpita
Europa	173
Àsia	190
Amèrica del Nord	318
Amèrica del Sud	203
Àfrica	123
Mitjana ponderada	204

Font: Elaboració pròpia

Contaminació per partícules (PM 2,5)

Al gràfic 6.3.b, podem observar el nivell de contaminació per concentració de PM 2,5 (partícules inferiors a 2,5 micrograms) per metre cúbic d'aire a les ciutats seleccionades. Per a aquest indicador, existeix un valor objectiu de protecció de la salut, que l'Organització Mundial de la Salut va fixar l'any 2005 en $10 \mu\text{g}/\text{m}^3$ de mitjana anual i en $25 \mu\text{g}/\text{m}^3$ de mitjana diària.³¹ L'any 2008, el Consell Ambiental de la Unió Europea (2008/50/EC)³² va definir que, per a l'any 2015, els estats membres havien d'assolir una reducció de $25 \mu\text{g}/\text{m}^3$ anuals, que baixaria a $20 \mu\text{g}/\text{m}^3$ anuals per a l'any 2020.

Tenint presents aquests objectius, s'observa que bona part de les trenta ciutats seleccionades s'hi ajusten, atès que no superen els $25\text{-}30 \mu\text{g}/\text{m}^3$, i que moltes no arriben als $20 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Entre aquestes últimes, destaquen Santiago de Xile, Mont-real, Atlanta i Atenes com les que menys contaminen, ja que no superen els $10 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Per contra, una part significativa de les ciutats seleccionades superen amb escreix els objectius marcats, sobretot Johannesburg, Bogotà, Xangai, El Caire i Delhi, amb una concentració superior als $40 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Concretament, El Caire arriba als 76 micrograms per metre cúbic d'aire i Delhi, als 122.

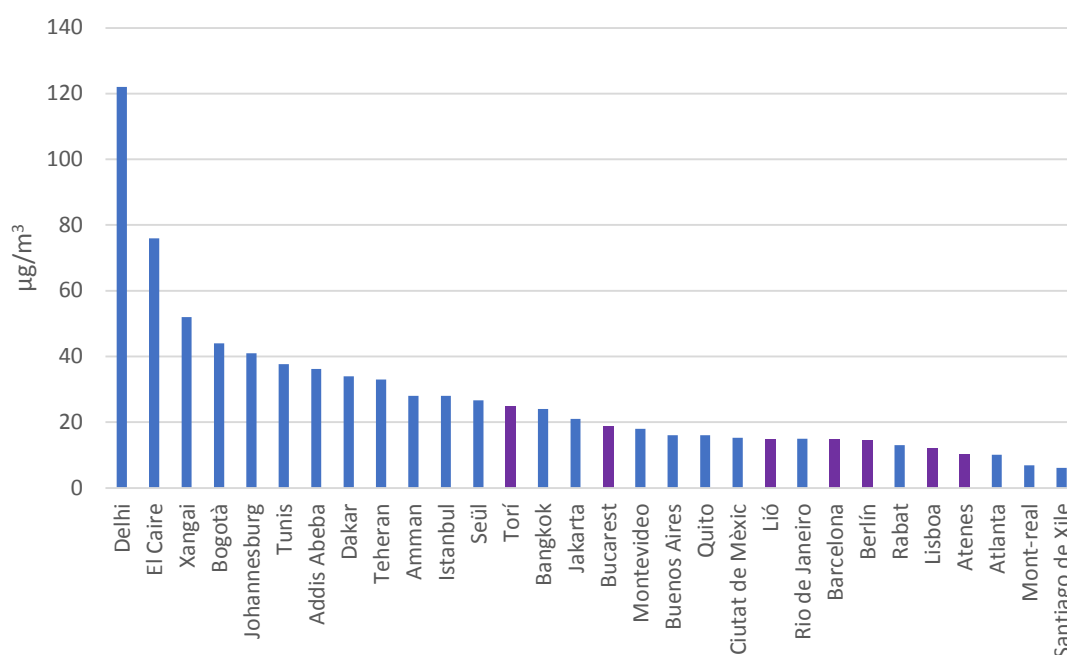
Concretament, s'observa que la majoria de les ciutats europees seleccionades compleixen la normativa de la Unió Europea, perquè registren concentracions de partícules inferiors als $15 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Tanmateix, encara n'hi ha algunes que es troben per sobre, sobretot Torí, amb $25 \mu\text{g}/\text{m}^3$, i Bucarest, amb $20 \mu\text{g}/\text{m}^3$.

La taula 6.3.b mostra que el nivell mitjà de contaminació per concentració de partícules inferiors a 2,5 micrograms per metre cúbic d'aire és més elevat a les ciutats asiàtiques i africanes, amb valors de 47,4 i $56,1 \mu\text{g}/\text{m}^3$, respectivament. Les ciutats de l'Amèrica del Sud són les terceres que contaminen més, però a una distància molt menor de les anteriors, amb un valor mitjà de 19,3 partícules. Les ciutats europees i nord-americanes són les que presenten els valors mitjans més baixos, de 15,2 i $13,1 \mu\text{g}/\text{m}^3$, respectivament.

³¹ Organització Mundial de la Salut (2006): *Guías de Calidad del Aire de la OMS relativas al material particulado, el ozono, el dióxido de nitrógeno y el dióxido de azufre*. Suïssa: OMS, p. 9. Disponible a: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/69478/WHO_SDE_PHE_OEH_06.02_spa.pdf;jsessionid=8B2555D003761D95B6BC303CD69697D?sequence=1 [Data de consulta: 4 de gener de 2021]

³² Eurostat (2020): "Urban population exposure to air pollution by particulate matter". Ec.europa.eu. Disponible a: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/T2020_RN210 [Data de consulta: 4 de gener de 2021]

Gràfic 6.3.b. Contaminació per partícules (PM 2,5) a les 30 ciutats (2011-2017)



Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Observatori Metròpolis

Taula 6.3.b. Contaminació mitjana per partícules (PM 2,5) a les ciutats, agrupades per continents

Regió	Contaminació mitjana per partícules (PM 2,5) (en µg/m³)
Europa	15,2
Àsia	47,4
Amèrica del Nord	13,1
Amèrica del Sud	19,3
Àfrica	56,1
Mitjana ponderada	38,3

Font: Elaboració pròpia

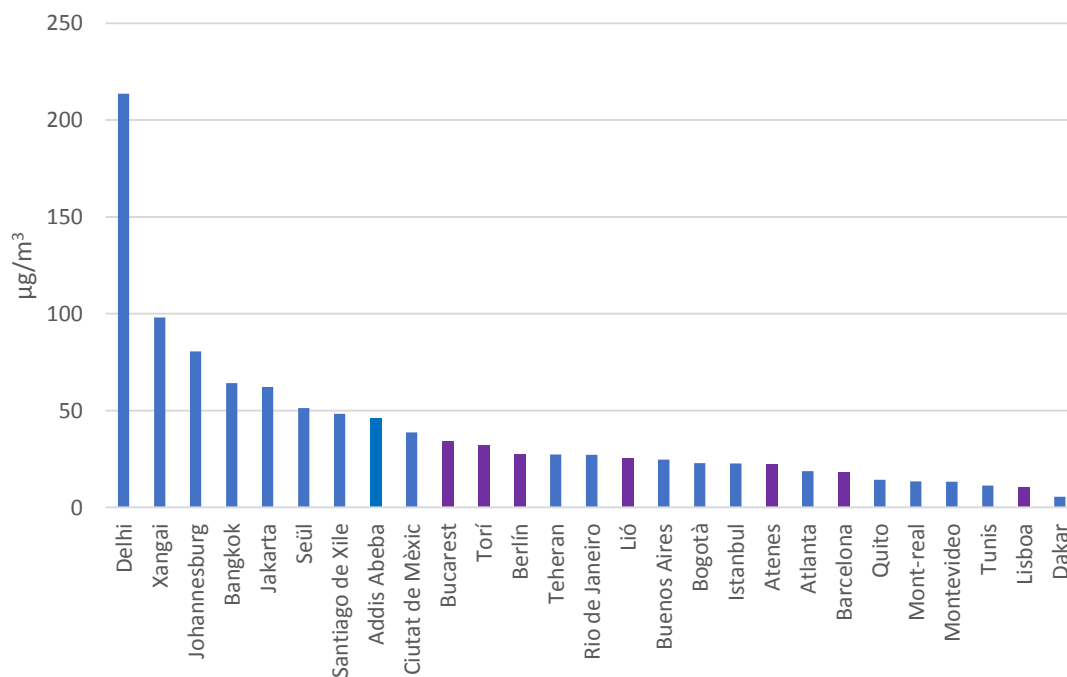
Contaminació per NO₂

El gràfic 6.3.c mostra el nivell de contaminació per concentració de diòxid de nitrogen (NO₂) mesurat en micrograms per metre cúbic d'aire a les ciutats seleccionades. Per a aquest indicador, s'ha trobat dades disponibles de 26 de les 30 ciutats. Per poder comparar els diferents resultats, l'any 2005 l'Organització Mundial de la Salut en va fixar un valor límit anual (VLa) com a objectiu de protecció de la salut,³³ que estableix que la mitjana de concentració anual d'NO₂ no pot superar els 40 µg/m³. Segons això,

³³ Organització Mundial de la Salut (2006): *Guías de calidad del aire de la OMS relativas al material particulado, el ozono, el dióxido de nitrógeno y el dióxido de azufre*. Suïssa: OMS, p. 9. Disponible a: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/69478/WHO_SDE_PHE_OEH_06.02_spa.pdf;jsessionid=8B2555D003761D95B6BC303CD69697D?sequence=1 [Data de consulta: 4 de gener de 2021]

ràpidament s'observa que gairebé totes les ciutats assoleixen l'objectiu. Destaquen les ciutats de Dakar, Lisboa, Tunis i Montevideo com les que menys diòxid de nitrogen concentren. El llindar el superat amb escreix Delhi, amb $214 \mu\text{g}/\text{m}^3$; Xangai, amb gairebé $100 \mu\text{g}/\text{m}^3$, i Johannesburg, amb $81 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Concretament, d'entre les ciutats europees, destaquen els casos de Bucarest, com la ciutat més contaminant, amb $34 \mu\text{g}/\text{m}^3$, i Lisboa, la ciutat amb menys contaminació, amb un valor inferior als $10 \mu\text{g}/\text{m}^3$, seguida de Barcelona, amb menys de $18 \mu\text{g}/\text{m}^3$.

Gràfic 6.3.c. Contaminació per NO₂ a 26 ciutats (2010-2017)



Font: Elaboració pròpia

La taula 6.3.c mostra que el nivell de contaminació mitjà per concentració de diòxid de nitrogen és especialment elevat a les ciutats d'Àsia, amb un valor mitjà de $87,1 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Les segueixen les ciutats d'Àfrica, tot i que el seu nivell de contaminació equival a dues terceres parts del d'Àsia, amb $53,3 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Finalment, les ciutats de l'Amèrica del Nord, l'Amèrica del Sud i Europa presenten uns nivells de contaminació de NO₂ significativament inferiors, d'entre 20 i $35 \mu\text{g}/\text{m}^3$, en què destaquen especialment les ciutats europees, amb un valor mitjà de $23,7 \mu\text{g}/\text{m}^3$.

Taula 6.3.c. Contaminació mitjana per NO₂ a les ciutats, agrupades per continents

Regió	Contaminació mitjana per NO ₂ (en µg/m ³)
Europa	23,7
Àsia	87,1
Amèrica del Nord	31,4
Amèrica del Sud	27,7

Àfrica	53,3
Mitjana ponderada	62,4

Font: Elaboració pròpia

Residus per càpita

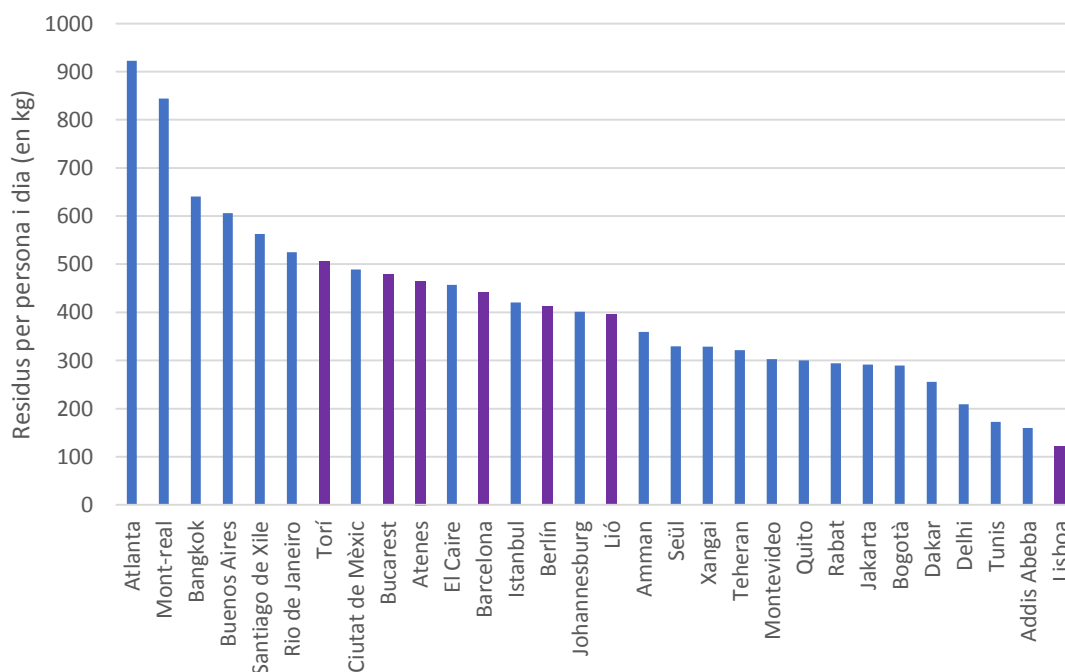
Aquest indicador mesura els residus sòlids i els semisòlids generats als centres urbans, provinents tant de les llars com dels comerços. També incorpora els residus generats per petites indústries i per altres institucions, com els hospitals. Es presenta en termes de quilograms per persona i dia, i no hi ha objectius concrets de reducció dels residus emesos, sinó que aquests tenen a veure amb el tractament posterior que se'n fa, a favor d'una economia més circular i d'aprofitament.³⁴

Al gràfic 6.3.d, s'observen diferències notables en els nivells de residus municipals en quilograms per habitant i dia a les ciutats analitzades, que poden ser degudes a factors tan diversos com els ingressos de la població, els sectors econòmics que hi predominen, la consciència ciutadana i les polítiques mediambientals en vigor, etc. En aquest sentit, Atlanta i Mont-real són les ciutats que presenten els nivells més alts de residus per càpita, amb més de 800 quilograms per persona i dia. Força més lluny, les segueixen Bangkok i Buenos Aires, amb 600 quilograms per persona i dia, aproximadament. D'entre les ciutats que produeixen menys residus, destaquen Delhi, Tunis, Addis Abeba i Lisboa, per sota dels 200 quilograms per persona i dia. D'entre les ciutats europees, el cas de Lisboa és el més significatiu, atès que és la ciutat que genera menys residus per càpita, amb prop de 100 kg per persona i dia. La resta de ciutats europees presenten valors d'entre 400 i 500 kg per persona i dia, essent Torí la que contamina més.

La taula 6.3.d mostra la generació mitjana de residus urbans, mesurada en quilograms per persona i dia, a les trenta ciutats seleccionades. Les ciutats nord-americanes són les que generen més residus, amb una mitjana diària de 621 kg per càpita, seguides de les sud-americanes, amb 492. De lluny, les segueixen les ciutats europees, amb una mitjana de 400 kg per càpita. Les que generen menys residus de mitjana són les ciutats africanes i asiàtiques, amb un valor diari per càpita de 380 i 330 kg, respectivament.

³⁴ Govern d'Espanya (2018): "Principales objetivos de la UE para una economía baja en residuos y circular". Miteco.gob.es. Disponible a: <https://www.miteco.gob.es/es/ceneam/carpeta-informativa-del-ceneam/novedades/objetivos-ue-economia-circular.aspx> [Data de consulta: 4 de gener de 2021]

Gràfic 6.3.d. Residus per càpita a les 30 ciutats (1993-2016)



Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Observatori Metròpolis

Taula 6.3.d. Generació mitjana de residus per càpita a les ciutats, agrupades per continents

Regió	Mitjana de residus per càpita (en kg/hab/dia)
Europa	401,7
Àsia	331,6
Amèrica del Nord	621,2
Amèrica del Sud	492,7
Àfrica	380,2
Mitjana ponderada	400,8

Font: Elaboració pròpia

Altres indicadors sobre medi ambient

Més enllà dels indicadors presentats, considerem que seria rellevant incloure dos indicadors més dins del conjunt d'indicadors que ja publiquen les principals institucions públiques de les metròpolis, perquè donarien informació més precisa sobre els impactes mediambientals i la sostenibilitat dels patrons de comportament a les diverses ciutats. No obstant això, la seva anàlisi no s'inclou en aquest estudi perquè no se n'han trobat dades. Són aquests:

1. **Consum d'energia d'ús domèstic per càpita.** Proposem mesurar les dades de consum d'energia elèctrica (en kW/hab) del sector domèstic (llars) per habitant i any.
2. **Contaminació per partícules (PM 10).** Proposem calcular els nivells mitjans de partícules PM 10 en suspensió (en $\mu\text{g}/\text{m}^3$) en un any.

6.4 Desigualtat d'oportunitats

És important diferenciar les desigualtats degudes a circumstàncies fora de l'abast de l'individu, com la dotació genètica, la raça, el sexe o les característiques socioeconòmiques i culturals de la família (renda, educació o ocupació dels pares), dels nivells de desigualtat que són fruit de les decisions individuals i que entren dins l'esfera de l'autonomia vital, com poden ser el tipus de treball triat, l'educació assolida, el nombre d'hores treballades, la intensitat i dedicació del treball i la cura de la salut pròpia (Ferreira, 2017; Goerlich i Villar, 2009; Roemer i Roemer, 2002).

La desigualtat que en ha de preocupar més, segons Goerlich i Villar (2009), és la desigualtat d'oportunitats per circumstàncies d'origens diferents, i no la desigualtat fruit de l'esforç. A Espanya, per exemple, hi ha menys igualtat d'oportunitats que en altres països avançats (Carranza, 2020; Domènech, 2016).

D'acord amb autors com Corak (2012), les possibilitats d'un infant provinent d'una família amb pocs ingressos de progressar socialment i modificar la seva condició social són menors en una societat desigual. Per tant, als països més igualitaris hi ha una mobilitat social més alta, mentre que als països més desiguals la mobilitat social és inferior.

La necessitat de la igualtat d'oportunitats com a principi social genera consens, amb independència de la ideologia política, tot i que hi ha diferències en com s'entén la igualtat d'oportunitats. Els països amb més igualtat d'oportunitats són els que presenten uns resultats més igualats (que, en aquest cas, són sinònim d'igualtat d'ingressos). Per tant, per aconseguir una major igualtat d'oportunitats, cal tenir també una major igualtat de resultats.

Els Estats Units, coneguts com a "la terra de les oportunitats", presenten uns resultats de mobilitat social bastant mediocres i un grau molt alt de desigualtat d'ingressos. Segons Kate Pickett, si realment es vol viure l'anomenat "*American dream*" (el "somni americà"), la millor opció és anar-se'n a Dinamarca, on realment hi ha més oportunitats per millorar la posició social.

Wilkinson i Pickett (2009) argumenten que, tot i que el model educatiu i familiar té un paper important en els resultats educatius dels infants, aquests models es veuen influenciats pel grau de desigualtat de cada societat. A Suècia, per exemple, s'ha

produït un increment molt ràpid de la desigualtat als darrers 25 anys (l'increment més ràpid de tota l'OCDE) i, en conseqüència, el benestar dels infants s'ha reduït.³⁵

Els resultats mitjans en lectura i matemàtiques de joves de 15 anys de diferents països a les proves PISA³⁶ mostra una relació significativa entre els indicadors d'educació i els indicadors de desigualtat d'ingressos. En la majoria dels casos, els resultats educatius són pitjors on hi ha més desigualtat. Aquestes dades amaguen, però, un altre efecte de la desigualtat. El fet d'utilitzar la mitjana de tots els resultats amaga les distàncies entre els més rics i els més pobres que hi ha a dins de cada país. Als països amb un nivell més alt de desigualtat, hi ha més distància en els resultats acadèmics entre els infants de famílies amb ingressos elevats i els infants de famílies amb ingressos baixos que als països menys desiguals.

Les oportunitats educatives i el desenvolupament dels infants és retroalimenten amb la desigualtat. L'educació i el desenvolupament dels infants es veuen compromesos en les societats amb un grau més alt de desigualtat, perquè aquesta afecta els seus pares, que han de treballar més hores, possiblement disposen de menys recursos, tenen més probabilitat de patir malalties mentals i presenten una taxa més alta de suïcidis o de drogodependència. Així doncs, la desigualtat i el desenvolupament dels infants s'haurien d'analitzar conjuntament, ja que la desigualtat provoca la perpetuació intergeneracional dels desavantatges.

En aquest apartat, presentem dades d'un indicador que ens ofereix una primera aproximació al nivell de formació més bàsic per a la igualtat d'oportunitats de la població: la taxa d'alfabetització.

Taxa d'alfabetització

Entenem com a taxa d'alfabetització el percentatge de població major de 15 anys que és capaç de llegir i escriure de manera simple, i de fer càlculs matemàtics senzills. Per a aquest indicador, l'objectiu que les Nacions Unides estableixen a l'ODS 4³⁷ és assolir, l'any 2030, una situació en què s'asseguri que el major nombre de persones –i això implica tots els nens i nenes– estiguin escolaritzades i puguin rebre una formació adequada. No es fixen objectius quantitatius. Per a aquest indicador, s'ha trobat dades disponibles de 29 de les 30 ciutats.

Segons el gràfic 6.4.a, la gran majoria de les ciutats presenten taxes d'alfabetització superiors al 90 %; de fet, de quasi el 100 %. Torí, Atlanta i Lió són les que estan més a prop de tenir una societat completament alfabetitzada. Les ciutats europees es troben

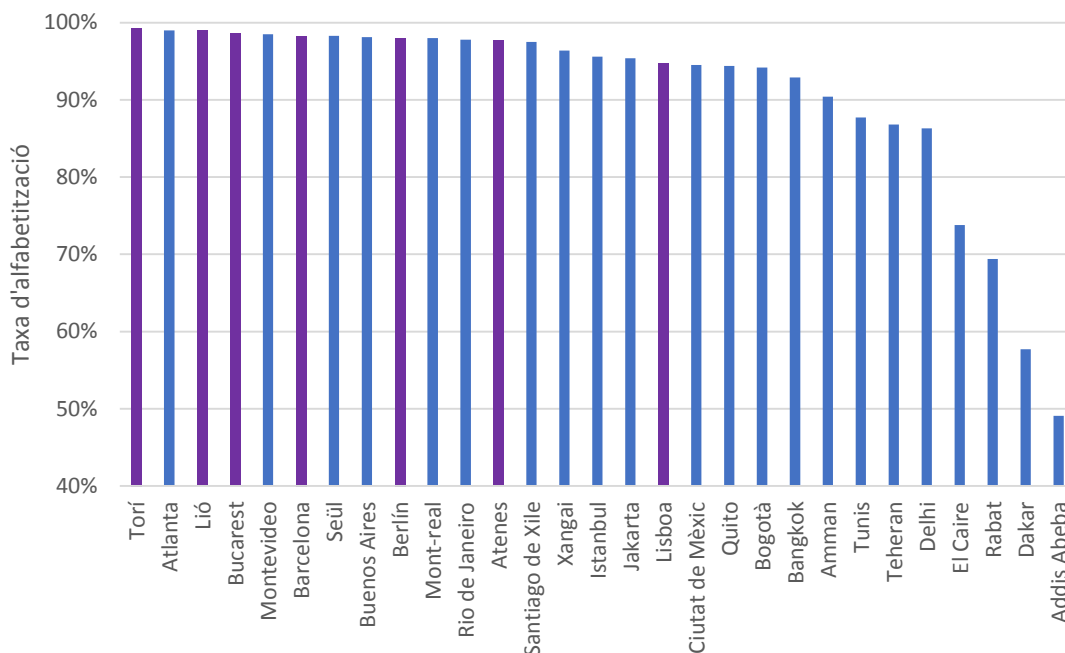
³⁵ OCDE (2015): *Improving Schools in Sweden: An OECD Perspective*. Disponible a: <http://www.oecd.org/education/school/Improving-Schools-in-Sweden.pdf>

³⁶ *Ibíd.*

³⁷ Nacions Unides (2020): "Objetivo 4: Garantizar una educación inclusiva, equitativa y de calidad y promover oportunidades de aprendizaje durante toda la vida para todos". *Objetivos de Desarrollo Sostenible*. Disponible a: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/es/education/> [Data de consulta: 4 de gener de 2021]

totes en aquesta situació, essent Lisboa la que registra una taxa més baixa, del 95 %. Per contra, les ciutats africanes presenten taxes d'alfabetització significativament inferiors, essent la més baixa la d'Addis Abeba, on menys de la meitat de la població (49 %) està alfabetitzada.

Gràfic 6.4.a. Taxa d'alfabetització a 29 ciutats (2007-2016)



Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Observatori Metròpolis

A la taula 6.4.a, podem veure quina és la taxa d'alfabetització mitjana a les ciutats en funció del continent al qual pertanyen. Ràpidament, s'observa que la taxa mitjana mundial és superior al 90 %, si bé l'excepció es troba a les ciutats africanes, que a penes superen lleugerament el 70 % d'alfabetització. Destaquen les ciutats europees i sud-americanes, amb més del 97 %.

Taula 6.4.a. Taxa mitjana d'alfabetització a les ciutats, agrupades per continents

Regió	Taxa mitjana d'alfabetització
Europa	97,8 %
Àsia	93,3 %
Amèrica del Nord	95,8 %
Amèrica del Sud	97,1 %
Àfrica	70,5 %
Mitjana ponderada	91,7 %

Font: Elaboració pròpia

Altres indicadors sobre desigualtat d'oportunitats

Més enllà dels indicadors presentats, es considera rellevant incloure quatre indicadors més per tal d'entendre la dimensió de la desigualtat d'oportunitats en l'àmbit metropolità. En aquest informe, no s'han pogut calcular per manca de dades, però caldria que s'incorporessin en el conjunt d'indicadors que publiquen les principals institucions públiques de les metròpolis.

En primer lloc, proposem calcular la *proporció de població segons el seu nivell d'estudis*. Per obtenir-ne dades homogènies i comparables entre les diferents ciutats, que tenen currículums educatius diferents, proposem fer servir l'escala de conversió de la ISCED de la UNESCO. En el cas d'aquest indicador, ens trobem amb una problemàtica de causalitat bidireccional. L'educació determina el nivell de renda al qual es podrà accedir en el futur i, alhora, la renda familiar és un dels factors principals que determinen el nivell educatiu al qual accedeix una persona. En aquest últim cas, la desigualtat juga un paper important. En una societat més desigual, el nivell educatiu a què té accés una persona amb un nivell de renda baix és menor que en una societat més igualitària.

Com ja hem comentat, la mobilitat social és més baixa en aquells indrets on la desigualtat és alta (Corak, 2012). El mateix passa amb el cas de la mobilitat educativa, ja que el nivell educatiu és un dels principals factors determinants de la posició socioeconòmica dels individus i de les famílies. Se'n podria establir un indicador alternatiu, però relacionat, a partir d'analitzar el grau de diferència en la provinença de les persones que accedeixen als estudis superiors. Per tant, també proposem calcular els indicadors següents:

1. Mobilitat de classe social o d'ingressos
2. Mobilitat educativa intergeneracional
3. Equitat d'accés als estudis superiors

6.5 Confiança institucional

La confiança és un indicador que apleix un paper molt important en les interaccions que els individus i els grups tenen amb les institucions, com el respecte a les lleis i als governs. Per aquest motiu, el seu estudi és un tema d'interès central en la literatura. Ateses les múltiples interpretacions culturals que té aquest terme, encara no hi ha una definició universal que permeti entendre i mesurar d'igual manera l'indicador escollit (Cole i Cohn, 2016).

Seguint la metodologia que l'Enquesta Social Europea³⁸ fa servir per als temes relatius a la política, Jacques Thomassen (2000) assegura que la confiança institucional es pot distingir entre el suport específic i el suport difús, segons la utilitat percebuda per la ciutadania. L'específic mesura les respostes a curt termini de la ciutadania, relatives a les polítiques que desplega el govern. Una insatisfacció amb aquestes pot fer que a les properes eleccions les persones decideixin canviar d'opció política. Tanmateix, aquest comportament no posa en perill la continuació del sistema polític, perquè la ciutadania hi continua donant suport. Concretament, aquest es pot basar en una avaluació instrumental de la utilitat i l'efectivitat que una autoritat o un règim polític demostren al llarg del temps. Seguint aquest raonament, les persones poden mostrar descontentament amb autoritats específiques i això pot afectar les institucions polítiques, per exemple, amb una abstenció electoral sostinguda. Ara bé, si la ciutadania rebutja l'eficàcia del sistema, això voldrà dir que també es desentén de les seves normes i valors i, per tant, de la seva legitimitat. És llavors quan es trenca el suport al nivell més alt; per exemple, amb el vot a opcions polítiques considerades antisistema.

Estudiar la confiança institucional és de gran interès per a aquest estudi, perquè guarda una relació causal amb la desigualtat. Malgrat que al món acadèmic no hi hagi un consens sobre la robustesa i la direcció d'aquesta relació (Barone i Mocetti, 2015),³⁹ s'ha volgut analitzar aquest indicador per la seva repercussió sobre la desigualtat. En aquest sentit, la teoria contemporània proporciona implícitament dues explicacions sobre l'efecte que la desigualtat té sobre el suport democràtic. D'una banda, la teoria sobre l'economia política suggereix que la democràcia és un mecanisme per a la redistribució dels recursos, de les elits als ciutadans més pobres. Seguint aquesta lògica, Acemoglu i Robinson (2003) assumeixen que els actors són racionals i que, naturalment, prefereixen obtenir més ingressos. Si, en una democràcia, la majoria té relativament més poder que en un règim no democràtic, i les persones amb menys ingressos saben que en poden sortir beneficiades, llavors s'espera que els individus prefereixin la democràcia a la no democràcia. Així, en un país en què hi ha més desigualtat, la ciutadania desitja més tenir un sistema democràtic. Si més no, els ingressos varien substancialment entre els països i, per tant, es pot esperar que els ciutadans pobres donin més suport a la democràcia, mentre que els relativament més rics ho facin menys, perquè la redistribució constitueix una amenaça per als seus interessos econòmics (Kriekhaus *et al.*, 2014). Per això és important tenir en compte

³⁸ Enquesta social acadèmica, dissenyada per traçar i explicar la interacció entre les institucions europees canviant i les actituds, les creences i els patrons de comportament de la seva diversa població. Les dades es recullen cada dos anys de més de trenta dos països, a partir d'entrevistes d'una hora de durada.

³⁹ Ambdós acadèmics especifiquen que també hi ha dades que demostren que una major confiança institucional pot derivar en més igualtat. Com demostren Bergh i Bjørnskov (2011), els països amb nivells de confiança més alts són més favorables a voler estats del benestar, que comporten una reducció de la desigualtat. Alternativament, una confiança més gran es pot traduir en millors institucions i mercats que actuïn millor i afavorir un procés de generació d'ingressos més equitatiu.

els efectes distributius que els diferents règims polítics causen sobre els diferents tipus d'individus (Boix, 2003, 19).

D'altra banda, la literatura sobre enquestes o estudis més específics suggereix que la desigualtat genera una gran desil·lusió respecte de la política democràtica i fa que disminueixi el suport al règim democràtic.

Ambdues perspectives refermen que el suport o la confiança institucional estan influïts per les situacions individuals de les persones i també pel comportament del sistema polític. Al cor d'aquest darrer s'entaula la lluita per "qui es queda amb què, quan i com" (Lasswell, 1958), fet que confirma la desigualtat com un element essencial en la política d'un país (Kriekhaus *et al.*, 2014).

Amb l'objectiu de poder mesurar l'indicador, s'han seleccionat dos subindicadors que ajuden a explicar el grau de confiança que la ciutadania percep respecte de les institucions. Al mateix temps, aquests indicadors estan influïts per les desigualtats existents. El primer és el percentatge de participació electoral als últims i als penúltims comicis nacionals. El segon és el percentatge de vot a opcions polítiques xenòfobes i/o d'extrema dreta.

La participació electoral als últims i als penúltims comicis nacionals

A partir de la cinquena edició de l'Enquesta Social Europea l'any 2012, Gordon Bechtel (2012, 2014) va demostrar que la desigualtat i, en concret, l'ansietat econòmica té uns efectes perjudicials per la confiança institucional i per la participació electoral, entre d'altres. Una major desigualtat afavoreix un descontentament progressiu de la població respecte de les seves institucions, incapaces de gestionar correctament la situació. Aquest descontentament té una afectació directa en la participació electoral, entre d'altres. Es converteix en un element essencial per poder mesurar l'eficàcia política ja que, si hi ha confiança en les institucions, la gent votarà perquè la seva voluntat s'hi vegi reflectida. En canvi, si no n'hi ha, la gent no anirà a votar perquè no tindrà esperança de canvi.

Si més no, sovint és difícil treure conclusions encertades sobre les implicacions d'un augment o una davallada de la participació electoral, si el període mesurat només comprèn una votació en concret. A més, aquesta dificultat és superior en el nostre cas, perquè s'analitzen ciutats amb règims polítics i sistemes electorals molt diversos, a causa de factors institucionals i culturals. En aquest sentit, hi ha algunes ciutats que es troben en països on el dret de vot és obligatori⁴⁰ i, per tant, s'espera que la participació sigui molt elevada. Són aquestes, d'entre les que s'han seleccionat per a aquest estudi: Buenos Aires (Argentina), Quito (Equador), Rio de Janeiro (Brasil), El Caire (Egipte),

⁴⁰ 20 minutos.es (2019): "Sufragio obligatorio: ¿En qué países es necesario votar en las elecciones?" [www.20minutos.es](https://www.20minutos.es/noticia/3621399/0/sufragio-obligatorio-paises-votar-elecciones-generales-2019/). Disponible a: <https://www.20minutos.es/noticia/3621399/0/sufragio-obligatorio-paises-votar-elecciones-generales-2019/> [Data de consulta: 3 de gener de 2021]

Atenes (Grècia), Ciutat de Mèxic (Mèxic), Bangkok (Tailàndia), Istanbul (Turquia) i Montevideo (Uruguai).

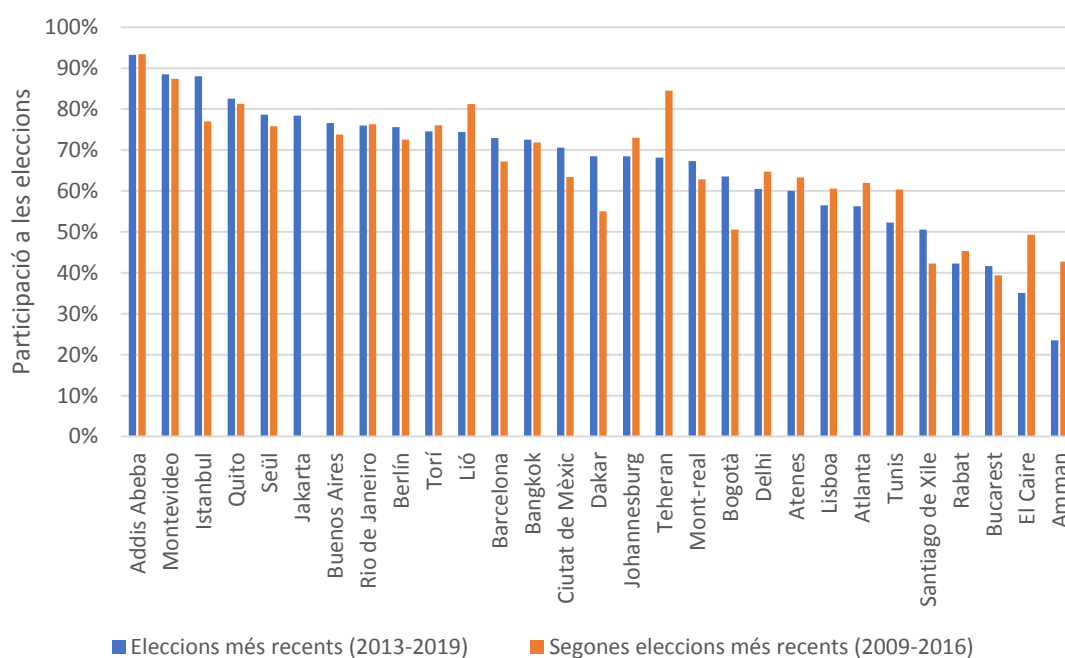
I també perquè, per a aquest indicador, no es fixa cap objectiu concret, sinó que s'entén que com més població pugui votar i exerceixi el dret a vot millor, ja que així els resultats seran molt més democràtics i representatius.

Per superar aquestes limitacions, hem cregut convenient seleccionar tant els resultats de les darreres eleccions nacionals com de les penúltimes. D'aquesta manera, podem identificar i explicar millor els canvis o les tendències més recents que s'han produït entre ambdós períodes.

El càlcul de l'indicador ha estat el resultat de dividir el nombre de vots dels habitants de la ciutat en les darreres eleccions nacionals entre el nombre de persones amb dret a vot, i multiplicar-lo per cent. Les dades per calcular-ho les hem extretes de fonts governamentals de les pròpies metròpolis o dels estats d'on formen part.

El gràfic 6.5.a ens permet veure el percentatge de variació en la participació electoral de les últimes i de les penúltimes eleccions nacionals a 29 de les 30 ciutats analitzades. El color taronja fa referència a les penúltimes eleccions, que es van celebrar entre els anys 2009 i 2016, i el color blau, a les eleccions més recents, que van tenir lloc entre el 2013 i el 2019. Aquest rang temporal és tan ampli perquè les legislatures no duren el mateix a tots els països i perquè, en molts dels casos analitzats, les properes eleccions estaven pendent de fer-se a final de l'any 2020, quan ja s'havien recollit les dades d'aquest informe. Per a aquest indicador, no s'han pogut recollir dades de Xangai, mentre que de Jakarta només estaven disponibles les de les darreres eleccions.

Gràfic 6.5.a. Percentatge de participació a les últimes i a les penúltimes eleccions nacionals a 29 ciutats



Font: Elaboració pròpia

Així, a grans trets, es registra una participació electoral elevada a les ciutats. A gairebé totes elles, se supera el 60 % en ambdós comicis i no s'observa gaire fluctuació entre ells. A priori, això indicaria que no hi ha una relació visible entre el grau de desigualtat i la participació electoral. De nou, cal tenir en compte que, com ja s'ha dit, als països de moltes d'aquestes ciutats és obligatori votar, fet que explicaria aquesta tendència a assolir uns resultats de participació alts. Aquests són els casos de Montevideo, amb una participació que varia un punt percentual entre eleccions i se situa al 88,5 %; Quito, que registra un 82,5 %; Buenos Aires, amb un 76,6 %; Rio de Janeiro, amb un 75,9 %, Bangkok, amb un 72,5 %, i Ciutat de Mèxic, que aconsegueix recuperar-se respecte de les penúltimes eleccions i assoleix una participació del 70,6 %. Un resultat que sorprèn és el d'Addis Abeba, que, si bé té un dels coeficients de Gini més alts de les ciutats analitzades, superior al 0,6, assoleix una participació electoral del 93,2 %. Allà el sufragi és universal i no obligatori, però Etiòpia i Angola són dos dels països amb més alta participació electoral del món. Per contra, Atenes i El Caire, on votar és obligatori, han registrat una participació a les últimes eleccions de les més baixes entre les ciutats analitzades, del 60 % i el 35,1 %, respectivament. Per sota, encara hi ha Amman, que experimenta la davallada més forta entre les dues eleccions, en registrar en aquestes últimes una participació molt baixa, del 23,5 %. Altres ciutats que també tenen davallades importants en la participació són Lió, del 81,2 % al 74,4 %; Teheran, del 84,5 % al 68,1 %; Tunis, del 60,3 % al 52,2 %; El Caire, del 49,3 % al 35,1 %, i Amman, del 42,7 % al 23,5 %. I altres que la recuperen de manera important són

Istanbul, del 77 % al 88 %; Ciutat de Mèxic, del 63,4 % al 70,6 %; Dakar, del 55 % al 68,5 %; Bogotà, del 50,6 % al 63,5 %, i Santiago de Xile, del 42,3 % al 50,5 %.

Taula 6.5.a. Participació mitjana a les últimes i a les penúltimes eleccions nacionals a les ciutats, agrupades per continents

Regió	Participació mitjana a les últimes i a les penúltimes eleccions nacionals
Europa	65,5 %
Àsia	72,3 %
Amèrica del Nord	67,4 %
Amèrica Llatina	70,8 %
Àfrica	51,5 %
Mitjana ponderada	68,1 %

Font: Elaboració pròpia

La taula 6.5.a mostra la participació mitjana ponderada als diferents continents en funció de la població. Es poden observar diferències entre ells, però no se'n pot derivar una conclusió única perquè la participació electoral depèn de múltiples factors contextuais, de caràcter polític, social, econòmic i cultural de cada país. Sobretot, del seu sistema electoral, de la tradició participativa de la seva població i de la significació que pugui tenir, en un moment determinat, la celebració d'unes eleccions. A més, caldria incorporar moltes més ciutats per tal que els resultats fossin més representatius de la realitat. En qualsevol cas, els percentatges de participació són elevats a gairebé tots els continents, excepte Àfrica, en què es comptabilitza la ciutat d'Addis Abeba, amb un 93 %, però també les de Dakar, Rabat i El Caire, les dues últimes amb la participació més baixa de les ciutats analitzades. Les ciutats d'Àsia són les que registren una participació més elevada, atès que la majoria de les analitzades se situen entre el 60 % i el 80 % de participació. Les segueixen les de l'Amèrica del Sud, amb un 70 %, que s'explica perquè a la majoria de les ciutats escollides el vot és obligatori. Entre les ciutats de l'Amèrica del Nord i Europa no hi ha gaires diferències, i en aquestes últimes destaquen algunes variacions significatives, com ara entre Berlín, amb un 75,6 % de participació, i Bucarest, amb un 41,6 %.

El vot a opcions polítiques de tipus xenòfob i/o d'extrema dreta

L'acadèmia ha dedicat molts esforços en les darreres dècades a estudiar la relació entre les desigualtats i el vot a opcions polítiques xenòfobes i/o d'extrema dreta. L'argumentació s'explica perquè el racisme i la xenofòbia són conseqüència i una de les dimensions més profundes de les desigualtats arreu del món, especialment a les societats occidentals (UNAM, 2019; Etzioni Halevy, 2019). Segons el sociòleg americà Harold L. Wilensky (1998), tot i que sembli una paradoxa que l'augment de les desigualtats faci créixer el suport a partits que aposten per més desigualtats, la lògica

bé donada perquè els qui se senten amenaçats per aquestes desigualtats volen assegurar-se que ells, i no altres, són els primers a beneficiar-se'n.

Al seu torn, l'èxit progressiu d'aquestes forces és una manera acceptada de poder mesurar el comportament polític de la ciutadania. És a dir, el seu suport difús a les institucions. Segons Etzioni Halevy (1999) i Betz (2003), aquestes forces aconsegueixen guanyar-se el vot dels més desavantatjats perquè es nodreixen de la desafecció i del ressentiment, per culpa de la falta d'acció i del fracàs de les elits tradicionals i, en general, del sistema de partits. I rere uns interessos ficticis, avalats pels discursos xenòfobs, s'estableixen com una nova elit política que deixa la porta oberta al creixement de les desigualtats.

Tanmateix, com va declarar l'Assemblea General de les Nacions Unides l'1 de novembre del 2016,⁴¹ "les manifestacions de racisme, xenofòbia i intolerància en els discursos polítics abracen tot l'espectre polític i adopten formes diverses, de gravetat variable". Aquest fet il·lustra la dificultat que comporta calcular i sintetitzar aquest indicador. Atès que els sistemes polítics analitzats són molt diversos entre si, exceptuant el cas d'Europa, la metodologia que s'ha seguit per identificar les opcions polítiques de cada metròpolis ha estat la utilitzada per Barrero i Carbonero (UPF, 2014), a partir de declaracions o discursos polítics. També s'ha acompanyat de l'estudi de la reportera geopolítica Annalisa Merelli (2019). Per al cas d'Europa, s'han utilitzat l'estudi de L. Dawis i S. S. Deole (2017), els resultats de les eleccions al Parlament Europeu i l'article "Europe and right-wing nationalism: A country-by-country guide" publicat a la BBC (2019),⁴² en què ja s'identifiquen clarament els partits que cal analitzar.

En general, la tasca d'identificació dels partits ha estat difícil i per a algunes ciutats no s'han trobat dades disponibles. Això es podria explicar perquè, efectivament, no hi ha partits xenòfobs que concorrin a les eleccions, o bé perquè hi ha una manca de transparència amb relació a aquestes dades. No obstant això, per poder entendre i fer una valoració precisa dels resultats obtinguts, hauria estat interessant introduir una variable de context, que valorés el tipus de sistema polític de les diferents ciutats. Per a aquest estudi, això no ha estat possible per manca de temps i de recursos, però seria un element que caldria tenir en compte en futures investigacions sobre el tema.

⁴¹ Nacions Unides (2003): "Racism, Xenophobia Increasing Globally, Experts Tell Third Committee, amid Calls for Laws to Combat Hate Speech, Concerns over Freedom of Expression" Disponible a: <https://www.un.org/press/en/2016/gashc4182.doc.htm> [Data de consulta: 19 de març de 2021]

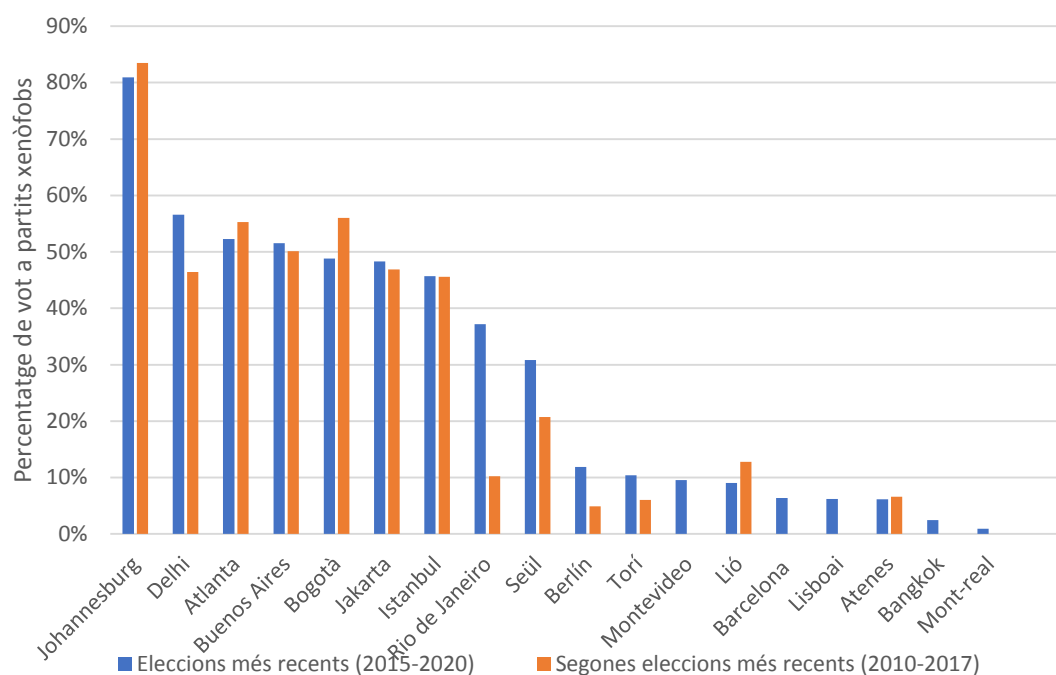
⁴² BBC News (2019): "Europe and right-wing nationalism: A country-by-country guide", 13 de novembre. Disponible a: <https://www.bbc.com/news/world-europe-36130006> [Data de consulta: 7 de juliol de 2020]

Per a aquest indicador també ha estat molt difícil l'obtenció de dades a escala urbana o metropolitana, perquè la majoria són a escala nacional. Per a algunes de les ciutats analitzades, se n'han pogut obtenir les dades de fonts governamentals. Quan aquestes no estaven disponibles, s'ha hagut de recórrer als mitjans de comunicació i a d'altres fonts relacionades. Quan ens referim a eleccions generals, per la majoria dels casos valorem les eleccions legislatives, però, a manca de dades metropolitanes per a aquestes, en algunes metròpolis hem hagut d'acceptar els resultats de les eleccions presidencials. Aquest ha estat el cas de Jakarta. I, per als casos de Lisboa i Seül, les dades temporals que es comparen són d'unes eleccions legislatives i unes eleccions presidencials.

El càlcul d'aquest indicador ha estat el resultat de dividir el nombre de vots xenòfobs a escala metropolitana entre el nombre de vots totals en aquest mateix àmbit, multiplicat per cent. Per al cas concret d'aquest indicador, sí que hem volgut incloure dos marcs temporals, amb el percentatge de vot metropolità obtingut a les últimes i a les penúltimes eleccions generals. La raó és la mateixa que per a l'indicador de participació electoral, però per a aquest darrer hem vist que el resultat d'incloure un segon marc temporal incrementa positivament la significació de la relació. A la pràctica, això vol dir que el percentatge de vot a partits xenòfobs i/o d'extrema dreta és extremament volàtil i depèn enormement del context polític, econòmic i social. Si més no, en afegir aquest segon marc temporal, la variable de desigualtat s'ha mantingut constant, perquè aquesta no ha variat en la proporció en què ho feia el percentatge de participació per a aquests partits.

Per a aquest indicador, no hi ha cap valor objectiu que s'hagi d'assolir, sinó que s'entén que, com més baix és el percentatge i idealment menys opcions tinguin aquests partits d'obtenir representació política, millor per a la sostenibilitat del sistema democràtic i l'arquitectura institucional. S'han trobat dades disponibles de 18 de les 30 ciutats.

Gràfic 6.5.b. Percentatge de vot xenòfob i/o d'extrema dreta a les últimes i a les penúltimes eleccions generals a 18 ciutats



Font: Elaboració pròpia

El gràfic 6.5.b mostra diferències molt significatives entre les ciutats pel que fa als vots que hi reben les opcions xenòfobes i/o d'extrema dreta, i també increments i davallades força significatives en funció de les últimes o de les penúltimes eleccions. El cas paradigmàtic és el gran suport a partits xenòfobs que s'observa a Johannesburg, que s'explica perquè els sistemes polítics africans es troben molt influïts per les divisions profundes (socials, ètniques i religioses) que hi ha a la societat. Per tant, el racisme i la xenofòbia són components sistemàtics que travessen els imaginaris col·lectius i, en conseqüència, també els partits. Aquesta argumentació no s'ha pogut observar a les altres dues ciutats africanes que són objecte d'aquest estudi, perquè no se n'han trobat dades disponibles. Tanmateix, també hi ha un grup de ciutats asiàtiques i llatinoamericanes que n'obtenen uns percentatges molt elevats, entre el 30 % i gairebé el 60 %. A les darreres posicions, se situen les ciutats europees, entre les quals Berlín i Torí superen el 10 % de suport. Per a aquest indicador, Barcelona obté un valor proper al 5%, semblant al de Lisboa i Atenes. En destaquen els baixos valors de Bangkok i Mont-real.

Valorant els possibles canvis entre els dos períodes temporals analitzats, en algunes ciutats no s'observen moviments significatius, però n'hi ha d'altres en què l'augment o la reducció del percentatge de vots a partits xenòfobs és significatiu. Són exemples molt aclaridors d'aquests resultats els casos de Rio de Janeiro, que ha incrementat en

més d'un 20 % el vot xenòfob de les penúltimes a les últimes eleccions legislatives, i de Delhi, Seül i Santiago de Xile. Amb menor proporció, també són destacables els augments registrats a les ciutats de Montevideo, Barcelona i Lisboa. En canvi, aquelles ciutats que aconseguen contenir els vots a partits xenòfobs ho fan de manera més discreta; són: Bogotà, Lió i Atenes.

Aquests mateixos valors els podem observar de manera agregada a la taula 6.5.b. Si desagreguem per continents, veiem una divisió clara entre les ciutats europees, que no arriben al 10 %, i la resta de ciutats, que sobrepassen amb escreix el 30 % de suport. El cas de les ciutats de l'Amèrica del Nord s'explica perquè no s'han pogut trobar dades de la Ciutat de Mèxic i Mont-real registra el suport més baix de totes les ciutats, mentre que a Atlanta és dels més alts. Les ciutats asiàtiques i sud-americanes es troben en posicions força semblants, amb prop del 40 % de suport. Finalment, el cas d'Àfrica no es pot valorar, perquè l'única ciutat de la qual s'han pogut obtenir dades ha estat Johannesburg, i per això el percentatge resultant és tan elevat.

Taula 6.5.b. Percentatge total mitjà de vot xenòfob i/o d'extrema dreta a les ciutats, agrupades per continents

Regió	Percentatge mitjà de vot a opcions xenòfobes
Europa	8,2 %
Àsia	41,1 %
Amèrica del Nord	31,0 %
Amèrica del Sud	43,7 %
Àfrica	80,9 %
Mitjana ponderada	40,2 %

Font: Elaboració pròpia

A partir dels resultats obtinguts, es podria afirmar que incloure un segon marc temporal ajuda a exemplificar l'alta volatilitat del vot a aquestes opcions polítiques. Tanmateix, cal valorar que la limitació de dades disponibles ha provocat que la mostra sigui només de 18 ciutats. En aquest sentit, a les ciutats d'Amman, Dakar, Ciutat de Mèxic, Rabat, Xangai, Teheran i Tunis, no s'ha pogut identificar cap partit xenòfob i/o d'extrema dreta, ja sigui perquè no existeixen, i això seria un element positiu, o bé perquè es detecta una falta de transparència que impossibilita obtenir aquesta informació. A més, per a altres metròpolis, només hem pogut obtenir dades del percentatge de vot del total nacional. Això ha estat per als dos marcs temporals en els casos d'Addis Abeba, Bucarest i El Caire. I, en el cas de Bangkok, només per a les penúltimes eleccions.

6.6 Inseguretat econòmica i autonomia vital

En aquest apartat, presentem dades d'un indicador clau per assegurar l'autonomia vital de la població i la seva seguretat econòmica: l'accés a l'habitatge, i l'acompanyem d'un seguit d'indicadors que considerem necessaris per entendre les conseqüències de la desigualtat sobre l'autonomia vital, però dels quals no disposem de dades.

Assequibilitat de l'habitatge

La capacitat d'accedir a un habitatge de qualitat té un impacte directe sobre la seguretat i l'economia de les persones i sobre la seva autonomia vital. D'altra banda, un habitatge de cost elevat i de qualitat deficient amplifica la desigualtat percebuda per la població. És a dir, un indret en què un alt percentatge de la població destina una part important de la seva renda a despeses associades a l'habitatge presentarà uns nivells superiors de desigualtat de renda després de tenir en compte les despeses en habitatge. Per a aquest indicador, no existeix un llindar mundial màxim que s'hagi d'assolir, si bé és cert que tant les Nacions Unides, a través de l'ODS 11 (Ciutats i comunitats sostenibles), com la Unió Europea⁴³ es comprometen a garantir, per al 2030, que totes les persones tinguin accés a habitatges i a serveis bàsics adequats, segurs i assequibles. No obstant això, l'OCDE⁴⁴ creu que és una privació a l'accés a l'habitatge quan les persones hi gasten més del 40 % dels seus ingressos.

El gràfic 6.6.a mostra la ràtio entre el preu de l'habitatge i els ingressos de les llars a les trenta ciutats seleccionades. La que té una ràtio més elevada és Xangai, on el preu de l'habitatge és 42 vegades superior als ingressos per càpita de la població en un any determinat. Aquest és un cas paradigmàtic, ja que la resta de ciutats gairebé no superen el 20 %, excepte Rio de Janeiro i Bangkok. Per contra, la ciutat on aquesta diferència és menor és Jakarta, entre el 2 % i el 3 %. Pel que fa a les ciutats europees, Torí i Lió són les ciutats on l'habitatge és més assequible, entre gairebé un 8 % i un 10 %, respectivament. En canvi, les dues ciutats de la península ibèrica, Barcelona i Lisboa, són les que presenten un percentatge més alt, del 14 % i superior al 16 %, respectivament. Això les fa molt menys assequibles.

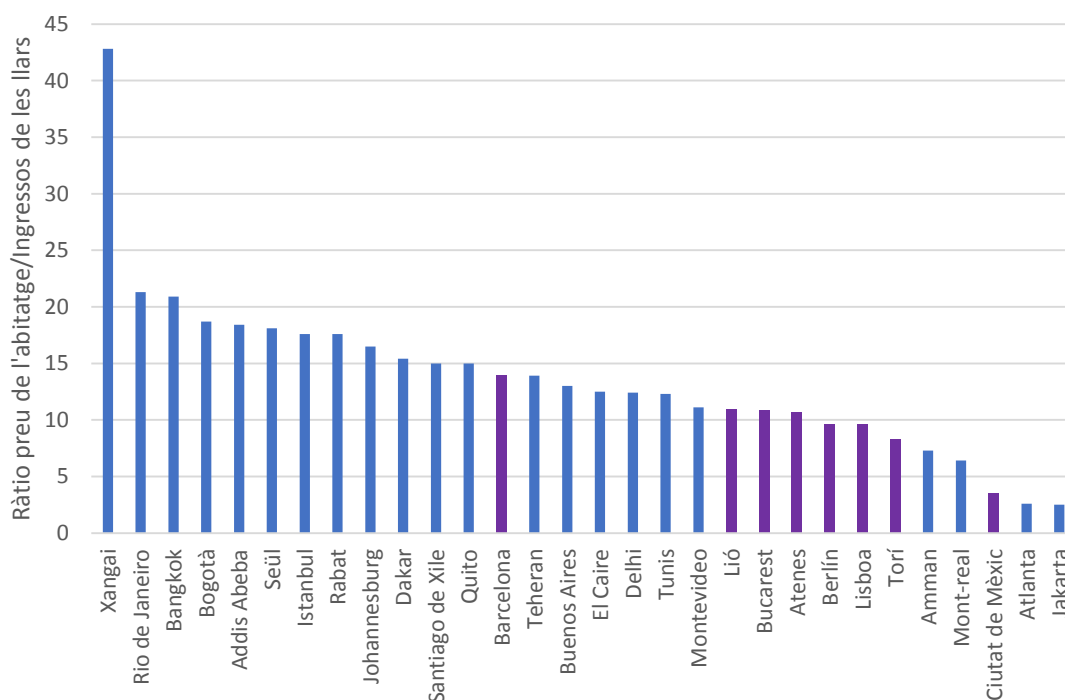
A la taula 6.6.a, podem veure la ràtio mitjana entre el preu de l'habitatge i els ingressos de la població a les ciutats en funció de la regió a la qual pertanyen. Les ciutats asiàtiques presenten la ràtio més elevada, de gairebé el 18 %, segurament influïdes per l'impacte de Xangai, que representa un valor anòmal. Molt a prop s'hi situen les ciutats sud-americanes, que de mitjana presenten una ràtio de prop del

⁴³ Arrels Fundació (2018): "Objectiu 2030: aconseguir que tothom tingui un habitatge digne a la UE". Disponible a: <https://www.arrelsfundacio.org/objectiu-2030-aconseguir-que-tothom-tingui-un-habitatge-digne-a-la-unio-europea/> [Data de consulta: 7 de gener de 2021]

⁴⁴ OCDE (2017): "Measuring Inequalities In Well-Being". A: *How's Life?* Cap. 2. Oecd-ilibrary.org. Disponible a: https://www.oecd-ilibrary.org/sites/how_life-2017-6-en/index.html?itemId=/content/component/how_life-2017-6-en [Data de consulta: 8 de gener de 2021]

17 %. A les ciutats africanes, l'habitatge és catorze vegades més car que els ingressos anuals de la població i, a les ciutats europees, deu vegades. La regió amb l'habitatge més assequible és a l'Amèrica del Nord, on el seu preu equival a gairebé quatre vegades els ingressos anuals de la població.

Gràfic 6.6.a. Assequibilitat de l'habitatge a les 30 ciutats (2007-2016)



Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Observatori Metròpolis

Taula 6.6.a. Mitjana de l'assequibilitat de l'habitatge a les regions, agrupades per continents

Regió	Mitjana de l'assequibilitat de l'habitatge
Europa	10,65
Àsia	17,39
Amèrica del Nord	3,72
Amèrica del Sud	16,59
Àfrica	14,38
Mitjana ponderada	14,87

Font: Elaboració pròpia

Altres indicadors sobre inseguretats econòmica i autonomia vital

En aquest apartat, presentem tres indicadors que considerem essencials per entendre les conseqüències de la desigualtat en l'àmbit metropolità, però que no hem pogut

incorporar a l'estudi per manca de dades. Considerem que seria rellevant que s'incloguessin entre els indicadors que publiquen les principals institucions públiques metropolitanes.

Percentatge de població que rep ajuts dels serveis socials

Com hem vist a Wilkinson i Pickett (2009), l'augment de la desigualtat produeix també un increment de les problemàtiques socials i de salut. En aquest sentit, és lògic assumir que això implica també un augment de la pressió sobre els serveis socials. Per tant, l'indicador que es proposa aquí ens permet conèixer la pressió que reben aquests serveis i, juntament amb els indicadors sobre la despesa pública local, també si els recursos que s'hi dediquen són suficients.

A l'hora de calcular aquest indicador, caldrà definir en quins tipus d'ajuts ens centrem, segons el tipus d'institució que els atorga (local, regional o nacional). També existeix el problema que aquest indicador és susceptible de ser interpretat de dues maneres, atès que un valor baix pot voler dir que hi ha molt poca població vulnerable, però també pot significar que l'Estat (o alguna altra administració) té una política social insuficient.

Percentatge de discapacitats amb ocupació

Ens referim a la població en edat de treballar que té un grau de discapacitat determinat i que treballa sobre el nombre total de població discapacitada en edat laboral. Aquest indicador ens dona una aproximació del grau d'inclusió d'una societat amb relació a les persones discapacitades.

Percentatge de joves emancipats (població d'entre 16 i 29 anys)

La taxa d'emancipació és el percentatge de persones que resideixen fora de la llar d'origen sobre totes les que tenen la mateixa edat. L'edat d'emancipació es pot enfocar des de múltiples perspectives, com assenyala Gil (2002). L'autor exposa alguns elements que determinen l'edat d'emancipació i que es poden relacionar amb la desigualtat, com també fan Wilkinson i Pickett (2009): precarietat laboral, baix poder adquisitiu vs. cost de la vida (habitatge, fills, etc.) i inseguretat respecte al futur. Per tant, hi ha una relació entre les diferents dimensions que es veuen afectades per les desigualtats. En incloure aquest indicador, tenim en compte que intervé un element cultural en l'edat d'emancipació i que, per tant, cal considerar altres factors, com les diferències en el model familiar o el paper de la religió.

7. Bones pràctiques per combatre la desigualtat

En aquest capítol, es donen exemples de propostes per reduir les causes de la desigualtat i per mitigar-ne els efectes, com també casos concrets d'aplicació d'aquestes mesures. Les bones pràctiques que s'inclouen en aquest informe pretenen ser un possible punt de partida per començar a treballar per millorar tots aquests reptes lligats a les desigualtats que s'han anat subratllant al llarg d'aquest estudi. La seva utilització passa a ser usual a l'Administració pública a partir dels anys noranta, perquè aprofitant les experiències i els aprenentatges d'altres actors es pot tenir més certesa que el que s'aplicarà permetrà obtenir bons resultats.

Els criteris que s'han seguit a l'hora d'escollir aquestes propostes són els següents. En primer lloc, que hagin demostrat que tenen una repercussió positiva en la vida de les persones. En segon lloc, que aquesta millora o progrés substancial sigui tangible i mesurable per part dels diferents actors que hi intervenen. I, en tercer lloc, que es puguin replicar en contextos diferents.

En consonància amb el Cicle de Desigualtats del projecte *Re-City*, i seguint els consensos assolits al document *Explorant els límits del consens*, les accions que es destaquen consideren diferents àmbits geogràfics i s'adrecen tant a les institucions com a les empreses. Concretament, es destaquen les accions següents:

7.1 A escala institucional

L'arquitectura institucional i les accions que se'n deriven acompleixen un paper fonamental en l'evolució de les desigualtats en un territori. Per combatre aquestes desigualtats i reduir-les, cal protegir tota la societat en conjunt, entenent la seva diversitat i procurant no deixar a ningú enrere. Això passa, inevitablement, per repensar i enfortir uns models d'estat del benestar que puguin proporcionar, d'una manera adequada i igualitària, els drets i els serveis necessaris per al desenvolupament i el progrés de la població.

Aquesta visió es materialitza principalment a través de tres eixos:

1. El mercat de treball
2. La política econòmica i fiscal
3. La política social

7.1.1 El mercat de treball

Introducció d'un salari vital

Aquesta proposta s'exposa a la conferència de l'epidemiòloga Kate Pickett i es basa en un nou tipus de salari mínim, anomenat *living wage* o *salari vital*. Aquest salari mínim està relacionat amb el cost de la vida i amb el preu d'una cistella de béns i serveis que garanteixin uns estàndards mínims de vida digna. La seva quantitat s'ajusta en funció de l'indret on es visqui, i això fa que sigui més precís i realista que el salari mínim estandarditzat a escala nacional.

L'aplicació d'aquest salari vital és especialment popular al Regne Unit, on té molt suport entre la població i la classe política. Es calcula que 5.241 empreses ja paguen aquest salari vital a uns 180.000 treballadors i els resultats que se n'obtenen són molt favorables per a ambdues parts. Als treballadors, l'obtenció d'aquest salari vital els permet atendre els subministraments bàsics per a la vida i també estalviar per al futur. I, pel que fa a les empreses, repercuteix positivament en la seva reputació perquè els treballadors estan més motivats i les relacions entre el personal milloren.

En trobem enfocaments similars arreu del món, com és el cas d'Austràlia. L'any 1996, el Consell Australià dels Sindicats va llançar una versió de salari vital que, actualitzat periòdicament, serveix d'orientació salarial per a les empreses i per als treballadors. I també a Àsia, amb l'Aliança Asiàtica per al Salari Vital, integrada per sindicats i partits a favor dels drets laborals, que promou l'aplicació de salaris dignes per als treballadors de la indústria de la confecció.

I, malgrat que encara no és una pràctica gaire estesa, va creixent el seu interès a escala internacional, en què es reclama que s'apliqui a més empreses, amb l'impuls de les administracions públiques. Per exemple, es proposa que siguin els ajuntaments els qui estableixin aquests salaris vitals com a criteri per avaluar els contractes públics.

En aquest sentit, l'Àrea Metropolitana de Barcelona ja ha començat a treballar en quin hauria de ser el *salari de referència metropolitana*. L'any 2018, va fixar la quantitat de 1.263 € com l'adequada per mantenir una vida digna a l'AMB (Daleph i KSNNet, 2019).

Introducció d'una renda mínima

Una de les estratègies que s'ha debatut més per fer front a les desigualtats creixents arreu del món ha estat l'aplicació d'una renda mínima a la ciutadania. Aquesta mesura s'ha introduït amb perspectives molt diferents, essent-ne les més importants la *renda bàsica universal* (RBU) i la *renda mínima garantida* (RMG).

La *renda bàsica universal* consisteix en un pagament periòdic incondicional a tota la població, independentment de la seva condició laboral i situació personal, que permet cobrir, de manera suficient, les necessitats bàsiques. Per tant, és una mesura que s'aplica en una quantitat igual per a tothom, estigui o no en situació d'ocupabilitat.

En canvi, la *renda mínima garantida* s'adreça a aquelles persones amb ingressos baixos i la quantitat rebuda varia en funció de les necessitats particulars i del cost de la vida a cada país. Per tant, és una mesura que no s'aplica a tothom.

Fins ara, ambdues opcions han comptat amb un suport ampli de l'acadèmia i han estat abordades per molts governs i empreses, partint de la premissa que, per a la seva bona aplicació, cal primer que s'adaptin al context polític, econòmic i social particular de cada país.

Pel que fa a la RBU, un dels projectes més antics és l'anomenat *Mincome*, que es va aplicar l'any 1974 a la petita localitat canadenca de Dauphin, amb una taxa d'immigració baixa i on els ingressos dels ciutadans també eren escassos. Concretament, es va donar a 586 famílies una renda anual de 3.800 dòlars canadencs, amb un impost sobre la renda negatiu en un 50 %. Els resultats principals que se'n van extreure van ser una millora general dels nivells de salut i de benestar social, sense que això anés acompanyat d'un sentiment de culpabilitat, de vergonya, ni comportés una caiguda de la productivitat, ja que tothom n'era beneficiari. D'aquesta manera, l'any 2017 el govern canadenc va replicar el projecte a la ciutat d'Ontario.

Pel que fa a la RMG, el 2017 l'Àrea de Drets Socials de l'Ajuntament de Barcelona va iniciar un projecte pilot, anomenat *B-Mincome* en honor a la iniciativa canadenca, com a reacció a l'augment de la bretxa d'ingressos, que s'havia més que duplicat als darrers cinc anys. Concretament, 1.000 llars dels deu barris de l'Eix Besòs de Barcelona van participar en una prova de renda mínima garantida municipal. El sistema incloïa quatre polítiques passives d'ajut econòmic: limitada, il·limitada, condicional i incondicional, i quatre polítiques actives sociolaborals: un programa d'entrenament i uns plans d'ocupació, un programa d'economia social, un de rehabilitació d'habitatges i un de participació comunitària. Tot i que encara no se'n poden extreure conclusions, s'espera que el projecte ajudi a combatre la pobresa monetària i redueixi la dependència d'aquestes persones dels subsidis. A més, el fet que s'apliquin polítiques molt diverses també permetrà analitzar amb detall quines són més fàcils d'assolir i més efectives, com també els diferents comportaments dels destinataris.

Tots els exemples de què es disposa representen encara una mostra molt reduïda i la majoria s'han implementat només a petita escala. Això implica que les dades encara no són suficients per assegurar la viabilitat i l'eficàcia de la mesura a tota la ciutat i a escala nacional. Caldrà veure com se superen les limitacions derivades de la dificultat de gestió i del seu alt cost econòmic.

Reducció de la jornada laboral a 30 hores setmanals

La jornada de 40 hores setmanals va ser una reivindicació universal i es va fixar com a desig del benestar a la primera meitat del segle xx. Un segle més tard, el context econòmic i social és totalment diferent i, en conseqüència, també ho són les

necessitats de la societat. El canvi tecnològic que estem vivint i l'automatització i la robotització que es produirà en les properes dècades permeten reduir la jornada laboral a 30 hores, a fi que les persones puguin conciliar millor la vida laboral amb la seva vida privada. Això farà que les persones puguin tenir més temps lliure per descansar, cultivar els seus interessos professionals i alhora consumir més, aspectes tots ells que contribueixen progressivament a incrementar el benestar, la qualificació i la productivitat de les persones ocupades.

La reducció de la jornada laboral també té dues conseqüències específiques. D'una banda, pot afavorir la igualtat de gènere, pel fet que les responsabilitats domèstiques podrien ser compartides més fàcilment. D'altra banda, contribueix a reduir les desigualtats de classe entre les persones que es poden permetre treballar menys hores i conciliar altres àmbits de la seva vida privada, i aquelles que depenen totalment del treball.

La viabilitat de l'aplicació d'aquesta mesura depèn de l'afavoriment de les condicions socials, econòmiques i polítiques de cada país. La prova més satisfactòria s'ha donat als Països Baixos, on s'ha aconseguit reduir la jornada laboral a 30 hores setmanals sense afectar la productivitat ni els resultats econòmics, perquè aquesta mesura ha anat acompanyada d'altres iniciatives, orientades a reduir l'atur juvenil, incrementar l'índex d'alfabetització, compartir les responsabilitats laborals, i desenvolupar i enfortir el sentiment de comunitat i el compromís polític, que han contribuït en general a incrementar la satisfacció.

Promoció i afavoriment de la sindicació dels treballadors

Un altre element molt important en la lluita contra les desigualtats ocasionades pel treball és el poder de la sindicació. En efecte, les dades demostren que hi ha una relació molt forta entre el grau de sindicació de la força laboral i el nivell dels ingressos, ja que quan el nivell de sindicació és més baix creix la desigualtat. Els sindicats tenen un impacte important en l'evolució de les societats, les fan més progressistes i la seva activitat té una incidència transcendent en la millora dels salaris, actuant de contrapès als interessos de maximització dels beneficis de les empreses. Tanmateix, els sindicats han de superar alguns esquemes obsolets de representació clientelar i adoptar noves formes, més avançades, democràtiques i transparents, que defensin el bé comú, cercant nous referents que funcionin i que es puguin adoptar.

En aquest sentit, és molt prioritari promoure i incentivar la sindicació dels treballadors precaris, amb contractes temporals o de mitja jornada, perquè no estan representats i són els que estan més desprotegits i més mal retribuïts. Per assolir-ho, cal que els sindicats busquin formes perquè es puguin organitzar i aconseguir que els seus interessos i problemàtiques comuns hi estiguin representats.

Reducció de l'atur juvenil

La població juvenil, d'entre 15 i 24 anys, és, en general, una de les més castigades per la pobresa i les desigualtats en relació amb la població adulta, i això planteja un repte crucial per al benestar i les condicions de vida de les llars del futur. D'entre els fenòmens que influeixen en aquesta situació, la precarietat actual del mercat laboral és especialment significativa a l'hora de determinar les oportunitats de desenvolupament de què poden gaudir, com ara l'emancipació.

La preocupació per l'elevada taxa d'atur juvenil creix especialment arran de la crisi econòmica del 2008, quan l'ocupació juvenil, majoritàriament al sector dels serveis, es redueix tres vegades més que la de la població adulta. Des de llavors, aquest creixement es manté a gairebé tots els països de la UE fins al 2014, quan se'n comença a observar una davallada significativa, i actualment registra una bona recuperació, que millora, fins i tot, l'ocupabilitat del 2018. Tanmateix, la gran excepció a aquesta tendència és Espanya, que sistemàticament ha mantingut els índexs més alts d'atur juvenil de l'OCDE, amb valors del 24,46 % l'any 2008 i del 53,21 % l'any 2014. I, a partir de 2015, tot i reduir-se fins al 32,57 % al 2019,⁴⁵ només és superada per Grècia.

Aquesta situació, que sovint ha estat qualificada d'estructural, es pot explicar per diversos factors. En primer lloc, s'ha observat que manquen moltes posicions de treball que requereixen un nivell de competències que s'ajusti a les que han adquirit els joves graduats universitaris o els qui no tenen experiència laboral. Això fa que, proporcionalment, hi hagi molts joves competint entre ells per les poques places que se'ls ofereixen al mercat. En segon lloc, també és important subratllar la manca d'habilitats o de competències entre el jovent, de manera que el seu grau d'educació és un element determinant per a l'evolució o el desenvolupament d'aquest atur. És a dir, com més alt és el nivell d'educació, menys atur es registra.

La combinació d'ambdós factors és clau per explicar l'alt índex d'atur, però també per evidenciar que el percentatge de joves ocupats sovint estan en llocs de treball per als quals estan sobrequalificats, atès que la majoria són treballs precaris, amb contractes temporals o de jornada parcial, i altament volàtils, sobretot al sector dels serveis. Per tant, en ambdues situacions s'evidenciaria la situació de desavantatge que viuen molts joves, i la seva conseqüència directa en l'increment de la vulnerabilitat i de les desigualtats, en definitiva, les dificultats de poder desenvolupar-se lliurement en la seva etapa adulta. A més, aquesta pèrdua de talent i de capacitats incideix negativament en la capacitat que l'economia assoleixi tota la seva potencialitat pel que fa a la productivitat del capital humà, i li impedeix incrementar el PIB, en tant que es produeix menys i es necessita més benestar.

⁴⁵ OCDE (2020): "Unemployment rate by age group". Disponible a: <https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate-by-age-group.htm#indicator-chart> [Data de consulta: 13 d'octubre de 2020]

Davant d'això, és imprescindible començar a prendre mesures que reverteixin la situació. I una direcció molt encertada és la que plantegen Refrigeri i Aleandri (2012) amb la introducció d'unes polítiques que reformin el sistema educatiu cap a una visió més professionalitzada, promovent un currículum educatiu que s'ajusti a l'estructura del mercat laboral. En l'àmbit europeu, l'any 1997 es va desenvolupar l'Estratègia d'ocupació europea (*European employment strategy*) amb l'objectiu d'oferir formació professional dins el currículum escolar i, fins ara, l'han adaptat amb èxit la majoria dels països escandinaus. De manera similar, una altra opció seria introduir reformes en el sistema de pràctiques estudiantils per tal que fossin de més qualitat. És a dir, que la formació fos útil, tingués una supervisió detallada i, en darrer terme, anés acompanyada d'una petita retribució que permetés als estudiants guanyar experiència per estar més preparats en introduir-se al món laboral.

Identificació i regularització de l'estat dels falsos autònoms

Tot i que la necessitat és una motivació minoritària a l'hora d'esdevenir autònom als països més desenvolupats, moltes persones es veuen forçades a entrar al mercat laboral acceptant unes condicions d'explotació i de coerció. Aquest és el cas dels falsos autònoms, una situació que ha augmentat als darrers temps, amb el creixement i la proliferació d'empreses que manipulen la documentació dels seus treballadors per tal d'obtenir uns beneficis en forma d'evasió d'impostos i evitar les contribucions a la seguretat social. Això vol dir que aquestes persones treballen per a una empresa concreta, però el règim a través del qual s'hi vinculen és el d'autònoms. En conseqüència, aquestes persones estan sotmeses a un risc més alt que si tinguessin un contracte de treball regular, ja que la protecció social que reben, en forma de drets, és molt més limitada. No tenen accés a dies de vacances ni a baixes remunerades, ni tampoc a percebre un salari mínim ni una pensió. Per tant, aquesta situació no beneficia de cap manera el treballador, sinó que el situa en una posició de clara desigualtat i vulnerabilitat.

A l'Estat espanyol, aquesta situació ha adquirit una gran rellevància amb els casos d'empreses com Glovo i Uber i, més recentment, Amazon, que comparteixen l'adopció d'un model laboral de repartiment del seu servei a partir de *riders*⁴⁶ autònoms. Aquest model laboral ha estat objecte de grans debats jurídics i ha estat qüestionat pels propis treballadors i per les inspeccions de treball del Ministeri de Treball. Fins ara, aquestes inspeccions han permès donar d'alta a la Seguretat Social un total d'11.013 treballadors de Glovo, que sol·liciten a l'empresa més de 16,2 milions d'euros per les cotitzacions impagades.⁴⁷

⁴⁶ Paraula anglesa per denominar la persona que condueix.

⁴⁷ 20 minutos (2020): "La ley de 'riders' no se centrará solo en ellos, sino que abarcará a todos los falsos autónomos". Disponible a: <https://www.20minutos.es/noticia/4426492/0/la-ley-de-riders-no-se-centrara-solo-en-ellos-sino-que-abarcará-a-todos-los-falsos-autonomos/> [Data de consulta: 13 d'octubre de 2020]

Gràcies a aquestes actuacions i als processos judicials iniciats per alguns treballadors concrets, al setembre del 2020 el Tribunal Suprem va decidir en contra de les pretensions de Glovo,⁴⁸ en considerar que els seus repartidors actuen com a falsos autònoms quan ho haurien de fer com a assalariats. Aquesta sentència suposa l'inici d'una doctrina que es pot aplicar a la resta d'empreses que segueixen el mateix model laboral, amb l'objectiu de combatre el frau que cometen i garantir els drets laborals de les persones que ocupen. Al mateix temps, confirma la necessitat que els marcs reguladors en l'àmbit laboral s'actualitzin d'acord amb la gran diversitat de treballs que existeixen avui.

En aquest sentit, el juny de l'any passat, el Ministeri de Treball i Economia Social va iniciar la tramitació d'una nova llei que permeti arribar a un acord entre el Govern, els sindicats i les empreses sobre la regulació dels falsos autònoms, amb l'objectiu d'evitar la proliferació del frau laboral a través de les plataformes digitals.

7.1.2 La política econòmica i fiscal

Modificació de l'impost de societats

L'impost de societats (IS) és el tribut que grava anualment la renda neta de les societats i la resta d'entitats jurídiques. És un impost directe, ja que es calcula en funció de la renda obtinguda per la societat. És un impost personal, perquè s'aplica a totes les rendes obtingudes pel contribuent. És proporcional, perquè s'aplica un tipus de gravamen fix (el general és del 30 %) amb independència de la renda. I és periòdic, perquè es calcula anualment.⁴⁹

Les polítiques fiscals que es decideixen implementar segueixen una línia ideològica sovint molt clara, que persegueix uns objectius concrets per a la societat. En aquest sentit, tot i que en teoria es dissenya com un impost proporcional, a la pràctica l'IS no resulta del tot efectiu. D'una banda, perquè possibilita que les empreses multinacionals eludeixin el pagament d'una gran quantitat d'impostos a l'erari públic. Aquest és el cas, entre d'altres, de les societats d'inversió de capital variable (SICAV), una fórmula jurídica que combina la d'una societat anònima i un fons d'inversió, i que a Espanya tributa un irrisori 1 %. D'altra banda, perquè acaba resultant un impost de naturalesa regressiva, atès que, comparativament, les entitats de dimensions més reduïdes són les que acaben pagant més. Això fomenta la tendència "*race to the*

⁴⁸ Aroca, J. (2020): "El Tribunal Suprem declara falsos autònoms els 'riders' de Glovo". *El Periódico*, 23 de setembre. Disponible a: <https://www.elperiodico.cat/ca/economia/20200923/el-tribunal-suprem-declara-falsos-autonomos-els-riders-de-glovo-8124923> [Data de consulta: 13 d'octubre de 2020]

⁴⁹ Generalitat de Catalunya (2020): "Impost sobre societats (IS)". Disponible a: https://canalempresa.gencat.cat/ca/01_que_voleu_fer/02_comencar_un_negoci/07_fiscalitat_de_l_empresa/01_i_mpost_sobre_societats_is#pestanya3 [Data de consulta: 13 d'octubre de 2020]

bottom”,⁵⁰ que en termes globals provoca que l’Estat deixi de recaptar molts diners per sufragar els costos derivats de l’estat del benestar i, en darrer terme, s’acabi perjudicant tota la població, en augmentar les desigualtats respecte d’aquells que acumulen més.

Partint d’aquesta situació, esdevé urgent canviar el model actual, transformant el càlcul que es fa de la base imposable. Actualment, la base imposable es calcula a cada país a partir dels beneficis que declaren les empreses. Amb el nou model, la base imposable es calcularia aplicant el percentatge de vendes de l’empresa en el país sobre els beneficis globals de l’empresa. D’aquesta manera, els beneficis es computarien a escala global i s’evitaria completament el *profit shifting*.⁵¹ Aquesta mesura es pot aplicar tant als àmbits regionals i estatals com als supranacionals, sempre que aquests tinguin competències en la matèria. Actualment, aquest model d’impost de societats s’aplica als estats de Califòrnia i Nova York.

Exempcions fiscals per a les noves empreses i per als autònoms

De la mateixa manera que cal prevenir que les grans empreses eludeixin els pagaments derivats dels seus beneficis, també és important oferir més incentius fiscals per facilitar el creixement i la consolidació de les noves empreses, com a generadores de treball i de riquesa. Aquesta proposta és especialment interessant per a l’Estat espanyol i per a Catalunya, dos mercats que es caracteritzen majoritàriament per una estructura econòmica de petites i mitjanes empreses i autònoms. Segons dades de l’INE,⁵² l’any 2005-2006 es va assolir la xifra rècord de creació d’empreses, amb gairebé 150.000, però des de llavors ha anat baixant progressivament fins arribar al seu mínim l’any 2009, amb un registre de poc més de 78.000 empreses. Posteriorment, fins a l’any 2020, la taxa de creixement ha estat constant però molt moderada –al final del 2019 se situava en 94.000. Per bé que aquestes xifres corresponen a un recompte general de totes les empreses, s’ha volgut agafar com a referència per refermar la necessitat d’impulsar unes polítiques públiques que continuïn fent créixer aquesta tendència, adreçades especialment als que tenen més dificultats.

De fet, la patronal de la micro, petita i mitjana empresa de Catalunya (PIMEC, 2019) ja va incloure aquesta demanda d’entre les múltiples propostes que van enviar als partits polítics amb motiu de les eleccions generals d’abril del 2019. Concretament, es va parlar de: simplificar la tributació dels autònoms, de fomentar la creació de

⁵⁰ Concepte socioeconòmic per descriure la desregularització del mercat de treball, els costos dels negocis, la reducció dels impostos, entre d’altres, amb l’objectiu de retenir o atraure més activitat econòmica en un país. Metafòricament, vol dir “la cursa on es busca el salari més baix que es pot pagar”.

⁵¹ Concepte per definir les estratègies que segueixen les empreses multinacionals a l’hora de pagar l’impost de societats, quan desplacen o declaren els beneficis obtinguts dels països on els impostos són més alts a d’altres amb menys taxes impositives. D’aquesta manera, la base imposable que se’ls aplica es redueix.

⁵² EpData (2020): “Evolución anual de la creación de sociedades mercantiles en España”. Disponible a: <https://www.epdata.es/creacion-sociedades-mercantiles-retoma-senda-crecimiento-subir-08-2018/6b114fc9-8c97-4e19-ac86-6243cc0b38a0> [Data de consulta: 13 d’octubre de 2020]

microempreses a partir dels beneficis fiscals durant els dos primers anys d'activitat, de fomentar la capitalització de les pimes establint exempcions o deduccions en l'IRPF o en l'IS i de fomentar la competitivitat de les pimes a partir d'uns tipus impositius que tinguessin en compte les seves realitats complexes, entre d'altres.

Aquestes demandes van ser recollides en part a l'acord de govern entre el PSOE i Podemos, que va prometre una baixada d'impostos tant als autònoms com a les pimes. La promesa s'ha acabat incloent en els pressupostos generals de l'Estat del 2020 i inclou una rebaixa del 25 al 23 % en l'IS de les pimes i els autònoms, i rebaixar els preus dels productes de primera necessitat que aquests darrers necessiten.⁵³ L'objectiu és oferir tant als autònoms com a les pimes unes quotes proporcionals amb el que facturen, i equilibrar així la desigualtat actual dels tipus impositius que han de suportar, comparats amb els de les grans corporacions.

7.1.3 La política social

Promoció de polítiques d'habitatge social

La importància d'un habitatge assequible i de qualitat per a tothom està reconeguda internacionalment a l'article 25 de la Declaració Universal de Drets Humans de les Nacions Unides de l'any 1948 i s'ha reafirmat més recentment, l'any 2015, amb l'aprovació dels Objectius de Desenvolupament Sostenible. Des d'aquesta perspectiva, un habitatge adequat esdevé un element crucial per a les persones per poder tenir una vida digna, sense el qual altres drets humans no es poden acomplir. La salut, la cohesió social i les necessitats de desenvolupament estan molt influïdes per l'accés i la qualitat de l'habitatge. Tanmateix, malgrat l'evidència, avui encara no es considera un dret que s'hagi de protegir i regular en la majoria dels ordenaments jurídics, com en el cas espanyol.

La conseqüència directa és dependre exclusivament dels preus del mercat, que s'ha demostrat incapaç d'actuar i de revertir les situacions d'injustícia que es generen, com l'especulació financera, que va creixent, o la gran quantitat d'habitatges buits i, paral·lelament, de persones sense llar.

Per aquest motiu, les polítiques d'habitatge constitueixen una mesura amb un gran potencial redistributiu a l'hora d'encarar les desigualtats. Quan aquestes augmenten, molts es refereixen a la manca d'accés a l'habitatge com una causa i alhora una conseqüència importants. Així, les mesures que s'hi apliquen han de partir d'una visió de 360°. Concretament, han d'afavorir l'accés a l'habitatge, assegurar-ne la disponibilitat a preus assequibles per a la majoria de la població i responsabilitzar-se de la seguretat del compromís de retorn.

⁵³ González, A. (2020): "El Gobierno podría bajar los impuestos a los pequeños negocios antes de fin de año". Disponible a: <https://www.autonomosyempreendedor.es/articulo/actualidad/gobierno-podria-bajar-impuestos-pequenos-negocios-antes-fin-ano/20200923155303023068.html> [Data de consulta: 13 d'octubre de 2020]

En aquest sentit, es podria pensar a desenvolupar un sistema hipotecari amb participació pública, com va proposar Joseph Stiglitz. En aquest sistema, el sector públic gestionaria una part del mercat de les hipoteques, amb criteris socials i d'equitat i amb un control més eficient dels compromisos adquirits i de les responsabilitats dels ciutadans. Al mateix temps, generaria altres efectes positius. Atès que és el Govern qui, a través de la seva hisenda, disposa de les millors dades sobre els ingressos i la riquesa dels ciutadans, podria calcular amb més precisió els riscos del crèdit que avui concedeixen els bancs. D'altra banda, la participació pública en el sistema hipotecari aportaria més transparència a la declaració de la riquesa i d'ingressos dels ciutadans, i alhora representaria una font d'ingressos extraordinària per al sector públic. Al seu torn, tots aquests beneficis es podrien destinar a despesa social per tal d'enfortir l'estat del benestar.

Una excepció a la falta de regulació pública del dret a l'habitatge es troba a Catalunya, que actualment compta amb un paquet legislatiu que inclou tres lleis que el protegeixen (Hernández Falagán, 2019): la Llei 18/2007 del dret a l'habitatge, que pretén garantir la funció pública del dret a la propietat; la Llei 24/2015 de mesures urgents per afrontar l'emergència en l'àmbit de l'habitatge i la pobresa energètica, i la Llei 4/2016 de mesures de protecció del dret a l'habitatge de les persones en risc d'exclusió residencial.

I, com a exemple d'un cas d'èxit de les polítiques d'habitatge social a escala municipal, destaca el Pla pel Dret a l'Habitatge a Barcelona 2016-2025 (Hernández Falagán, 2019), nascut amb l'objectiu de combatre la gentrificació creixent de la ciutat. L'any 2015, es va detectar una escassetat important d'habitatge, amb una disponibilitat inferior a l'1,5%, junt amb un encariment dels preus del lloguer i una especulació a l'alça d'aquests preus. Per tal de revertir aquesta situació, es va cercar la participació de tots els actors interessats, com l'Institut Municipal d'Hisenda de Barcelona (IMHAB), propietaris d'immobles i cooperatives d'habitatges, i també d'organitzacions no governamentals, com la PAH, i des del diàleg es va anar teixint un model múltiple i transversal, que inclou una diversitat de mesures i eines que exploren totes les possibilitats pel que fa a l'habitatge, des d'operacions d'habitatge de nova planta fins a la instauració i la consolidació de noves formes de tinença, més enllà del lloguer i de la propietat, o la compra de pisos i d'edificis amb destinació social. Aquesta iniciativa ha resultat tan innovadora i exitosa que ha fet que Barcelona sigui reconeguda com la ciutat espanyola que està fent més per defensar el dret a l'habitatge.

Tarifació social a les escoles bressol municipal

Garantir un accés igualitari i equitatiu als serveis públics hauria de ser una prioritat per a totes les administracions públiques si es volen abordar les desigualtats que persisteixen en la societat. Una manera de fer-ho és adaptar els preus públics a la

renda econòmica de les famílies, ja que aquestes han demostrat ser una porta d'entrada de la pobresa infantil i on es couen i es perpetuen moltes d'aquestes desigualtats, com ara l'educativa. Aquesta última vindria a escenificar les diferents situacions que les famílies afronten amb relació a l'educació dels seus fills i, per tant, la seva capacitat de poder superar els impediments o les dificultats que se'n deriven. Per exemple, la tria de l'escola, l'accés a una escola bressol i a les beques menjador, o una situació de segregació escolar.

Amb l'objectiu de fer-hi front, molts ajuntaments han introduït la tarificació social en diversos serveis públics, establint-ne preus variables d'acord amb els nivells de renda dels usuaris, per tal que el preu no constitueixi una barrera d'entrada. Aquest és el cas de les escoles bressol municipals, un servei molt sol·licitat que sovint acaba expulsant moltes persones per manca d'oferta disponible i pel cost econòmic que implica. Aquesta és una situació preocupant, si es té en compte que es produeix en una etapa que, malgrat no ser d'educació obligatòria, aconsegueix un paper fonamental en l'aprenentatge i en el desenvolupament dels infants, a més d'una funció d'inclusió i de cohesió entre la ciutadania.⁵⁴ En aquest sentit, un cas d'èxit és el de l'Ajuntament de Sant Feliu de Llobregat, que, com tants d'altres,⁵⁵ a partir del curs 2013-2014 va començar a aplicar la tarificació social a les escoles bressol municipals, després de veure que les famílies amb menys renda disponible eren les que es trobaven amb més dificultats a l'hora d'accedir al servei.⁵⁶ Un any més tard,⁵⁷ es va observar que, efectivament, aquelles famílies que van poder accedir al servei per primer cop tenien una capacitat econòmica inferior que les famílies que ja n'eren usuàries, la qual cosa confirmava l'objectiu que tenia aquesta política pública.

Establiment d'una comissió per l'equitat

En l'àmbit institucional, una darrera proposta que pot ajudar a monitorar els avenços o els retrocessos que es fan per combatre les desigualtats, en totes les seves formes, és la creació d'una comissió per l'equitat, integrada per ajuntaments de diverses localitats, que tindria com a objectiu l'anàlisi dels resultats de les polítiques públiques en matèria de desigualtat i, en conseqüència, proposar noves línies d'acció per revertir o enfortir les tendències registrades. L'impacte que podria tenir en la gestió pública seria significativament positiu. Com que hi hauria una àrea dedicada exclusivament a les qüestions de la desigualtat, es tindria més informació i millor sobre l'estat de la qüestió al propi municipi i en comparació amb la resta. I, com que aquesta gestió

⁵⁴ Ajuntament de Barcelona (2020): "El model educatiu de les escoles bressol municipals". *Escoles bressol*. Ajuntament.barcelona.cat. Disponible a: <https://ajuntament.barcelona.cat/escolesbressol/ca/el-model-educatiu-de-les-escoles-bressol-municipals> [Data de consulta: 18 de novembre de 2020]

⁵⁵ Els ajuntaments de Barcelona, del Prat de Llobregat, d'Esparreguera, de Parets del Vallès i de Reus, entre d'altres.

⁵⁶ Ajuntament de Sant Feliu de Llobregat (2020): "Tarificació social". Santfeliu.cat. Disponible a: <https://www.santfeliu.cat/go.faces?xmid=24261> [Data de consulta: 20 de novembre de 2020]

⁵⁷ Ajuntament de Sant Feliu de Llobregat (2014): *Escoles bressol municipals. Curs 2013-2014*. Santfeliu.cat. Disponible a: <https://www.santfeliu.cat/documents/1296764> [Data de consulta: 20 de novembre de 2020]

estaria compartida per més ajuntaments, s'incrementarien els incentius a la cooperació en les bones pràctiques i les actuacions conjuntes, entre d'altres.

7.2 A escala empresarial

Les empreses acompleixen un rol determinant a l'hora de liderar i d'acompanyar moltes de les iniciatives i mesures que poden ajudar a reduir progressivament les desigualtats existents entre la població. D'entre aquestes, les que es consideren més interessants i factibles són les que es poden implementar d'una manera més immediata. Per exemple, les relacionades amb una millor transparència comunicativa de les accions adoptades internament per revertir les situacions de desigualtat que es puguin generar i les que orientades cap a l'exterior a través de la cooperació comunitària.

Incorporació d'indicadors de desigualtat a la memòria de les empreses

Els incentius fiscals o l'obligatorietat d'incorporar indicadors de mesurament de la desigualtat a les empreses poden significar unes mesures molt potents a introduir per assentar internament la importància de revertir les situacions de desigualtat. Les dades poden ser accessibles i esdevenir un altre mecanisme de competència constant entre les empreses. Aquests indicadors haurien de recollir informació sobre les mesures adoptades a dins de les empreses. En aquest sentit, alguns d'aquests serien:

1. La *ràtio salarial* (salari del CEO⁵⁸/salari mitjà), que analitza la diferència quantitativa entre el salari dels alts executius i la resta de treballadors de les empreses. La seva elecció es justifica perquè s'ha detectat un increment progressiu d'aquesta diferència, i aquest és un dels factors clau per entendre l'increment de la desigualtat als països desenvolupats. Aquest fet no tan sols suposa una concentració de la renda d'un país en menys mans, sinó que també repercuteix en l'acumulació del capital i del nivell de poder i influència.

2. La *bretxa salarial de gènere*, que analitza la diferència quantitativa, en termes monetaris, que perceben els homes i les dones per dur a terme les mateixes tasques. Suposa un exercici elemental per avaluar la perpetuació de les desigualtats de gènere en el món laboral. L'any 2015, el primer ministre del Regne Unit, David Cameron, va anunciar que seria obligatori publicar la bretxa salarial de gènere a les empreses de més de 250 treballadors a partir de l'any 2018.⁵⁹

⁵⁸ Anglisme que ha proliferat amb la difusió del concepte *CEO Pay Ratio*. El CEO (*Chief Executive Officer*) seria equivalent al director executiu d'una empresa.

⁵⁹ LSE (2018): "Can mandatory gender pay gap reporting deliver true opportunity for women?" British Politics and Policy at LSE. Disponible a: <https://blogs.lse.ac.uk/politicsandpolicy/mandator-gender-pay/> [Data de consulta: 13 d'octubre de 2020]

3. La *taxa de temporalitat dels contractes*, que analitza el percentatge de persones que treballen a l'empresa amb un contracte temporal, que, per la seva naturalesa, implica una situació de més incertesa i vulnerabilitat i, de retruc, de més desigualtat.

4. La *taxa de parcialitat de la jornada laboral*, que analitza el percentatge de persones amb contracte a temps parcial. Igual que amb la temporalitat, la parcialitat aboca les persones a una precarietat més gran, per la necessitat recurrent de compaginar més d'una feina pel fet que els sous no són suficients, i això acaba provocant més desigualtats.

5. La *taxa d'externalització o de subcontractació*, que analitza el percentatge d'activitat l'empresa que passa a ser realitzada o gestionada per un tercer actor. Tot i que no sempre respon a situacions de desigualtat, aquest indicador pot ser una bona mesura per detectar casos clars en què sí que passa.

Promoció de la universalitat del triple balanç de l'empresa

Amb la voluntat de continuar potenciant la transparència de les empreses pel que fa a les seves bones accions en la lluita contra les desigualtats, es proposa que, paral·lelament, també s'hi introdueixi amb caràcter universal el triple balanç, que consisteix a realitzar i publicar tres balanços anuals. Un balanç econòmic, que inclogui la comptabilitat dels guanys i de les pèrdues. Un balanç mediambiental, que avaluï el compromís i la responsabilitat real de l'empresa amb el medi ambient en tots els seus processos. I un balanç social i de gènere, que suposi una mesura efectiva de la responsabilitat social de l'empresa respecte als seus treballadors, al seu funcionament intern i a la resta de la societat.

Aquesta proposta no està gens allunyada de la realitat, sinó que té un referent proper i recent. L'any 2018, més de noranta empreses espanyoles de tots els sectors van constituir l'associació SANNAS,⁶⁰ amb l'objectiu de fomentar un desenvolupament rendible però que alhora respecti el medi ambient i les persones, promovent entre les empreses el triple balanç econòmic, ecològic i social. Segons aquestes empreses, només des d'aquest equilibri s'aconseguirà que estiguin sanejades.

Potenciació del mercat d'actius

Un element essencial que tradicionalment s'ha criticat a les empreses és la facilitat per emascarar-se i desvincular-se de les preocupacions i de les reivindicacions que sorgeixen a l'esfera social i comunitària. Tanmateix, les empreses esdevenen motors de canvi imprescindibles en qualsevol societat, també per lluitar contra l'exclusió social

⁶⁰ SANNAS (2018): "Un centenar de empresas de todos los sectores se asocian para fomentar un triple balance económico, ecológico y social". *Europa Press*, 11 de juny. Disponible a: <https://www.europapress.es/epsocial/responsables/noticia-centenar-empresas-todos-sectores-asocian-fomentar-triple-balance-economico-ecologico-social-20180611173540.html> [Data de consulta: 13 d'octubre de 2020]

i l'augment de les desigualtats. Per això, cal pensar en mesures que permetin recuperar i forjar aquest compromís més decidit del món empresarial amb les iniciatives d'innovació social, com ara el mercat d'actius. Potenciar aquest model pot servir com a fórmula efectiva per treballar en objectius de cohesió social, a partir de la interacció entre els sectors empresarials i la societat civil. És a dir, el coneixement divers i específic que poden aportar ambdós actors, des de les seves òptiques diferents, ha de permetre identificar les necessitats i els recursos disponibles (recursos humans, equipaments tecnològics, etc...) al servei de propostes d'interès general i social.

8. Conclusions

En aquest informe, s'ha estudiat, de forma comparada, la situació de les desigualtats en una trentena de ciutats d'arreu del món i amb perfils molt diversos, amb l'objectiu de presentar una mostra equilibrada i representativa de les diferències en els nivells de desigualtat que presenten les ciutats, dels factors més determinants que poden desencadenar augments en la desigualtat i de les variables en què la desigualtat té més impacte. Per fer-ho, s'han seleccionat set ciutats d'Àsia, set ciutats d'Àfrica, set ciutats d'Europa, sis ciutats de l'Amèrica del Sud i tres ciutats de l'Amèrica del Nord, però no hi ha cap ciutat d'Oceania. Els criteris que s'han tingut en compte han estat la representació geogràfica equitativa i el fet que aquestes ciutats pertanyessin a l'Associació Metròpolis, amb la qual la Fundació Catalunya Europa col·labora.

Una de les aportacions principals d'aquest estudi és l'esforç per recopilar dades comparables en l'àmbit metropolità. Aquest fet ens ha permès avançar en la construcció d'una base de dades de 25 indicadors metropolitans de desigualtat, que es trobaven dispersos en diferents bases de dades internacionals o no s'havien presentat conjuntament. Alguns d'aquests són: el quocient $s80/s20$, la taxa de suïcidis, la participació electoral metropolitana o el vot a partits xenòfobs. Fruit d'aquest treball, es presenta una anàlisi descriptiva, acompanyada d'uns gràfics de regressió de mínims quadrats (inclosos a l'annex 1) que relacionen les diferents variables amb la desigualtat.

Els resultats obtinguts són una primera aproximació del comportament de les desigualtats en l'àmbit metropolità i plantegen qüestions interessants tant per al camp acadèmic com per al de les polítiques públiques. Concretament, s'ha pogut observar que a la majoria de les ciutats analitzades hi ha una forta correlació entre el PIB per càpita i la desigualtat. Pel que fa als nivells de desigualtat, les ciutats europees són les que presenten un coeficient de Gini més baix, seguides de les ciutats nord-americanes i de les sud-americanes. En canvi, les ciutats africanes i les asiàtiques presenten uns nivells força elevats pel que fa al coeficient de Gini, si bé amb algunes excepcions, com Xangai (Xina), que registra menys desigualtat que la mitjana de les asiàtiques, i Torí (Itàlia), amb més desigualtat que la mitjana de les ciutats europees seleccionades. Uns resultats que difereixen lleugerament dels que s'obtenen per a l'indicador $s80/s20$, molt més sensible als canvis de renda que es produeixen als extrems de la distribució poblacional, és a dir, entre els qui tenen més ingressos i els qui en tenen menys. Així, aquest darrer indica que els nivells de desigualtat entre les ciutats analitzades és molt més heterogeni que el que mostra el coeficient de Gini. Segons el quocient $s80/s20$, les ciutats europees i les nord-americanes són, per aquest ordre, les que presenten menys desigualtats, sobretot les ciutats de Berlín (Alemanya) i Mont-real (Canadà), respectivament. Després, trobem les ciutats asiàtiques, per bé que Xangai figura entre les més desiguals. Finalment, les ciutats de l'Amèrica del Sud són per les que presenten un

nivell més alt de desigualtat de renda, especialment la Ciutat de Mèxic. Per a les set ciutats d'Àfrica seleccionades, la dada d'aquest indicador només està disponible per a la ciutat de Johannesburg.

Pel que fa als factors desencadenants de la desigualtat, cal destacar la influència de la taxa d'atur en la desigualtat. Les ciutats africanes i les ciutats europees registren els nivells d'atur més alts, però tenen uns nivells de desigualtat completament oposats. Una explicació que es proposa és l'existència d'estats del benestar a Europa, que ofereixen prestacions i subsidis d'atur quan les persones es troben en situació de desocupació. Tot i que aquestes ajudes són d'una quantitat inferior al salari rebut, la seva durada en el temps compensa lleugerament l'efecte de l'atur en l'augment de les desigualtats, fet que no succeeix a les ciutats africanes, perquè no disposen d'aquesta estructura pública. En conseqüència, el seu atur és molt elevat, com també ho és el seu nivell de desigualtat. Més enllà de l'atur, el pes de la despesa pública local sobre el PIB o la taxa de patents per cada 10.000 habitants són factors que, paral·lelament, també poden provocar més desigualtats.

Respecte a les conseqüències de les desigualtats, s'observa que les ciutats europees són les que tenen una esperança de vida més alta. Això coincideix amb les tesis de Wilkinson i Pickett (2009), segons els quals els indrets amb menys desigualtat tendeixen a tenir una major esperança de vida. I, també, que la desigualtat incideix molt negativament en altres factors, com la taxa d'homicidis, l'índex d'alfabetització o l'augment de vots a partits de tipus xenòfob i/o d'extrema dreta.

En general, les dades que s'han pogut extreure en aquest informe mostren resultats interessants sobre el comportament de les desigualtats a les ciutats seleccionades. No obstant això, la profunditat de l'anàlisi s'ha vist substancialment limitada per una sèrie de factors.

En primer lloc, per la manca d'una definició consensuada del concepte metròpolis i de la institucionalització del fet metropolità en una part important de les ciutats analitzades. Això ha requerit un esforç material i temporal addicional en la construcció de dades a escala metropolitana. S'ha hagut d'establir una nova metodologia per obtenir dades comparables i, en molts casos, calcular-les agregant les dels diferents territoris que conformen l'àrea metropolitana.

En segon lloc, la manca de dades disponibles a escala metropolitana o local sobre alguns indicadors de desigualtat (com l'*skill premium*, l'obertura comercial, el grau de sindicació o la mobilitat social), unida a la dificultat d'obtenir sèries històriques per a la majoria d'indicadors (excepte en el cas de la participació electoral i el vot a partits xenòfobs), ha impossibilitat fer una anàlisi i extreure unes conclusions acurades de les tendències causals i de les conseqüències que tenen els diferents factors en la desigualtat.

En tercer lloc, la mostra de trenta ciutats analitzades és petita i poc representativa de les diferents realitats, si es té en compte que no s'ha pogut recollir informació de totes elles per a uns quants indicadors. Aquesta limitació s'explica tant pels recursos materials i temporals disponibles com per la necessitat de mantenir l'equilibri geogràfic.

Aquestes tres limitacions remarquen la importància de continuar estudiant el comportament de les desigualtats en l'àmbit de les ciutats, tant des del pla acadèmic com des de l'Administració pública. En aquest sentit, cal dedicar més esforços a recopilar dades més diversificades a escala metropolitana, que facilitin la diagnosi de la complexitat dels problemes de les ciutats, especialment pel que fa a tots els elements que tenen a veure amb les desigualtats. Alhora, una anàlisi més acurada de la realitat faria que es dissenyessin unes polítiques públiques molt més efectives i duradores per combatre aquestes problemàtiques. Un pas important que es vol apuntar en aquesta direcció és la necessitat de promoure la institucionalització metropolitana arreu del món i aprofundir-hi, i destinar més recursos econòmics a la producció massiva i a la difusió d'estadístiques locals i metropolitanes.

Referències utilitzades

- Acemoglu, D. (2003): "Labor- and Capital- Augmenting Technical Change". *Journal of the European Economic Association*, 1 (1): 1-37. Disponible a: <https://doi.org/10.3386/w7544>
- Acemoglu, D. (2003b): "Patterns of Skill Premia". *Review of Economic Studies*, 70(2): 199-230. Disponible a: <https://doi.org/10.1111/1467-937X.00242>
- Alvaredo, Facundo; Atkinson, Anthony B.; Piketty, Thomas; Sáez, Emmanuel (2013): "The Top 1 Percent in International and Historical Perspective". *Journal of Economic Perspectives*, 27(3): 3-20. Disponible a: <https://doi.org/10.1257/jep.27.3.3>
- Atkinson, A. B. (1970): "On the Measurement of Inequality". *Journal of Economic Theory*, vol. 2, p. 244-263.
- Barone, G.; Mocetti, S. (2015): "Inequality and Trust: New Evidence from Panel Data". *Economic Inquiry*, 54(2): 794-809.
- Bechtel, G. G. (2014): "Does Globalization Mitigate Income Inequality?" *Journal of Data Science*, 12(1): 197-215.
- Betz-Georg, H. (2003): "Xenophobia, Identity Politics and Exclusionary Populism in Western Europe". *Socialist Register*, vol. 39, p. 193-210. Disponible a: <https://socialistregister.com/index.php/srv/article/view/5799/2695>
- Boix, Carles (2003): *Democracy and Redistribution*. Nova York: Cambridge University Press.
- Bourguignon, F. (2017): *World changes in inequality: an overview of facts, causes, consequences and policies*. BIS Working Papers, n. 654. Disponible a: <http://www.bis.org/publ/work654.pdf>
- Cardoso, A. R.; Morin, L. P. (2018): *Can Economic Pressure Overcome Social Norms? The Case of Female Labor Force Participation*. Barcelona GSE Working Paper n. 1051. Disponible a: <http://www.iae.csic.es/investigadorsMaterial/a18279154903sp54119.pdf>
- Carranza, R. (2020): *Upper and lower bound estimates of inequality of opportunity: A cross-national comparison for Europe*. ECINEQ WP 2020 n. 511. Disponible a: <http://www.ecineq.org/milano/WP/ECINEQ2020-511.pdf>
- Castells, M. (1995): *La ciudad informacional*. Madrid: Alianza Editorial.
- Castells, M. (2005): *La era de la información: economía, sociedad y cultura*. Madrid: Alianza Editorial.
- Cockerham, W. (2017): *Medical Sociology*. Abingdon: Routledge.
- Cole, L. M.; Cohn, E. S. (2016): "Institutional Trust across Cultures: Its Definitions, Conceptualizations, and Antecedents across Eastern and Western European Nations". *A: Interdisciplinary Perspectives on Trust*, p. 157-176. DOI:10.1007/978-3-319-22261-5_9

- Colomé, F.; Farriols, X.; Garcia-Montes, R. (2020): *Empresa i formació professional: Efectes de 10 anys de crisi (2008-2018) i lliçons per a la prospera*. Barcelona: Consell de Cambres de Catalunya.
- Corak, M. (2012): *Inequality from Generation to Generation: The United States in Comparison*. IZA Discussion Papers n. 9929. Disponible a: <http://hdl.handle.net/10419/142368>
- Dabla-Norris, E.; Kalpana, K. (2015): Causes and Consequences of Income Inequality: A Global Perspective. IMF Staff Discussion Note 15/13, juny, 39 p.
- Dahlgren, G.; Whitehead, M. (2006): *Concepts and principles for tackling social inequities in health: Levelling up Part 2*. Organització Mundial de la Salut.
- Davis, L.; Deole, S. (2017): *Immigration and the Rise of Far-Right in Europe*. ifo DICE Report 4/2017, desembre, vol. 15. Disponible a: <https://www.ifo.de/DocDL/dice-report-2017-4-davis-deole-december.pdf>
- Deaton, A. (1997): *The Analysis of Household Surveys: A Microeconomic Approach to Development Policy*. Johns Hopkins University Press.
- Dew-Becker, I.; Gordon, R. (2008): *Controversies about the Rise of American Inequality: A Survey*. NBER Working Paper, n. 13982. Disponible a: <https://doi.org/10.3386/w13982>
- Domènech, R. (2016). *La desigualdad en España: evolución, causas y políticas*. BBVA Research. III Workshop ANECO. València, 8 de juliol. Disponible a: <https://www.bbva.com/wp-content/uploads/2016/07/PPT-Domenech-Desigualdad-Valencia-8jul2016-1.pdf>
- Etzioni-Halevy, E. (1999): “Élites, inequality and the quality of democracy in ultramodern society”. *International Review of Sociology*, 9(2): 239-250. Disponible a: <https://doi.org/10.1080/03906701.1999.9971310>
- FCE (2020): *La desigualtat a l'àrea metropolitana de Barcelona*. Barcelona.
- Ferreira, F. H. G. (2017): *The Active Ingredient of Inequality*. Disponible a: <http://www.lisdatacenter.org/newsletter/nl-2017-2-im-2> [Data de consulta: 2 de setembre de 2020]
- Foresti, M. (2020): “El balanç econòmic de les migracions”. Més informació a: <https://www.odi.org/experts/133-marta-foresti> [Data de consulta: 10 de gener de 2021]
- Godoy, A.; Reich, M. (2019): *Minimum Wage Effects in Low-Wage Areas*. IRLE Working Paper, 106-19. Disponible a: <https://irle.berkeley.edu/minimum-wage-effects-in-low-wage-areas/>
- Goerlich, F. J.; Villar, A. (2009): *Desigualdad y bienestar social: De la teoría a la práctica*. Fundación BBVA. Disponible a: https://www.fbbva.es/wp-content/uploads/2017/05/dat/DE_2009_IVIE_desigualdad_bienestar.pdf
- Guerra, J. R. (2011): “*Divided We Stand* o la elusión de las causas profundas (y de las

- conclusiones pertinentes) del intenso crecimiento de la desigualdad”. *Revista Española de Sociología*, 20(2011): 151-161.
- Hernández Falagán, D. (2019): *Innovació en habitatge assequible. Barcelona 2015-2018*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, p. 15. Disponible a: https://ajuntament.barcelona.cat/barcelonallibres/sites/default/files/publicacions_fitxers/pdf_indexat_innovacio_habitatge_barcelona_cat.pdf
 - Jaumotte, F.; Osorio Buitron, C. (2015): “POWER from the PEOPLE”. *Finance & Development*, març, p. 29-31. Fons Monetari Internacional. Disponible a: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2015/03/pdf/jaumotte.pdf>
 - Kriekhaus, J.; Son, B.; Bellinger, N. M.; Wells, J. M. (2014): “Economic Inequality and Democratic Support”. *The Journal of Politics*, 76(1): 139-151. Disponible a: <https://www.journals.uchicago.edu/doi/10.1017/S0022381613001229>
 - Lasswell, H. D. (1958): *Politics: Who gets what, when, how*. Nova York: Meridian Books.
 - London School of Economics and Political Science (2018): *Metropolitan Indicators*. Londres: LSE, p. 13-14.
 - Maio, F. G. de (2007): “Income Inequality Measures”. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 61(10): 849-852.
 - Martínez García, J. S. (201): “*Divided We Stand: La desigualdad según la OCDE*”. *Revista Española de Sociología*, 20: 141-150.
 - OCDE (2011): *Divided We Stand. Why Inequality Keeps Rising*. OCDE. Disponible a: <http://www.rrojasdatabank.info/dividedwestand2011.pdf> [Data de consulta: 10 de setembre de 2020]
 - OCDE (2012): “Inequality in Labour Income – What Are Its Drivers and How Can It Be Reduced?” *OECD Economic Department Policy Notes*, n. 8, gener. Disponible a: <http://www.oecd.org/tax/public-finance/49417273.pdf>
 - OCDE (2013): “Defining regions and functional urban areas”. A: *OECD Regions at a Glance 2013*. París: OECD Publishing. Disponible a: https://doi.org/10.1787/reg_glance-2013-47-en
 - OCDE (2015): *In It Together: Why Less Inequality Benefits All*. OCDE. Disponible a: <https://www.oecd.org/social/in-it-together-why-less-inequality-benefits-all-9789264235120-en.htm> [Data de consulta: 10 de setembre de 2020]
 - Ottaviano, G. I. P., et al. (2006): *Rethinking the Effects of Immigration on Wages*. NBER Working Paper, 12497.
 - PIMEC (2019): *Propuestas de PIMEC a los partidos políticos con motivo de las elecciones generales del 28 de abril de 2019*, p. 5-7. Disponible a: https://www.pimec.org/sites/default/files/propostes_pimec_eleccions_generals_28_d_abril_de_2019_cast_ok.pdf
 - Roemer, J. (2002): “Equality of opportunity: A progress report”. *Social Choice Welfare*, 19, p. 455-471. Disponible a: <https://doi.org/10.1007/s003550100123>

- Rothstein, B. (2018): "How the trust trap perpetuates inequality". *Scientific American*, 1 de novembre. Disponible a: <https://www.scientificamerican.com/article/how-the-trust-trap-perpetuates-inequality/>
- Sassen, S. (2000): *La Ciudad Global: Nueva York, Londres, Tokio*. Buenos Aires: Eudeba.
- Stiglitz, J. E.; Sen, A.; Fitoussi, J. P. (2010): *Mismeasuring Our Lives: Why GDP doesn't add up*. The New Press.
- Stiglitz, J. E. (2013): "Inequality Is a Choice". *New York Times*, 15 d'octubre, p. 36-37. Disponible a: http://www.wilkesdemocrats.com/uploads/3/2/7/8/3278229/inequality_is_a_choice.pdf
- Stiglitz, J. E. (2015): *Rewriting the Rules of the American Economy: An agenda for growth and shared prosperity*. WW Norton & Co.
- Tataré, M.; García-Montes, R. (2018): *Metodologia Re-City: Repte desigualtat*. Barcelona: Fundació Catalunya Europa.
- Therborn, G. (2015): *La desigualdad mata*. Madrid: Alianza Editorial.
- Thomassen, J. (2000): "Opinions about political issues". A: *European Social Survey*, cap. 5. Disponible a: https://www.europeansocialsurvey.org/docs/methodology/core_ess_questionnaire/ESS_core_questionnaire_political_issues.pdf
- UNAM (2019): *Racismo y xenofobia, gérmenes de otros problemas igualmente graves*. Dgcs.unam.mx. Disponible a: https://www.dgcs.unam.mx/boletin/bdboletin/2019_784.html [Data de lectura: 13 de maig de 2020]
- Uslaner, E. (2014): *Corruption, Inequality and Trust*. Disponible a: https://www.researchgate.net/profile/Gert_Svendsen/publication/228428789_Corruption_inequality_and_trust/links/02e7e52136e1764f9b000000.pdf
- Wallerstein, I. (1989): *The Modern World-System III*. Academic Press. San Diego.
- Wallerstein, I. (2005): *Análisis de sistemas-mundo: una introducción*. Mèxic: Siglo XXI Editores.
- Wilensky, Harold L. (1998): *Migration and Politics: Explaining variation among rich democracies in recent nativist protest*. IRLE Working Paper n. 87-98. Disponible a: <http://irle.berkeley.edu/workingpapers/87-98.pdf>
- Wilkinson, R. G.; Pickett, K. E. (2006): "Income inequality and population health: A review and explanation of the evidence". *Social Science & Medicine*, vol. 62, p. 1768-1784. Disponible a: <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2005.08.036>
- Wilkinson, R.; Pickett, K. (2009): *The Spirit Level*. Bloomsbury Press.

- Zapata-Barrero, R.; Rubio-Carbonero, G. (2014): *Monitoring xenophobic political discourses: a pilot study in Catalonia*. Barcelona: GRITIM-UPF Policy Series, n. 2. Disponible a:
<https://www.upf.edu/documents/3329791/3455370/gritimps2.pdf/f0833b51-b7aa-4708-8be1-b2335afdf874>

ANNEX: Causalitat i perfils de metròpolis

Annex 1. Models i anàlisi amb regressions

Aquest annex inclou, en el mateix ordre que l'informe, una anàlisi de regressió per a cadascun dels indicadors seleccionats per a la realització d'aquest estudi i la seva relació amb la desigualtat, utilitzant com a criteri de mesura el coeficient de Gini. Concretament, s'aplica el mètode dels mínims quadrats als cinc indicadors del context, als set indicadors dels factors desencadenants i als catorze indicadors de les conseqüències. Prenent com a referència el valor estadístic de l' R^2 ,⁶¹ es pot obtenir una noció general de l'existència o no d'una relació causal entre ambdós indicadors. És a dir, si expliquen o són conseqüència del nivell de desigualtat existent a les diferents ciutats.

Els resultats que es presenten són limitats perquè la mostra amb què es treballa sovint és molt petita, de menys de trenta ciutats, i això fa que no se'n puguin extreure conclusions gaire definitives.

1.1 Indicadors de context

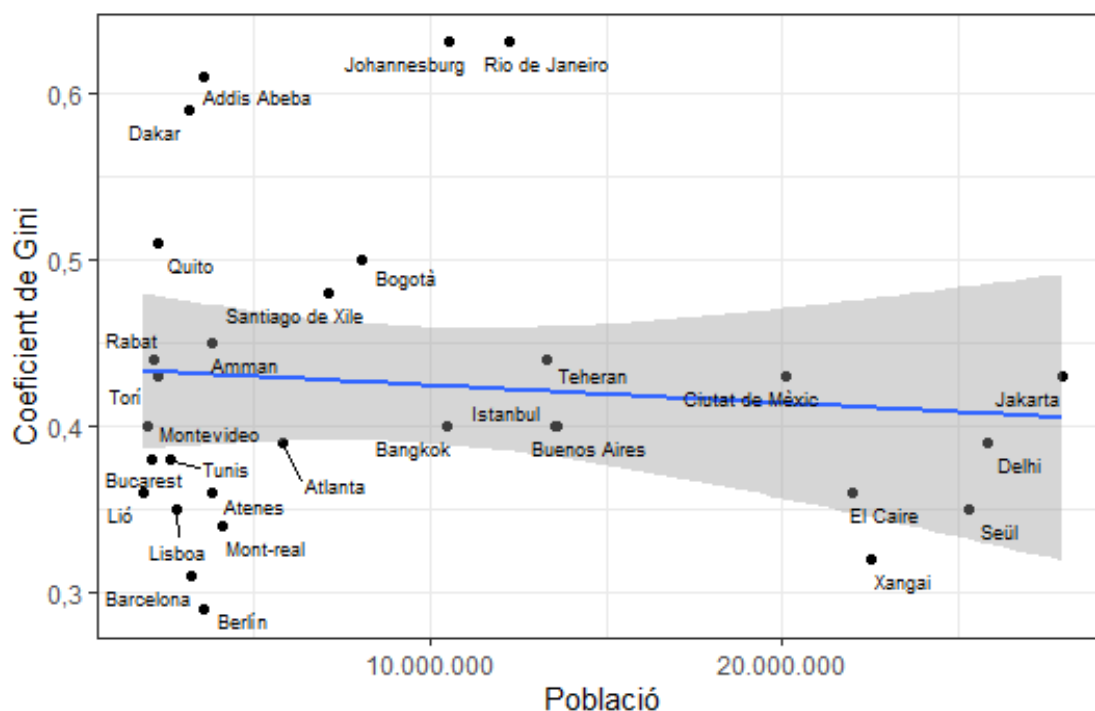
Aquest primer subapartat inclou l'anàlisi d'un seguit d'indicadors de context que permeten obtenir una primera imatge de la situació socioeconòmica de les diferents ciutats analitzades, i descartar relacions espúries entre aquestes variables i la desigualtat.

Població i desigualtat

El gràfic 1.1.a mostra la relació entre la quantitat de població d'una ciutat i la desigualtat que hi pugui haver, a partir del coeficient de Gini. No s'hi observa una relació significativa, per la inclinació de la recta i la dispersió de les ciutats fora d'aquesta. L' R^2 és 0, cosa que indica que la mida de la població no explica, en cap cas, el grau de desigualtat.

⁶¹ Eina estadística que s'utilitza en els models de regressió per conèixer el grau d'explicació que la variació de la variable independent tindrà sobre la variable dependent. El seu resultat varia entre 0 i 1. Com més proper a 1 se situa, més ajustat està el model i, per tant, la variació de la variable independent explica tota la variació de la variable dependent. Ambdues es troben perfectament relacionades. En canvi, si el resultat és més proper a 0, això vol dir que el model no s'ajusta, és a dir, que la variable independent no explica en cap proporció la variació que pugui experimentar la variable dependent.

Gràfic 1.1.a. La població a les ciutats i el coeficient de Gini en la desigualtat de



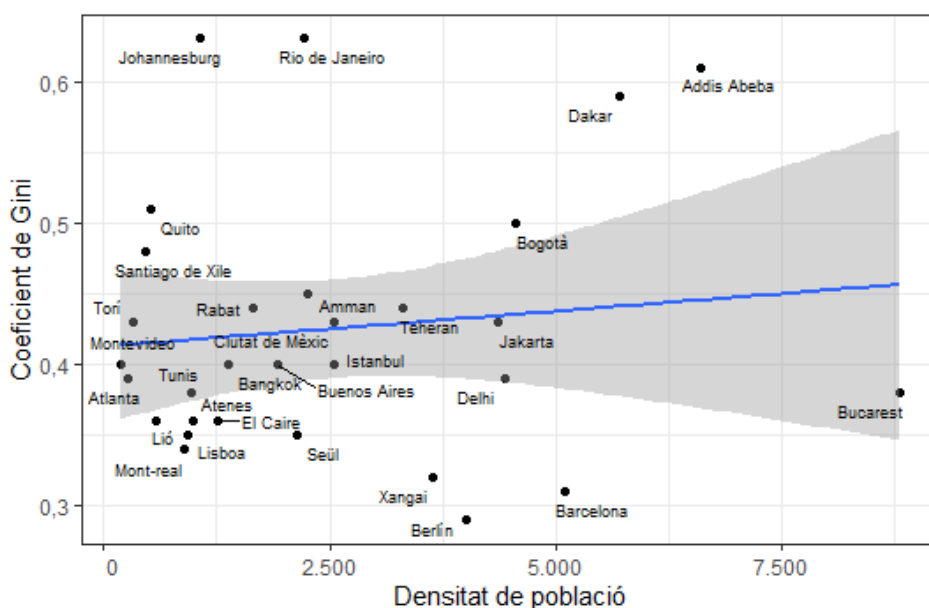
recursos

Font: Elaboració pròpia. R2 = 0,00

Densitat de població i desigualtat

El gràfic 1.1.b mostra la relació entre la concentració de població a les ciutats i el nivell de desigualtat de recursos que s’hi poden donar, a partir del coeficient de Gini. No s’observa una relació significativa entre ambdós indicadors, per la dispersió de les ciutats fora de la recta. L’R2 també és molt petita, de 0,02, cosa que indica que la concentració de població a les ciutats no seria un factor explicatiu de la desigualtat que hi ha en elles.

Gràfic 1.1.b. La densitat de població a les ciutats i el coeficient de Gini en la



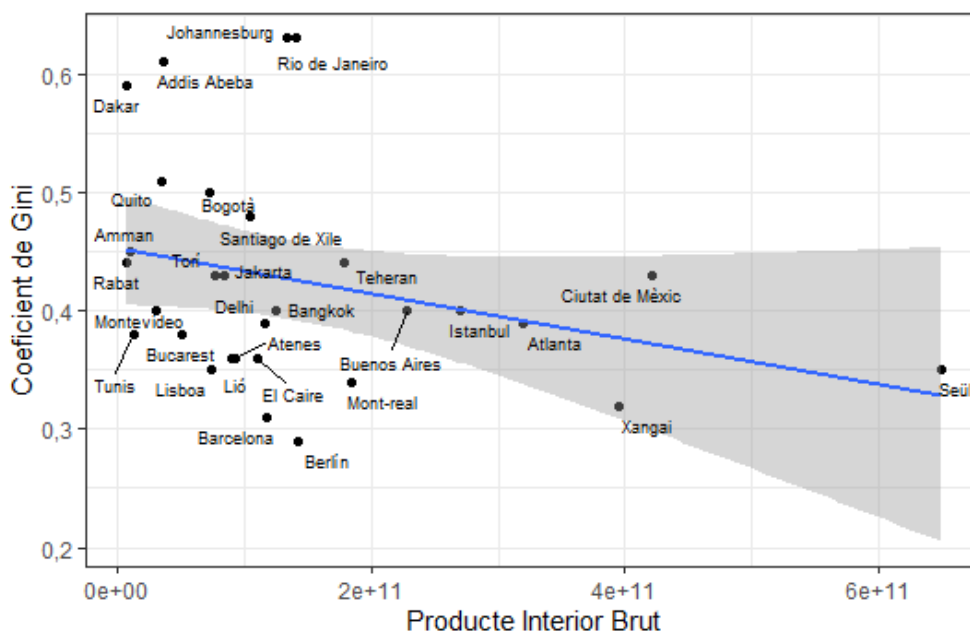
desigualtat de recursos

Font: Elaboració pròpia, $R^2 = 0,02$

PIB i desigualtat

El gràfic 1.1.c mostra la relació entre el producte interior brut d'una ciutat i el nivell de desigualtat de recursos que hi pugui haver, a partir del coeficient de Gini. Amb la regressió, s'hi aprecia una lleu relació, ja que les ciutats amb un més PIB per càpita tendeixen a tenir un nivell més baix de desigualtat. Moltes de les ciutats se situen a prop de la recta, fet que també confirma l' R^2 de 0,06.

Gràfic 1.1.c. El producte interior brut a les ciutats i el coeficient de Gini en la



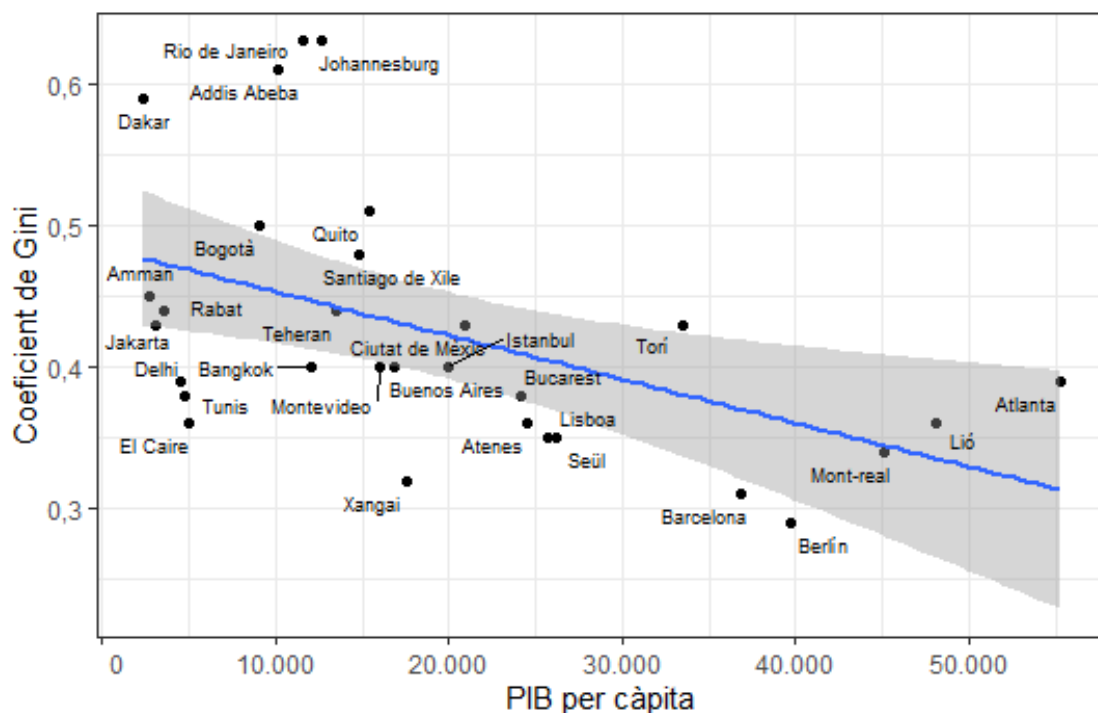
desigualtat de recursos

Font: Elaboració pròpia, $R^2 = 0,06$

PIB per càpita i desigualtat

El gràfic 1.1.d mostra la relació entre el producte interior brut per càpita i el nivell de desigualtat que hi pot haver en una ciutat, a partir del coeficient de Gini. La regressió explica una relació poc significativa, amb un R^2 de 0,2. Això vol dir que moltes de les ciutats que tenen un PIB per càpita força semblant presenten uns nivells de desigualtat diversos. És el cas, per exemple, de Xangai i Quito.

Gràfic 1.1.d. El producte interior brut per càpita a les ciutats i el coeficient de Gini en



la desigualtat de recursos

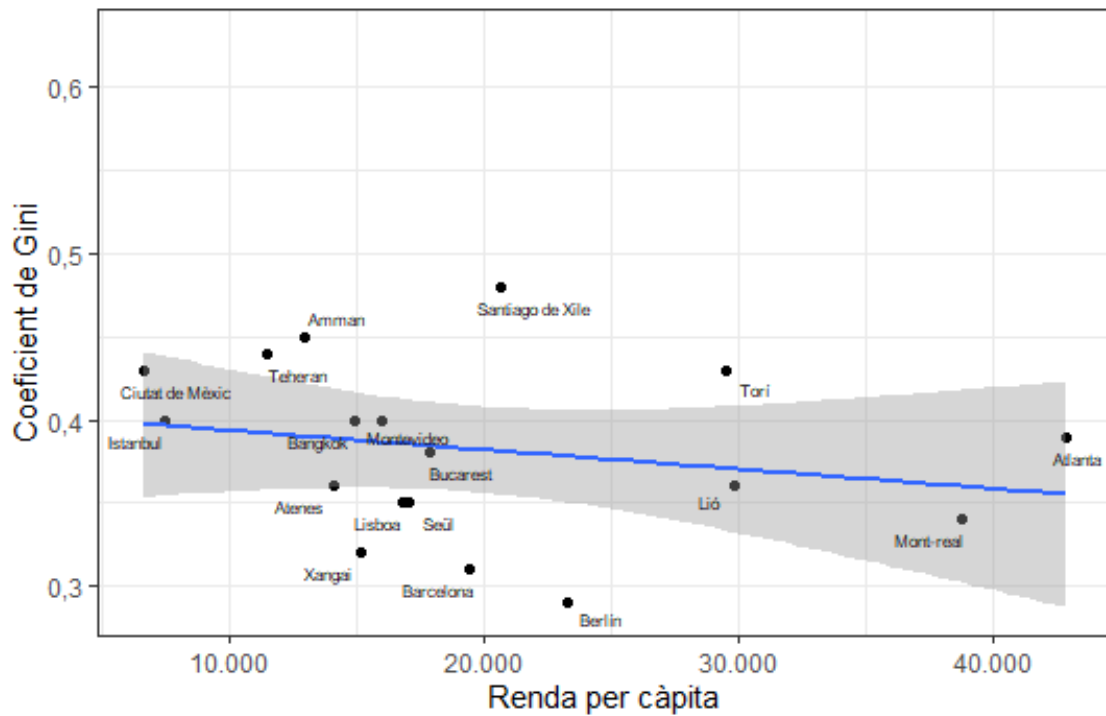
Font: Elaboració pròpia, $R^2 = 0,2$

Ingrés per càpita i desigualtat

El gràfic 1.1.e mostra la relació entre l'ingrés per càpita i el nivell de desigualtat que hi pot haver en una ciutat, a partir del coeficient de Gini. La regressió no explica una relació significativa, ja que les ciutats no s'ajusten a la recta i l' R^2 és molt petit, de 0,02. Aquest fet és recalable, pel fet que, quan vàrem analitzar la relació entre les variables de context i els nivells de desigualtat als 36 municipis que conformen l'àrea

metropolitana de Barcelona, varem veure que la renda per càpita era l'indicador que explicava la majoria de les diferències en el nivell de desigualtat entre els municipis.

Gràfic 1.1.e. L'Ingrés per càpita a les ciutats i el coeficient de Gini en la desigualtat de



recursos

Font: Elaboració pròpia, R2 = 0,05

1.2 Desencadenants

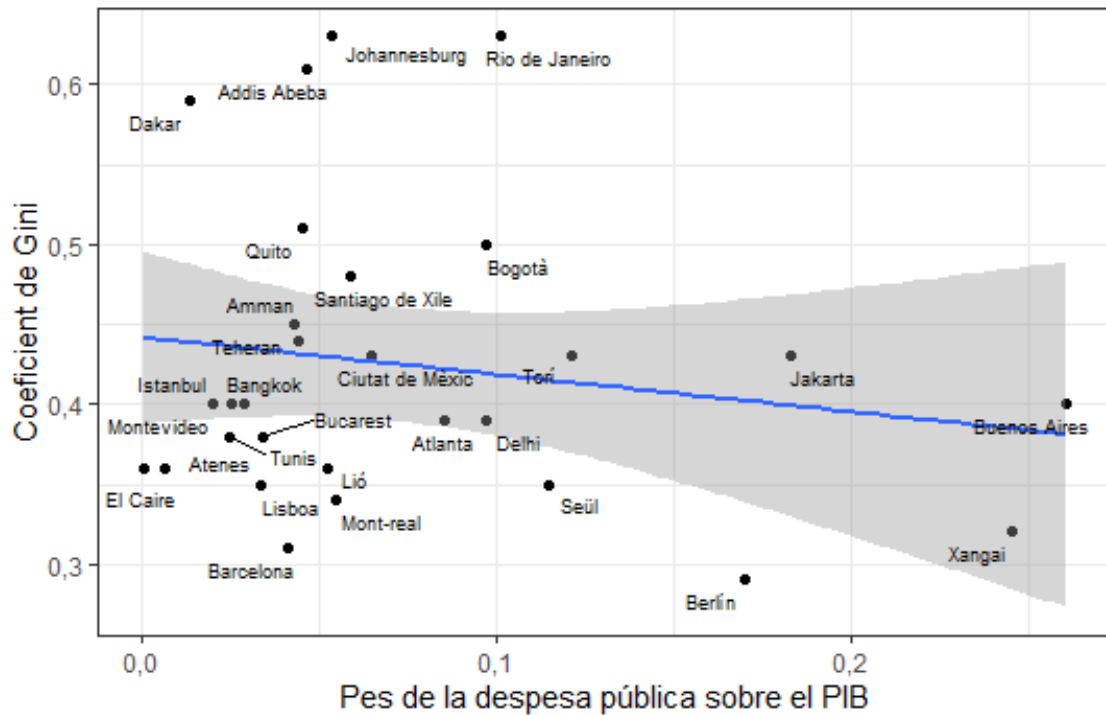
Aquest segon subapartat inclou l'anàlisi de regressió dels diferents indicadors, agrupats en les quatre subdimensions que conformen l'apartat de factors desencadenants de la desigualtat.

1.2.1 Política i governança

Pes de la despesa pública local sobre el PIB i desigualtat

El gràfic 1.2.a mostra la relació entre el pes de la despesa pública local sobre el PIB i el nivell de desigualtat a les ciutats, a partir del coeficient de Gini. La regressió mostra una relació que no és significativa, ja que molt poques ciutats s'ajusten a la recta. A més, l'R2 és de 0,02.

Gràfic 1.2.a. El pes de la despesa pública local sobre el PIB de les ciutats i el coeficient



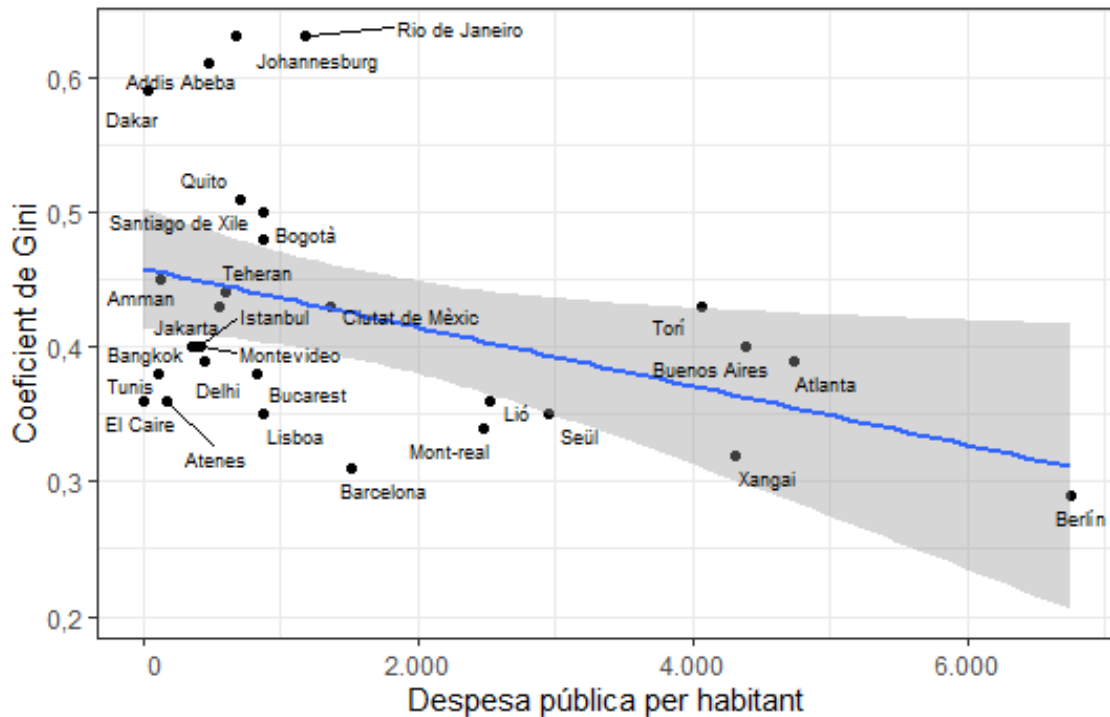
de Gini en la desigualtat de recursos

Font: Elaboració pròpia, R2: 0,02

Pes de la despesa pública local per habitant sobre el PIB i desigualtat

El gràfic 1.2.b mostra la relació entre el pes de la despesa pública local per habitant sobre el PIB i la desigualtat, a partir del coeficient de Gini. La regressió és significativa i inversament proporcional, amb un coeficient de correlació de -0,40 i un R2 de 0,158. Per tant, es podria apuntar que una despesa pública més gran per càpita a escala metropolitana influeix en una menor desigualtat d'ingressos al territori. Els casos paradigmàtics són Berlín i Dakar. Mentre que la primera registra la despesa pública més alta per càpita de les ciutats analitzades, amb 6.755,3 dòlars, també presenta el coeficient de Gini més baix, d'un 0,35. En canvi, Dakar té la despesa pública per càpita més baixa, d'uns 32 dòlars, junt amb El Caire, i un coeficient de Gini dels més alts, de gairebé 0,6. També permet identificar diferències respecte l'indicador anterior. Per la seva banda, Barcelona presentava una despesa pública sobre el PIB de les més baixes, però la seva despesa per càpita està molt per sobre de la majoria.

Gràfic 1.2.b. El pes de la despesa pública local per habitant i el coeficient de Gini en la



desigualtat de recursos.

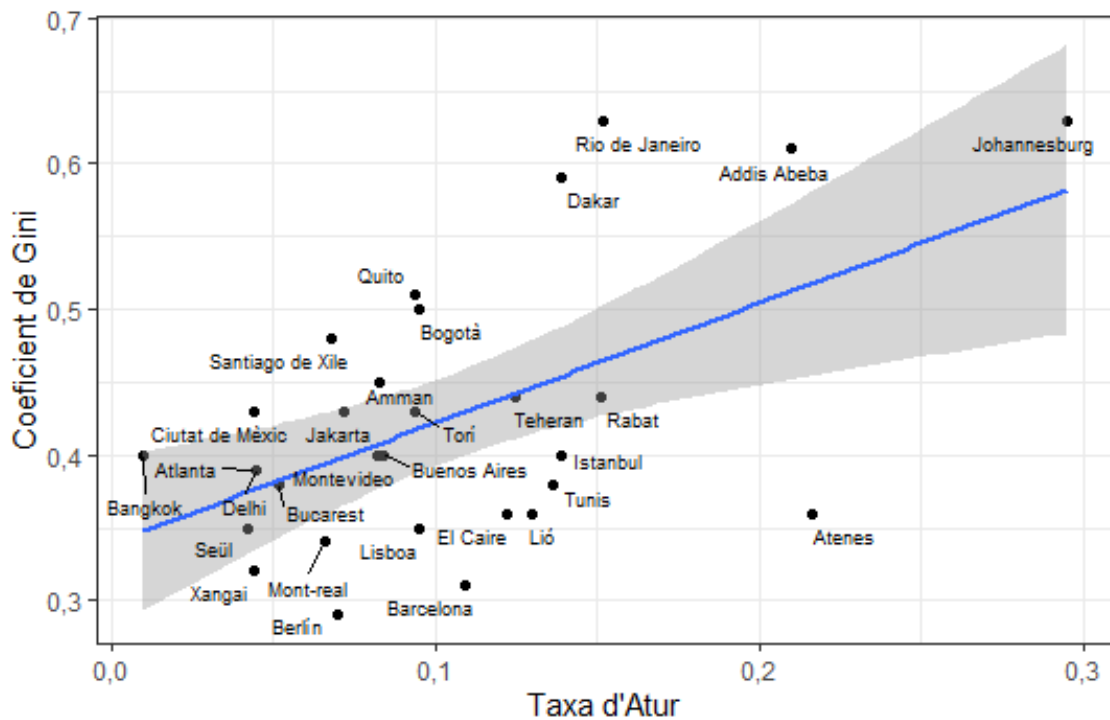
Font: Elaboració pròpia, R2: 0,158

1.2.2 Estructura econòmica

Taxa d'atur i desigualtat

El gràfic 1.2.c mostra la relació entre la taxa d'atur i el nivell de desigualtat a les ciutats, a partir del coeficient de Gini. La regressió és lleugerament significativa, amb un R2 del 0,266. Així, el fet que una taxa d'atur més alta generalment impliqui més desigualtat d'ingressos es podria explicar perquè els ingressos de la majoria de la població depenen estrictament del salari. L'existència de més atur amplifica la bretxa d'ingressos entre la població i, d'aquesta manera, augmenta la desigualtat.

Gràfic 1.2.c. La taxa d'atur a les ciutats i el coeficient de Gini en la desigualtat



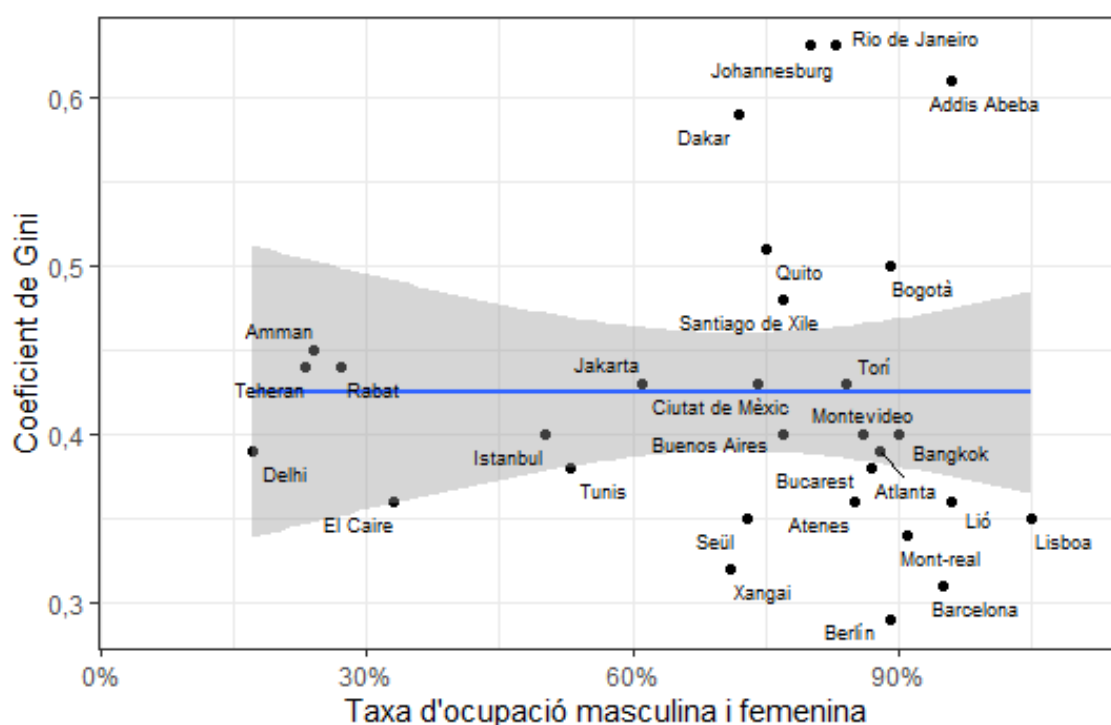
d'ingressos

Font: Elaboració pròpia, R2: 0,266

Taxa d'ocupació femenina i desigualtat

El gràfic 1.2.d mostra la relació entre la taxa d'ocupació femenina i el nivell de desigualtat, a partir del coeficient de Gini. Es pot observar que la relació no és significativa, ja que la majoria de valors no s'ajusten a la recta i l'R2 és de 0,001. És a dir, independentment de la desigualtat que presentin les diverses ciutats, la majoria d'elles tenen una taxa d'ocupació femenina superior al 60 %. Barcelona obté molt bona puntuació en aquest indicador, amb una taxa d'ocupació femenina superior al 90 % i un coeficient de Gini dels més baixos, per darrere de Berlín.

Gràfic 1.2.d. La taxa d'ocupació femenina a les ciutats i el coeficient de Gini en la



desigualtat de recursos

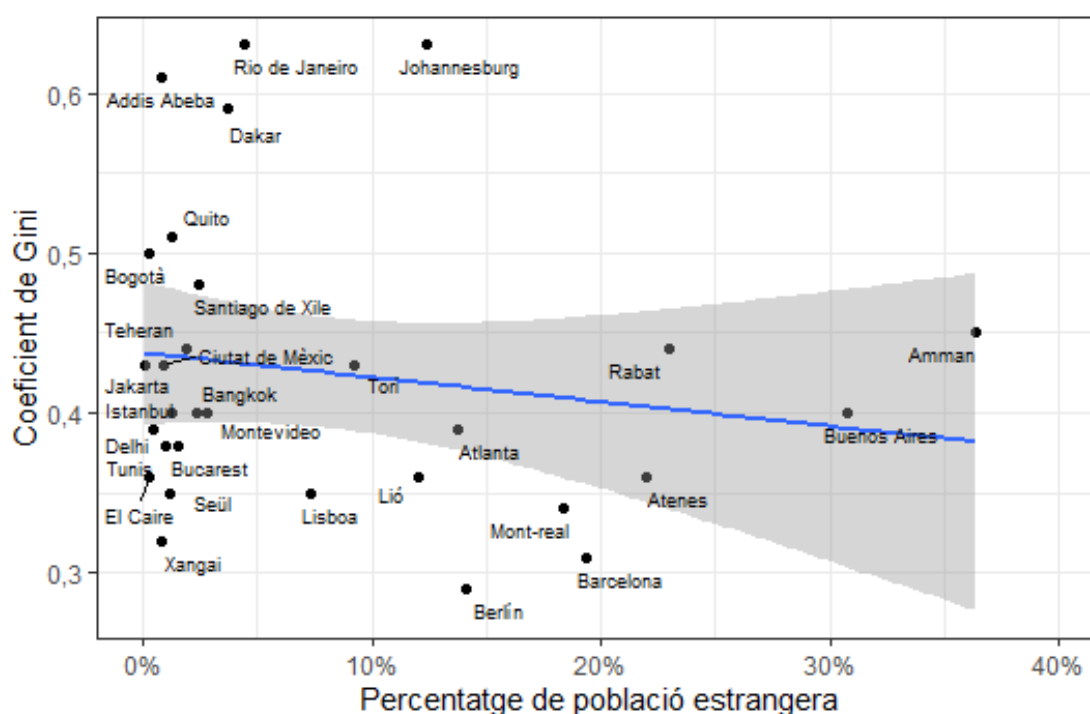
Font: Elaboració pròpia, R2: 0,001

1.2.3 Globalització

Percentatge de població estrangera i desigualtat

El gràfic 1.2e mostra la relació entre el percentatge de població estrangera i el nivell de desigualtat, a partir del coeficient de Gini. S'hi observa una relació no significativa, ja que la majoria de les ciutats no s'ajusten a la recta. L'R2 també és petit, amb un valor de 0,039. Així, la majoria de les ciutats observades es concentren a l'entorn d'un percentatge de població estrangera que no arriba al 10 %, independentment dels nivells de desigualtat que presentin. Per a aquest indicador, Barcelona obté també un resultat força positiu, amb un percentatge de població estrangera de gairebé el 20 % i uns nivells de desigualtat molt baixos, només superats per Berlín.

Gràfic 1.2.e. El percentatge de població estrangera a les ciutats i el coeficient de Gini



en la desigualtat de recursos

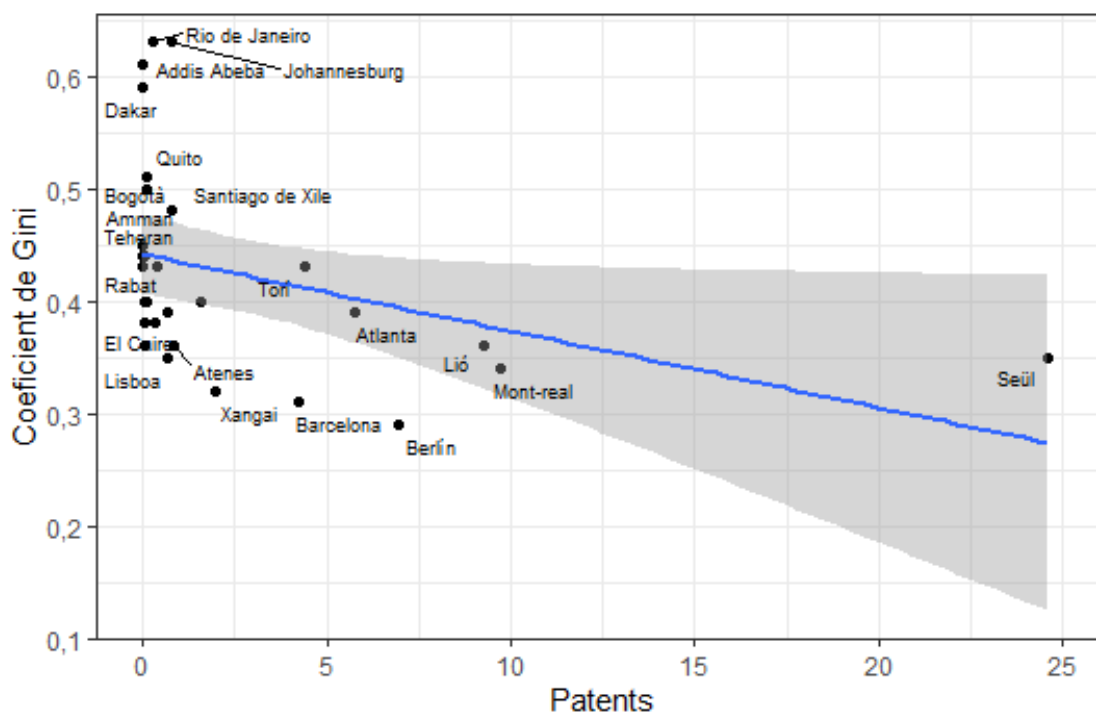
Font: Elaboració pròpia, R2: 0,0

1.2.4 Canvi tecnològic i innovació empresarial

Taxa de patents per cada 10.000 habitants i desigualtat

El gràfic 1.2.f mostra la relació entre la taxa de patents per cada 10.000 habitants i el nivell de desigualtat, a partir del coeficient de Gini. S'hi pot observar una relació poc significativa, ja que la majoria de les ciutats no s'ajusten a la recta. L'R2 també indica el mateix, amb un valor de 0,106. És a dir, les ciutats presenten unes taxes de patents força similars, malgrat presentar nivells de desigualtats diversos. A més, igual que per a la majoria d'indicadors, les ciutats de Johannesburg, Rio de Janeiro, Dakar i Addis Abeba presenten uns valors molt dispersos i no representatius. Per la seva banda, la ciutat de Lió, amb un coeficient de Gini similar als de Seül o Lisboa, obté una taxa de patents superior al 10 %.

Gràfic 1.2.f. La taxa de patents per cada 10.000 habitants i el coeficient de Gini en la



desigualtat de recursos

Font: Elaboració pròpia, R2: 0,11

1.3 Conseqüències

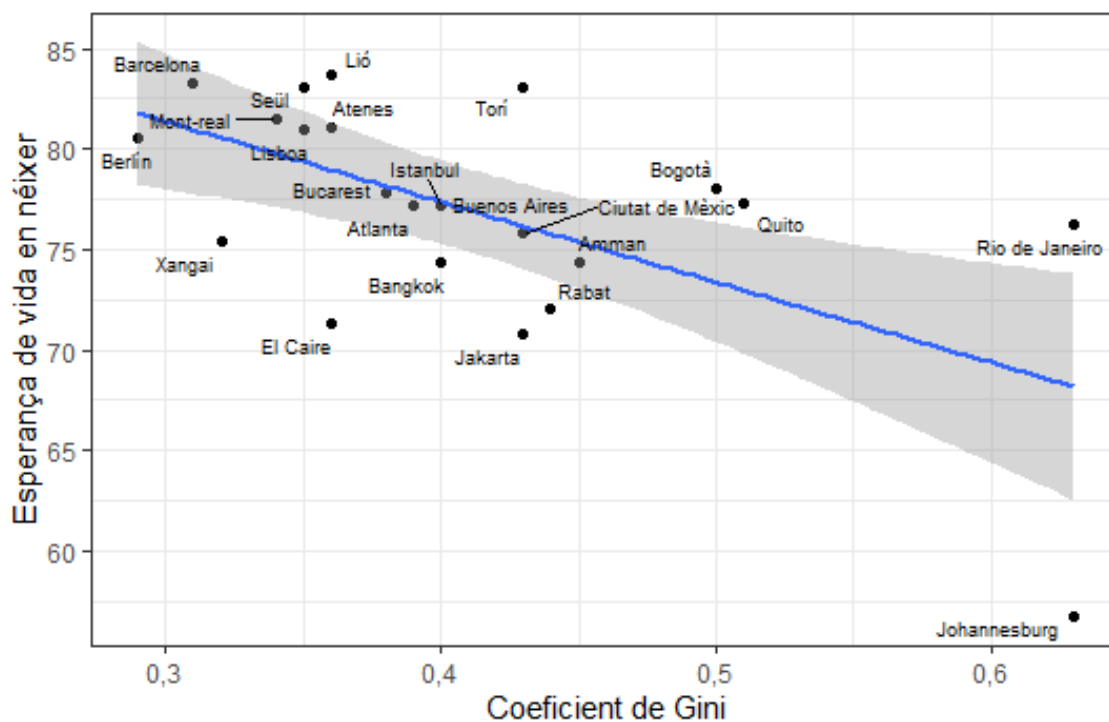
Aquest tercer subapartat inclou l'anàlisi de regressió dels diferents indicadors, agrupats en les sis subdimensions que conformen l'apartat de conseqüències de la desigualtat.

1.3.1 Salut

Esperança de vida i desigualtat

El gràfic 1.3.a mostra la relació entre l'esperança de vida i el nivell de desigualtat, a partir del coeficient de Gini. S'hi pot observar una relació significativa, per l'ajust de les ciutats a la recta i perquè l'R2 presenta un valor de 0,34. Per tant, la desigualtat viscuda a les ciutats tindria influència en els nivells d'esperança de vida que s'hi visquin, essent les ciutats amb menys desigualtat d'ingressos les que tenen una esperança més gran de vida en néixer. Aquest fet confirma les conclusions de Wilkinson i Pickett en l'àmbit urbà.

Gràfic 1.3.a. L'esperança de vida a les ciutats i el coeficient de Gini en la desigualtat



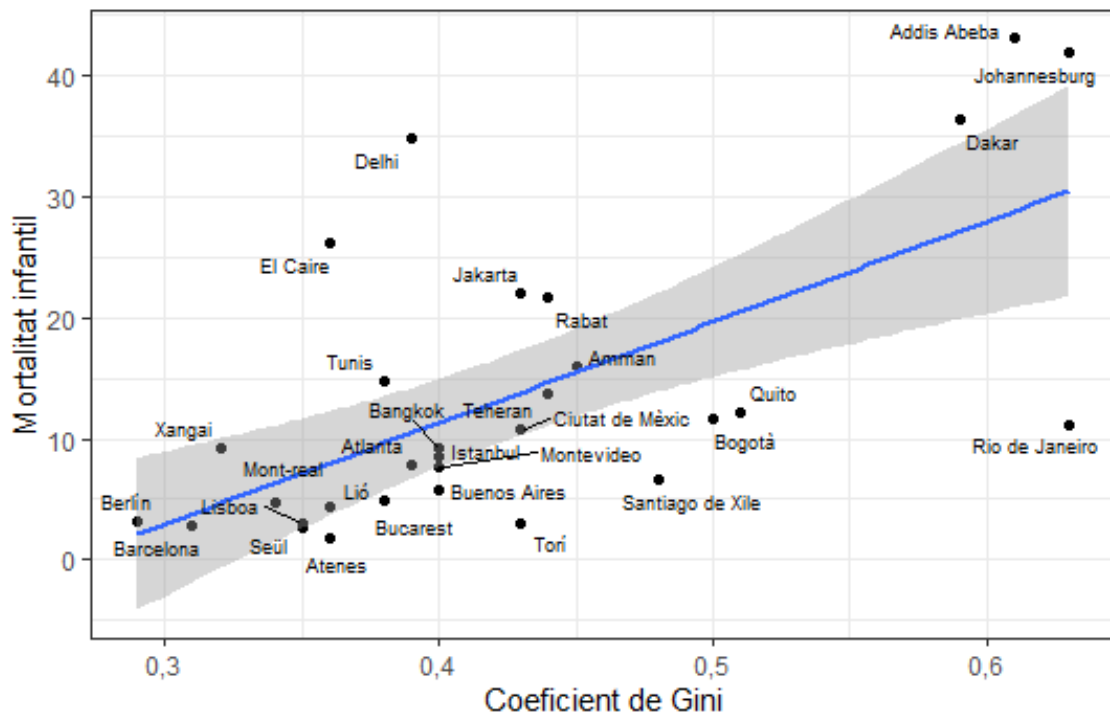
de recursos

Font: Elaboració pròpia, $R^2 = 0,34$

Taxa de mortalitat infantil i desigualtat

El gràfic 1.3.b mostra la relació entre la taxa de mortalitat infantil i el nivell de desigualtat, a partir del coeficient de Gini. S'hi observa una regressió significativa, donat l'ajust de gran part de les ciutats a la recta. L' R^2 també ho demostra, amb un valor de 0,4. Per tant, la desigualtat podria ser un factor explicatiu de la mortalitat infantil a les ciutats seleccionades, atès que les que presenten menys desigualtat d'ingressos són les que registren menys mortalitat infantil. Aquest fet confirma les conclusions de Wilkinson i Pickett en l'àmbit urbà. De nou, Dakar, Addis Abeba, Rio de Janeiro i Johannesburg presenten valors molt dispersos, igual que Delhi. Per a aquest indicador, Barcelona obté el millor resultat, amb el valor de mortalitat infantil més baix.

Gràfic 1.3.b. La mortalitat infantil a les ciutats i el coeficient de Gini en la desigualtat



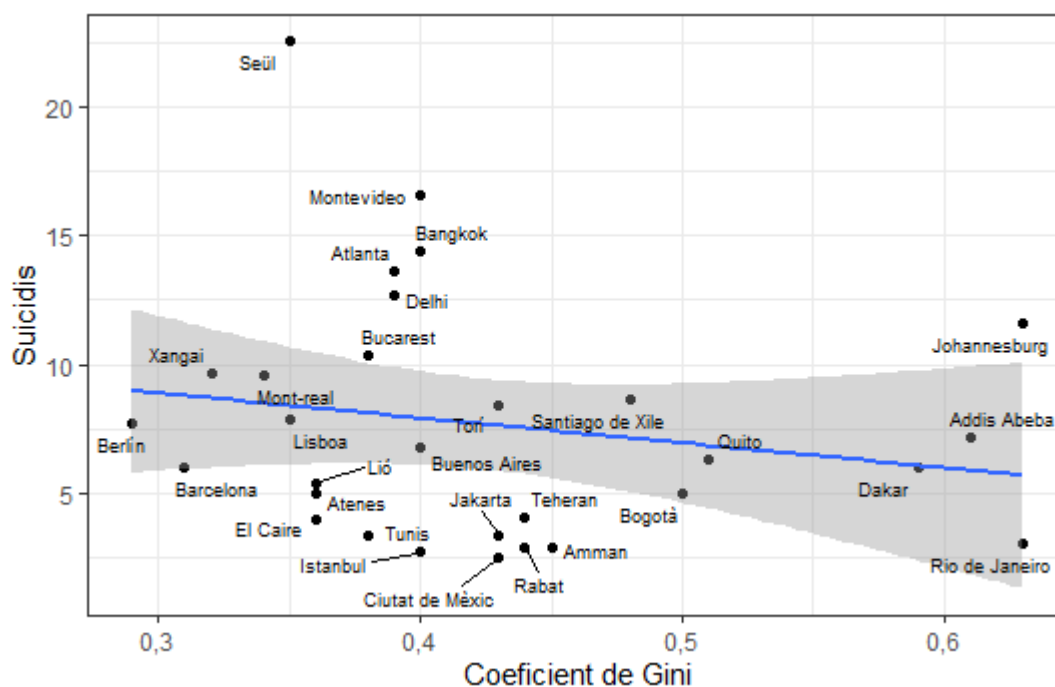
de recursos

Font: Elaboració pròpia, R2: 0,4

Taxa de suïcidis i desigualtat

El gràfic 1.3.c mostra la relació entre la taxa de suïcidis i el nivell de desigualtat, a partir del coeficient de Gini. La regressió no és significativa, pel desajust de la majoria de les ciutats a la recta i perquè l'R2 és molt baix, de 0,01. És a dir, els nivells de desigualtat a les diferents ciutats no explicarien la taxa de suïcidis que s'hi produeixen, sinó que ho farien altres factors. Un valor totalment anòmal en aquest indicador és Seül, amb un coeficient de Gini dels més baixos i, en canvi, amb més de 20 suïcidis per cada 100.000 habitants. Aquest fet reflecteix una problemàtica coneguda i de preocupació nacional per a Corea del Sud.

Gràfic 1.3.c. La taxa de suïcidis a les ciutats i el coeficient de Gini en la desigualtat de



recursos

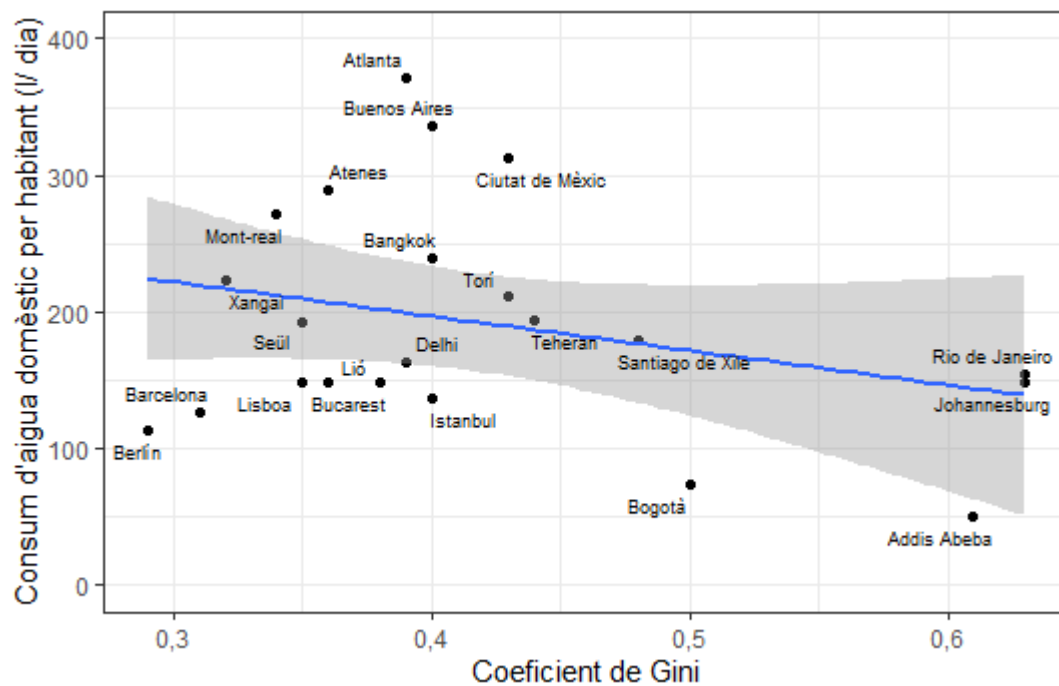
Font: Elaboració pròpia; R2: 0,01.

1.3.2 Medi ambient

Consum d'aigua

El gràfic 1.3.d mostra la relació entre el consum d'aigua i el nivell de desigualtat, a partir del coeficient de Gini. La regressió no és significativa, pel desajust de la majoria de ciutats a la recta i perquè l'R2 és molt baix, de 0,04. De manera que els nivells de desigualtat a les diferents ciutats no explicarien el nivell de consum d'aigua que s'hi produeix, sinó que ho farien a partir d'altres factors. Un valor anòmal d'aquest indicador es registra a les ciutats d'Atlanta i de Buenos Aires, que amb uns nivells de desigualtat lleugerament baixos tenen un consum d'aigua substancialment més alt que la resta de les ciutats, per sobre dels 300 litres d'aigua per habitant i dia.

Gràfic 1.3.d. El consum d'aigua a les ciutats i el coeficient de Gini en la desigualtat de



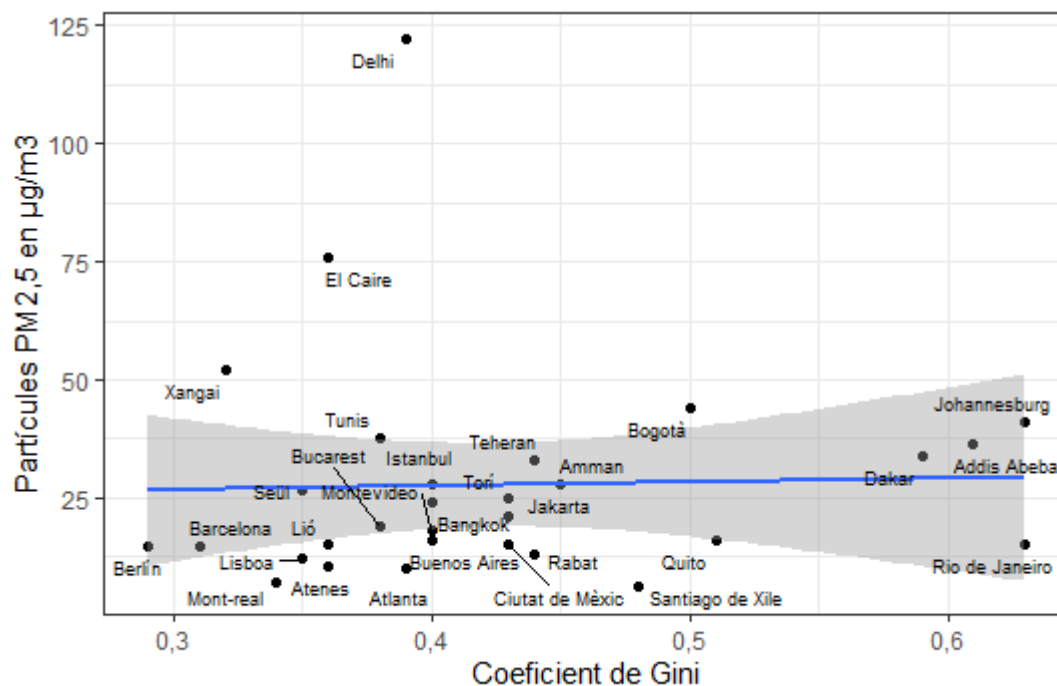
recursos

Font: Elaboració pròpia, R2: 0,4

Contaminació per partícules (PM 2,5) i desigualtat

El gràfic 1.3.e mostra la relació entre la contaminació per partícules (PM 2,5 = inferiors a 2,5. micrograms per metre cúbic d'aire) i el nivell de desigualtat, mesurat a través del coeficient de Gini. No s'observa una relació significativa entre ambdues variables, pel desajust de les ciutats a la recta i perquè l'R2 és 0. Així doncs, la majoria de les ciutats, independentment dels seus nivells de desigualtat, registren una contaminació d'entre 0 i 40 µg/m³. Un valor anòmal en aquest indicador és el de Delhi, que amb un nivell de desigualtat no gaire alt presenta uns nivells de contaminació molt elevats, de gairebé 125 µg/m³.

Gràfic 1.3.e. La contaminació per partícules (PM 2,5) a les ciutats i el coeficient de



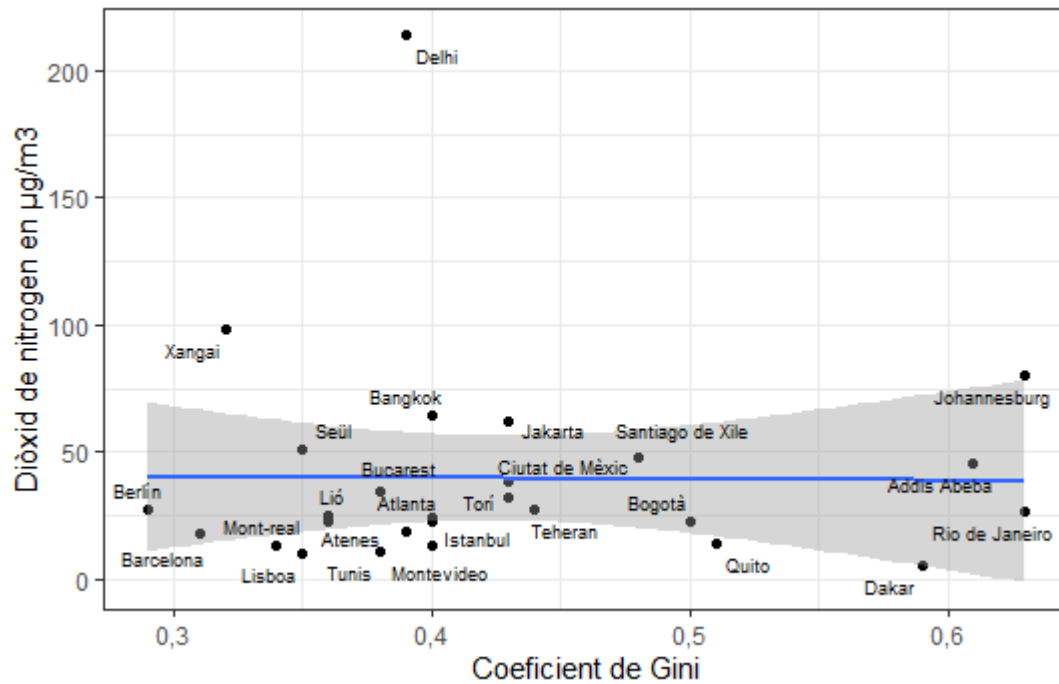
Gini en la desigualtat de recursos

Font: Elaboració pròpia, R2: 0,0

Contaminació per NO₂ i desigualtat

El gràfic 1.3.f mostra la relació entre la contaminació per NO₂ (concentració de diòxid de nitrogen mesurat en micrograms per metre cúbic) i el nivell de desigualtat, a partir del coeficient de Gini. No s'observa una relació significativa entre ambdues variables, pel desajust de les ciutats a la recta i perquè l'R2 és 0. Així doncs, la majoria de les ciutats, independentment del seu nivell de desigualtat, registren una concentració de diòxid de nitrogen d'entre 0 i 25 µg/m³, excepte Delhi, que novament és la ciutat que presenta un resultat més anòmal, de 113 µg/m³.

Gràfic 1.3.f. La contaminació per NO₂ a les ciutats i el coeficient de Gini en la



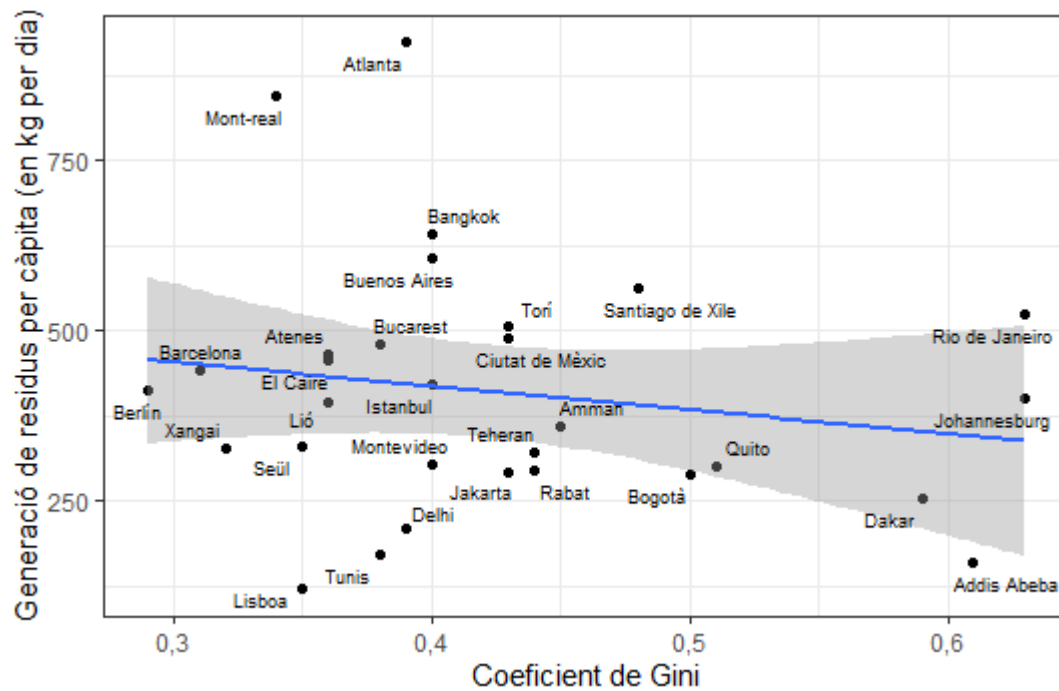
desigualtat de recursos

Font: Elaboració pròpia, R2: 0,0

Generació de residus per càpita i desigualtat

El gràfic 1.3.g mostra la relació entre la generació de residus, per dia i persona, i el nivell de desigualtat, a partir del coeficient de Gini. No s'observa una relació significativa entre ambdues variables, pel desajust de les ciutats a la recta i perquè l'R2 es 0. És a dir, el nivell de desigualtat d'una ciutat no explica, en cap cas, una major o una menor generació de residus per càpita. Per exemple, Lió i Mont-real tenen uns coeficients de Gini gairebé iguals i, en canvi, generen una quantitat de residus totalment diversa. Per contra, Barcelona i Johannesburg tenen uns coeficients de Gini totalment diferents i generen una quantitat de residus gairebé igual.

Gràfic 1.3.g. La generació de residus a les ciutats i el coeficient de Gini en la



desigualtat de recursos

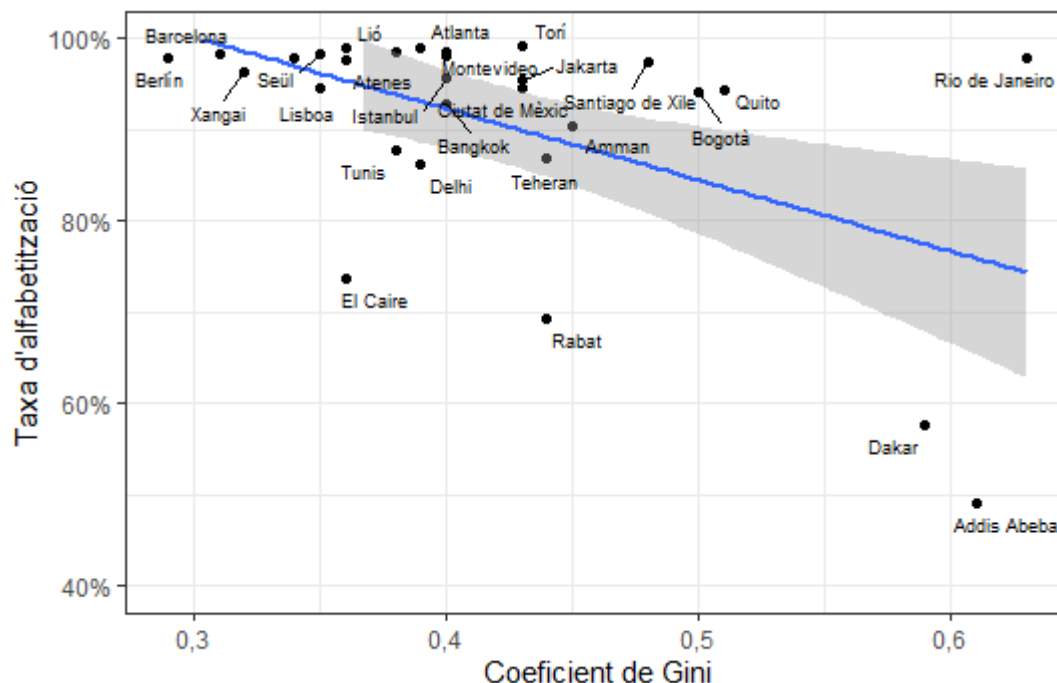
Font: Elaboració pròpia, R2: 0,0

1.3.3 Desigualtat d'oportunitats

Taxa d'alfabetització i desigualtat

El gràfic 1.3.h mostra la relació entre la taxa d'alfabetització i el nivell de desigualtat, a partir del coeficient de Gini. S'hi pot apreciar una relació lleugerament significativa, donat l'ajust de les ciutats a la recta i el valor de l'R2 de 0,25. Per tant, les ciutats amb menys desigualtat d'ingressos presenten una taxa més alta d'alfabetització de la població. Aquesta relació es pot veure alterada per dos valors extrems, Dakar i Addis Abeba, que registren un nivell de desigualtat de les més altes i una taxa d'alfabetització de les més baixes. Un valor anòmal per a aquest indicador és el de Rio de Janeiro, que malgrat tenir el coeficient de Gini més alt (per a aquest indicador, no s'han pogut extreure dades de Johannesburg) presenta una taxa d'alfabetització de prop del 100 %.

Gràfic 1.3.h. La taxa d'alfabetització a les ciutats i el coeficient de Gini en la



desigualtat de recursos

Font: Elaboració pròpia, R2 = 0,25

1.3.4 Confiança institucional

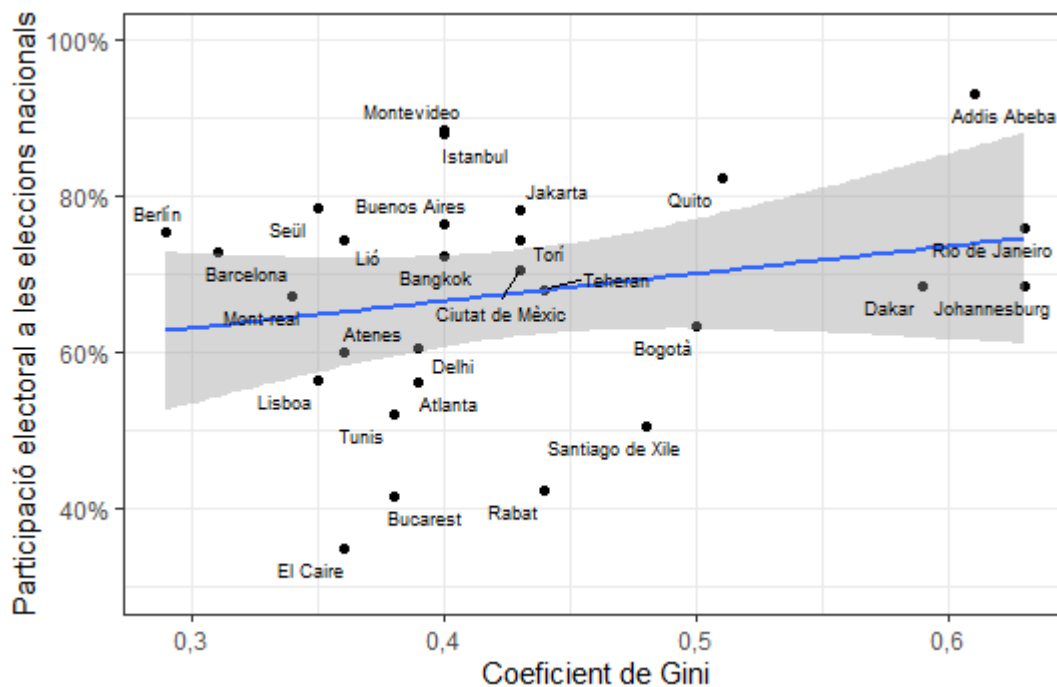
Participació electoral a les darreres eleccions nacionals i desigualtat

El gràfic 1.3.i mostra la relació entre la participació electoral a les darreres eleccions nacionals i el nivell de desigualtat a les ciutats, a partir del coeficient de Gini. Es pot observar que aquesta relació no és significativa, donat el desajust de les ciutats a la recta i perquè l'R2 és baix, de 0,25. És a dir, per exemple, ciutats amb el mateix nivell de desigualtat registren graus de participació electoral fortament heterogenis, com passa al Caire i a Seül.

Al gràfic, es pot observar que només hem inclòs la participació electoral en les darreres eleccions nacionals per a les ciutats analitzades. No hi hem inclòs els resultats de la participació en els penúltims comicis electorals, perquè no s'han observat tendències canviants i significatives entre un període temporal i el següent, i perquè tampoc no disposàvem d'una altra sèrie temporal pel coeficient de Gini. A més, tampoc no hem pogut analitzar les dades de les metròpolis d'Amman i Xangai, perquè no n'hi ha dades disponibles.

Per tant, la desigualtat sembla que no explica el divers grau de participació electoral que es registra a les ciutats. Si més no, és essencial assenyalar que, per tal de poder entendre específicament la situació de no significació entre ambdós indicadors, per a cada ciutat caldria valorar altres indicadors de context que poden influir en el resultat final. Per exemple, tal com ja s'ha indicat a l'informe, el fet que en moltes ciutats sigui obligatori votar influeix directament en uns nivells més alts de participació, independentment del grau de desigualtat. I, e aquelles on hi ha més desigualtat, el fet que la confiança institucional es mantingui es pot explicar perquè els votants valoren el fet de votar com una oportunitat de generar un canvi significatiu.

Gràfic 1.3.i. La participació electoral a les ciutats a les darreres eleccions nacionals i el



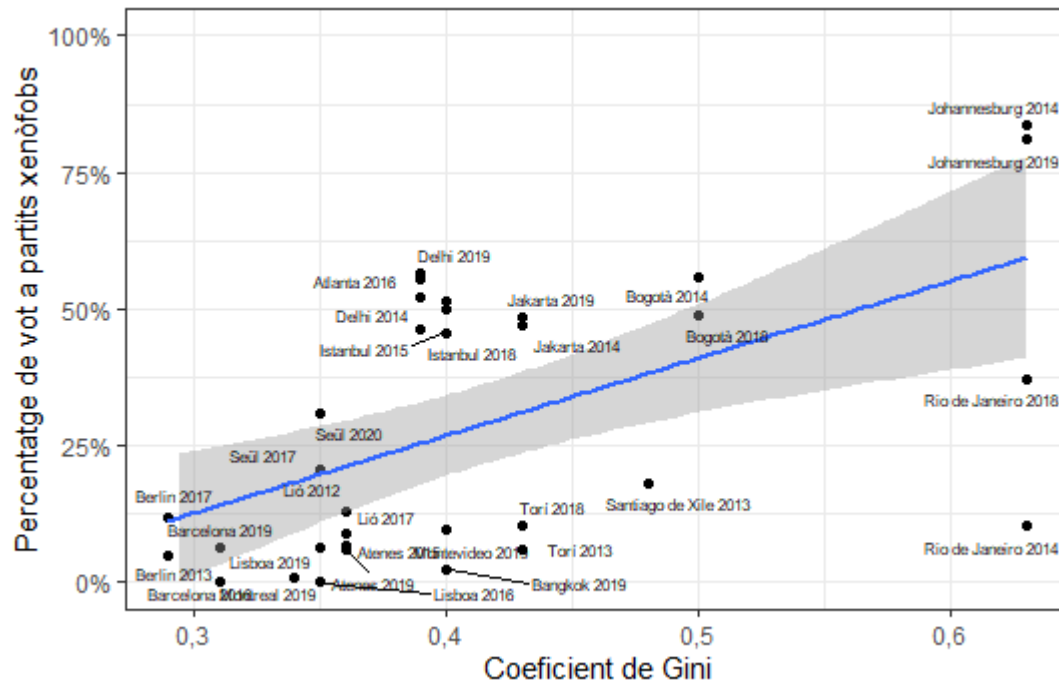
coeficient de Gini

Font: Elaboració pròpia, R2 = 0,25

Vot a opcions xenòfobes i/o d'extrema dreta i desigualtat

El gràfic 1.3.j mostra la relació entre el vot a opcions polítiques xenòfobes i/o d'extrema dreta i el nivell de desigualtat, a partir del coeficient de Gini. Quan ens referim a les eleccions generals, en la majoria dels casos valorem les eleccions legislatives però, a manca de dades metropolitanes sobre aquestes, en algunes ciutats s'ha hagut d'acceptar els resultats de les eleccions presidencials. Aquest ha estat el cas de Jakarta. I, per als casos de Lisboa i de Seül, les dades temporals que es comparen són les de les eleccions legislatives i les de les presidencials.

Gràfic 1.3.j. El percentatge de vot a partits xenòfobs a les ciutats a les últimes i a les



penúltimes eleccions nacionals i el coeficient de Gini

Font: Elaboració pròpia, R2 = 0,28

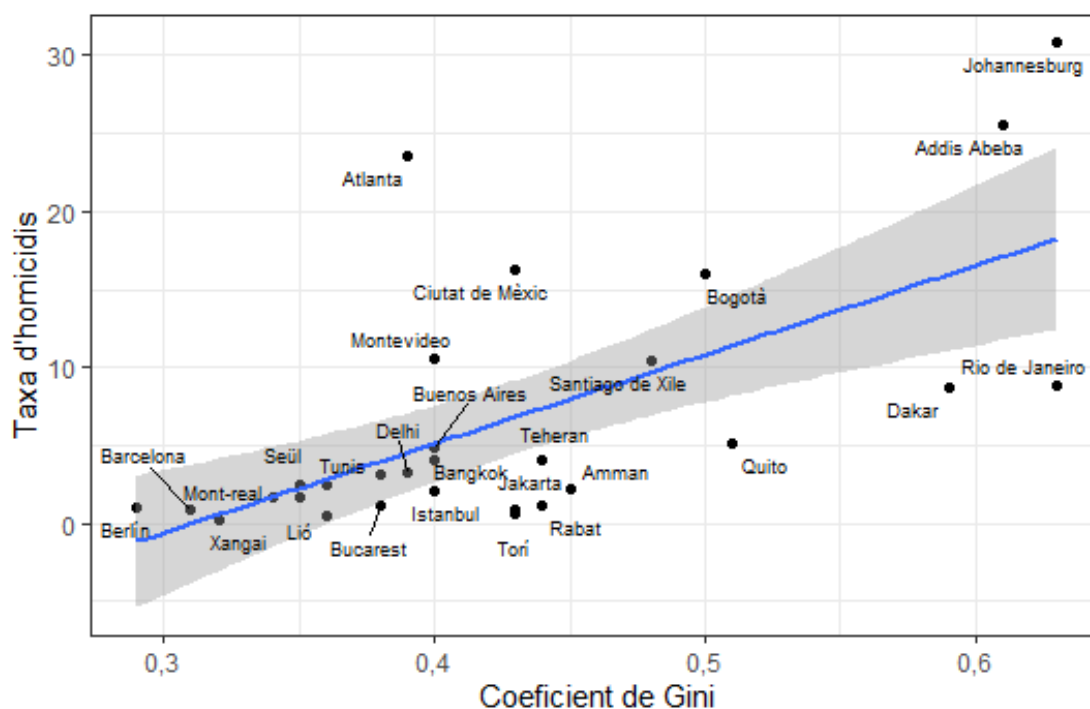
Valorant els resultats, s’aprecia una relació positiva entre el grau de desigualtat i el percentatge de vot xenòfob en les metròpolis a les eleccions generals. La proximitat de la majoria de les ciutats a la recta i l’R2 de 0,28 indicarien que la desigualtat és una variable explicativa de l’augment del vot xenòfob a les ciutats, cosa que confirma les conclusions de la bibliografia consultada (UNAM, 2019; Etzioni Halevy, 2019; Wilensky, 1998). Això confirma la primera hipòtesi, segons la qual el vot a partits xenòfobs i/o d’extrema dreta està molt influït pel context de desigualtat que es viu al territori. I també la segona hipòtesi, segons la qual incloure un segon marc temporal ajuda a exemplificar l’alta volatilitat del vot a aquestes opcions polítiques. Així, es calcula el vot a les diverses opcions polítiques també per a les penúltimes eleccions, mantenint el coeficient de Gini igual perquè no s’ha pogut obtenir una sèrie temporal anterior. D’aquesta manera, es veu que aquesta significació entre la desigualtat i el vot xenòfob no és una relació estable, sinó canviant, molt influïda pels diferents contextos polítics, socials, culturals i econòmics que es viuen a les ciutats. Són exemples molt aclaridors d’aquests resultats els casos de Rio de Janeiro, que ha incrementat més d’un 20 % el vot xenòfob a les últimes eleccions legislatives, i de Bogotà, Seül o Delhi. En menor mesura, per a la majoria de ciutats s’observen increments o davallades més moderades en el suport a aquestes forces. Són els casos de Torí, Barcelona, Lisboa, Lió, Berlín, Buenos Aires, Atlanta, etc.

1.3.5 Seguretat pública

Taxa d'homicidis per cada 100.000 habitants i desigualtat

El gràfic 1.3.k mostra la relació entre la taxa d'homicidis per cada 100.000 habitants i el nivell de desigualtat, a partir del coeficient de Gini. S'hi observa una relació molt significativa, per l'ajust de les ciutats a la recta i perquè l'R2 es considera elevat, amb un valor de 0,4. Per tant, el nivell de desigualtat és un factor força explicatiu que hi hagi més o menys homicidis, ja que les ciutats amb més desigualtat d'ingressos són les que registren una taxa més alta d'homicidis. Aquest fet confirma les conclusions de Wilkinson i Pickett per a l'àmbit urbà. Com a casos paradigmàtics que se surten de la tendència, cal esmentar la Ciutat de Mèxic, Atlanta, Bogotà, Quito o Dakar.

Gràfic 1.3.k. La taxa d'homicidis per cada 100.000 habitants a les ciutats i el coeficient de Gini en la desigualtat de recursos



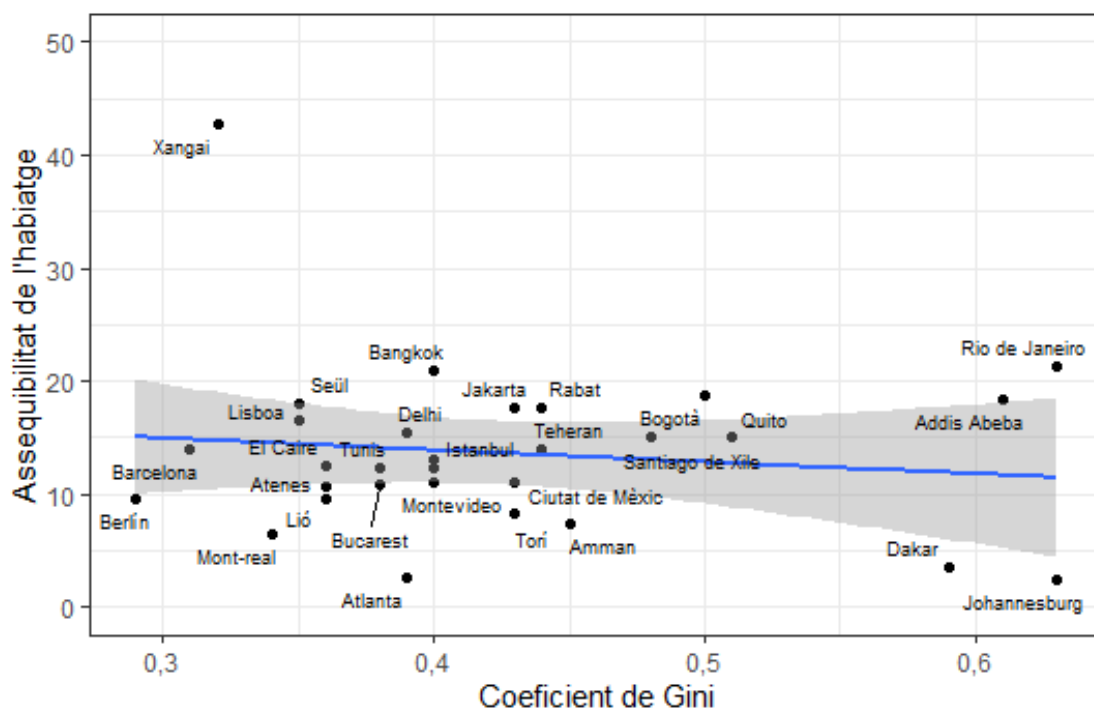
Font: Elaboració pròpia, R2 = 0,4

1.3.6 Inseguretat econòmica i autonomia vital

Assequibilitat de l'habitatge

El gràfic 1.3.I mostra la relació entre l'assequibilitat de l'habitatge i el nivell de desigualtat, a partir del coeficient de Gini. No s'aprecia una relació significativa entre ambdues variables, amb un R2 de 0. És a dir, a la majoria de les ciutats, independentment del seu nivell de desigualtat, la ràtio entre el preu de l'habitatge i els ingressos de les llars se situa entre el 10 i el 20 %. Com a valors anòmals i inferiors, hi ha, per exemple, els casos d'Atlanta i de Dakar, que tenen nivells de desigualtat diversos però una assequibilitat d'habitatge gairebé igual, entre el 3 i el 4 %. O Johannesburg i Rio de Janeiro, que amb nivells de desigualtat iguals tenen una diferència de gairebé 20 punts percentuals en l'assequibilitat de l'habitatge.

Gràfic 1.3.5.I. L'assequibilitat de l'habitatge i el coeficient de Gini en la desigualtat de recursos



Font: Elaboració pròpia, R2 = 0,0

